

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2014

Adéla KLINEROVÁ

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro dějiny umění

Diplomová práce

Adéla Klinerová

Kostel sv. Václava v Praze na Smíchov .

Otázka historismu a novorenesance

The Church of St. Wenceslas in Prague-Smíchov.

The issues of historicism and Neo-Renaissance

Praha 2014

vedoucí práce: Ing. Petr Macek, Ph.D.

Mé podkování patří především vedoucímu práce, Ing. Petru Mackovi, Ph.D. za vstupní přístup a podnětné poznámky k obsahu diplomové práce. Dále bych touto cestou ráda podkovala Prof. PhDr. Ing. Janu Roytovi, Ph.D. za konzultaci, týkající se ikonografických otázek a Prof. PhDr. Romanu Prahlovi, CSc za konzultaci ohledn programu výzdoby.

Dále děkuji PhDr. Richardu Biegelovi, Ph. D. za zprostředkování mimořádné návštěvy v Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea. Podkování patří také pracovníkům Muzea architektury a stavitelství Národního technického muzea, Ing. arch. Petru Krajčím a Mgr. Evě Uzlové.

Děkuji také Mgr. Janě Konvičkové a PhDr. Markétě Říkové z Archivu hlavního města Prahy za informace ohledn nezpracovaného fondu Archivu města Smíchov a za zprostředkování rovněž nezpracovaného fondu Farní úřadu sv. Václava Praha-Smíchov a osobního fondu architekta Barvitia.

Podkování dále patří Mgr. Ivaně Jonákové a Mgr. Jaroslavu Pačovi ze Západočeské galerie v Plzni, Bc. Ludmile Kotorové z Uměleckoprůmyslového oddělení Západočeského muzea v Plzni a také Mgr. Kristýně Broflové a Mgr. Petru Těmalovi ze Sbírkyně grafiky a kresby Národní galerie v Praze.

Za drobné konzultace ohledn archivních materiálů děkuji PhDr. Jindřichu Nollovi, Doc. Ing. arch. Radomíře Sedlákové, CSc a Prof. PhDr. et PaedDr. Jindřichu Vybíralovi, CSc.

Závěrem bych ráda podkovala panu faráři na Smíchov, P. ThMgr. Jerzy Gapskimu za zprostředkování archivních materiálů a také za umožnění fotografování v interiéru kostela sv. Václava.

Prohlá-uji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatn , že jsem ádn citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla vyuffita v rámci jiného vysoko-kolského studia i k získání jiného nebo stejného titulu.

Na tuto práci se vztahuje autorskoprávní ochrana podle zákona . 121/2000 Sb. o právu autorském a právech souvisejících s právem autorským a o zm n n kterých zákon (autorský zákon).

V souladu s tímto zákonem je dílo du-ovním vlastnictvím autora a jeho uffití, kopírování nebo vydání (v etn fotodokumentace) je mofné jen s autorovým svolením. Při citování je povinné uvedení autora a názvu díla.

V Praze dne .....

Adéla Klinerová

Anotace

Tato diplomová práce je věnována tématice kostela sv. Václava v Praze na Smíchov a koná se s válečím otázkám historismu a novorenesance.

První část práce sleduje historický a urbanistický vývoj Smíchova, který byl pro vznik chrámové stavby do jisté míry určující. Hlavní část diplomové práce je věnována problematice zadávání projektu a výběru architekta. V této části jsou sledovány okolnosti architektonické soutěže a především porovnávány návrhy jednotlivých architektů, kteří se o projekt zajímali. Významný prostor je v diplomové práci věnován také umělecké výzdobě stavby. Ufite umění a mobiliá nejsou do tématu téměř zahrnutý. Závěrečná část diplomové práce má za cíl zasadit stavbu kostela sv. Václava do širšího kontextu architektury a církevní malby střední Evropy.

Tato práce by se neobešla bez archivních materiálů a historických pramenů. Dlefité byly především zachované architektonické návrhy a písemná dokumentace, kdysi spravovaná farním úřadem u sv. Václava na Smíchov.

Klíčová slova

Praha ó Smíchov ó kostel sv. Václava ó 19. století ó historismus ó novorenesance ó Machytka ó Schmoranz ó Schulz ó Ullmann ó Barvitius ó Mehla ó Pauly ó Trenkwald ó Sequens ó Paál ó Pirner ó Rudl ó Těmek ó Vosmík

Annotation

This thesis is presenting the church of St. Wenceslas in Prague-Smíchov and also the issues of historicism and Neo-Renaissance, which are directly connected to this religious building.

The introductory chapter of the thesis is depicting the historical and urban development of Prague historical suburb Smíchov that contributed to the creation of its church. The main part of the thesis is dedicated to the matter of selecting the architect. This part observes the circumstances of the architectural competition and compares the projects of participating architects. Following part of the thesis is consecrated to the decoration programme of the church of St. Wenceslas. Applied art is included only marginally. The conclusion has the objective of classifying the building of the church of St. Wenceslas into the wider context of central European architecture and religion painting.

This thesis would not have been achieved without archival materials and historical sources, including especially architectural plans and the documentation administrated once by the parish office of the church of St. Wenceslas in Smíchov.

Keywords

Prague ó Smíchov ó The Church of St. Wenceslas ó 19th century ó Historicism ó Neo-Renaissance ó Machytka ó Schmoranz ó Schulz ó Ullmann ó Barvitius ó ^TMehla ó Pauly ó Trenkwald ó Sequens ó Pa-a ó Pirner ó Rudl ó ^Tmek ó Vosmík

Obsah

Úvod

1. Historický, urbanistický a společenský vývoj Smíchova

1.1 Vývoj Smíchova do konce 18. století

1.2 Proměny Smíchova v 19. a 20. století

1.3 Úvahy o umístění kostela sv. Václava

2. Architektonické návrhy na kostel sv. Václava

2.1 Od architektonické soutěže k zadání projektu

2.2 Vývoj návrhu architekta Schulze

2.3 Vývoj návrhu architektů Ullmanna a Barvitia

3. Průběh stavby

4. Výzdoba kostela sv. Václava na Smíchově

4.1 Výzdoba exteriéru stavby

4.2 Výzdoba interiéru stavby

4.3 Výzdoba za působení Jana Paulyho

5. Závěr: Kostel sv. Václava na Smíchově. Otázka historismu a novorenesance.

Seznam použité literatury a odborných pramenů

Seznam vyobrazení obrazové přílohy

Obrazová příloha

Seznam zkratek

AHMP, SMP ó Archiv hlavního města Prahy, Sběrka map a plán

AMP ó Archiv města Plzně

HÚ AV, MS ó Historický ústav Akademie věd České republiky, Mapová sbírka

NTM, AAS ó Národní technické muzeum, Archiv architektury a stavitelství

ÖStA ó Österreichisches Staatsarchiv

ÚDU AV ó Ústav dějin umění Akademie věd České republiky

Z G ó Západočeská galerie v Plzni

Z M ó Západočeské muzeum v Plzni

Úvod

Kostel sv. Václava v Praze na Smíchov se řadí mezi významné architektonické realizace poslední třetiny 19. století. Díky své architektuře i pojetí výzdoby má výjimečné postavení v rámci české novorenesanční architektury, v rámci církevní architektury 19. století a v neposlední řadě také v kontextu díla architekta Antonína Barvitia, autora konečného návrhu stavby.

Smíchov jako takový zaznamenal v průběhu 19. století významný rozvoj mimo jiné po urbanistické stránce. S celkovým rozvojem tohoto předměstí a nárůstem počtu obyvatel vznikla potřeba nového prostorného kostela, který by zároveň plnil reprezentativní funkci a udržel centrum předměstského celku. Městská rada proto v této věci nadále spolupracovala s nově zřízeným sborem (komitétem) pro postavení smíchovského kostela. Úvodní část diplomové práce je věnována právě historii smíchovského předměstí a také okolnostem, které předscházely vypisování architektonické soutěže. Zde mám na mysli především výběr vhodného stavení.

Architektonická soutěž na stavbu kostela sv. Václava byla vypisována v roce 1872 a zdá se mi velmi překvapivé, že byla obdržána jen dvěma architekty, Josefem Schulzem a Janem Machytkou, který později spolupracoval s Františkem Schmoranzem ml. Naopak příznačné je, že z této soutěže vzešel vítěz, Josef Schulz, ale nikoli realizovaná stavba. V letech 1873-1874 sledujeme určitou stagnaci, nový impuls přichází v roce 1875, kdy bylo konečně zakoupeno konkrétní stavení a obnoveny snahy o výběr architektonických plánů. Nadále své návrhy zpracovávali architekti J. Machytko a F. Schmoranz ml. i architekt J. Schulz. Nově se do projektu zapojil architekt Ignác Vojtěch Ullmann, jemuž byla nakonec zakázka přidělena. Ullmann pak práci na návrzích kostela sv. Václava postupně postoupil architektu Antonínu Barvitiovi.

Právě kapitola, v níž jsou charakteristické architektonických návrhů jednotlivých představitelů je spolu s kapitolou, v níž jsou výzdoba kostela, tvoří tuto diplomovou práci. Jejím cílem je rekonstruovat dění okolo výběru vhodných návrhů a architektů, jako i definovat specifika jednotlivých architektonických plánů. Zde je zastoupeno hledisko stylové i formální ve smyslu prostorové koncepce nebo funkčního řešení. Oporou pro tuto část textu jsou z velké části archivní materiály, přičemž v textu citované a uvedené v seznamu použitých pramenů v závěru práce. V písemných archivních materiálech se často objevují modifikace vlastních jmen jako například Mlčoch Schulz, Mmoranc o Schmoranz,

Ullmann a Ulman a podobně. V textu práce ovšem, pokud nejde o přímou citaci, uvádím dnes běžně používanou formu těchto jmen.

Vlastní realizace smíchovského kostela probíhala v letech 1881-1885 na základě návrhu architekta Antonína Barvitia. Průběh výstavby a slavnostem, které její doprovázely, je věnována samostatná kapitola.

Ústřední část výzdoby kostela sv. Václava byla dokončena již v roce svícení stavby. V této výzdobě byla ovšem realizována až v průběhu 90. let 19. století. Přesto není jasné rozdělení mezi dokončením architektury a výtvarnou úpravou výzdoby tak zásadní, vezmeme-li v úvahu, jak dlouho trvalo dokončení interiéru karlínského chrámu. Dvojice soch a především trojice majolikových reliéfů od sochaře Ludvíka Týmka byly na průběhu osazeny v roce dokončení stavby. Právě Týmkovy reliéfy, které jsou nejvýraznějším výzdobným motivem průběhu a které do jisté míry určují jeho charakter, byly navrženy z uměleckých nedostatků. V interiéru byly k roku svícení realizovány práce Františka Sequense.

Na výzdobě smíchovského kostela se dále podíleli Josef Matyáš-Trenkwald, Maxmilián Pirner a Zikmund Rudl. Vyšší srovnání s karlínským kostelem není náhodné, protože na výzdobě dvou významných církevních staveb pražských předměstí se podíleli ve značné míře ti samí umělci. V případě Smíchova je tato spolupráce specifická díky osobnosti architekta Barvitia, kterého pojilo přátelství s Františkem Sequensem i s J. M. Trenkwaldem a který jistě podmínil výběr těchto umělců. Stejným způsobem můžeme nahlížet povolání Ludvíka Týmka v případě výzdoby průběhu. Je také třeba podotknout, že se tímto způsobem na výzdobě smíchovského kostela podíleli nejvýznamnější představitelé církevního umění v pražském prostředí poslední třetiny 19. století.

Barvitijs sám je pak autorem části mobiliáře smíchovského kostela. Mobilie a církevní nábytek kostela sv. Václava ovšem nejsou tématem této práce a jsou zmíněny spíše okrajově s odkazem na doplňující literaturu.

Celek výzdoby svatováclavského kostela byl završen v meziválečném období za působení preláta Jana Paulyho. Na realizacích tehdejší doby se podíleli především malíř Zikmund Rudl a sochař Josef Paška a také Václav Vosmík. Tato závěrečná fáze výzdoby smíchovského kostela je do tématu práce zahrnuta, ovšem již ve stručnější podobě.

V textu jsou dále v rámci poznámek uvedené životopisné údaje, vztahující se k jednotlivým architektům a umělcům, kteří se na návrzích na kostel sv. Václava a především pak přímo na jeho provedení a výzdobě významným způsobem podíleli. Vím, že zvolená forma je v rámci práce vhodná a umožní se seznámit se s určitými spojitostmi mezi jednotlivými osobnostmi a zároveň také s jejich specifiky.

Basilika sv. Václava v Praze na Smíchov je jedinou ukázkou novorenesanční církevní architektury, jejíž výzdoba je navíc řešena v souladu s architektonickým slohem. Závěrečná část práce má za cíl určit možné inspirační zdroje definitivního architektonického řešení a také zaadit realizaci kostela sv. Václava v rámci českého a středoevropského kontextu.

1. Historický, urbanistický a společenský vývoj Smíchova

Na úvod této práce uzavřuji kapitolu, v novanou historickému, urbanistickému a společenskému vývoji Smíchova. Domnívám se, že vývoj této městské části představuje jeden z důležitých rámců pro pozdější pojednání o samotné stavbě kostela sv. Václava. Zvláště pozornost samozřejmě patří proměnám Smíchova v průběhu 19. století a také uvážím o umístění nové církevní stavby.

Jako významnému pražskému předměstí je Smíchovu v nována poměrně bohatá literatura. Monografické texty o tomto urbanistickém celku se objevují již v poslední třetině 19. století. Jejich autory jsou v této oblasti lidé se Smíchovem přímo spjatí jako Josef Böhm, editel městského úřadu na Smíchov, Jan Pauly, v době vzniku textu kaplan na Smíchov nebo František Hansl, c. k. okresní kolní inspektor.¹ Historii Smíchova se tedy jako první v nováli představil tamní městská a církevní správa. Tato literatura poskytuje mimo jiné zajímavé demografické údaje a v případě pojednání Jana Paulyho a Františka Hansla také informace týkající se přímo stavby kostela sv. Václava.

Do stejné doby spadá neopomenutelná práce Františka Ekerta, která v rámci posvátných míst nyní již mapuje vývoj Smíchova do roku 1883.² V kontextu dalších pražských předměstí se historii Smíchova v novu také Timoteus Zelinka.³

Z aktuální literatury bych ráda zmínila především práci Karla Kuchaře a také Jiřího Hrzá.⁴ Z monografických prací o Smíchov nemohu opomenout knihu Jana Jungmanna, která vyšla u příležitosti výstavy v nované Smíchovu Muzeem hlavního města Prahy.⁵ Jedná se o práci textovou, nicméně velmi bohatou na obrazový materiál. Ufitejným zdrojem především z hlediska obrazového materiálu jsou také Dodatky k edici Zmizelá Praha,

---

¹ Josef BÖHM: Monografie města Smíchova, Smíchov 1882; Jan PAULY: Památník města Smíchova, Praha 1898; František HANSL: Smíchovsko a Zbraslavsko, Smíchov 1899.

² František EKERT: Posvátná místa královského hlavního města Prahy, díl I.: Posvátná místa nyní, Praha 1884.

³ Timoteus ZELINKA: Pražská předměstí. život za pražskou hradební zdí, Praha 1955.

⁴ Karel KUCHAŘA: Město a městečka v letech, na Moravě a ve Slezsku, 5. díl: Praha, Praha 2002; Jiří HRZÁ: Město Praha, Praha 1989.

⁵ Jan JUNGSMANN: Smíchov, město za Újezdskou branou, Praha 2007.

v nované levob efním historickým p edm stím.⁶ Monografickou prací o Smíchov je také kniha Andrey Morkusové nebo kniha Slavné stavby Prahy 5.⁷

Záv rem bych ráda upozornila na svazek . 24 Historického atlasu m st eské republiky, v novaný Smíchovu, který p ipravoval autorský kolektiv pod vedením v decké redaktorky Evy Chod jovské.⁸ Jedná se o velice komplexn pojatý text v novaný historii Smíchova od po átk usedlosti afl do dne-ní doby, který je dopln n velkorysou mapovou, plánovou a fotografickou dokumentací.

1.1 Vývoj Smíchova do konce 18. století

Název Smíchov se prvn objevuje po átkem 15. století a bývá vykládán r zným zp sobem. Za spí-e romantické výklady devatenáctého století m feme považovat tyto dva: první praví, fe název Smíchov byl údajn odvozen od podstatného jména *smích*,⁹ druhý pak, fe jde o odvozeninu od slovesa *smíchat*, protofe se v místech dne-ního Smíchova usídlili ó smíchali ó lidé, pocházející z r zných osad.¹⁰ Sou asný pohled na vznik tohoto místního názvu se p íklání k odvození od vlastního jména *Smiech* p es slovní spojení *Smiech v majetek*.¹¹

Dne-ní m stská tvr Smíchov, rozkládající se na levém b ehú Vltavy, m la historicky dv samostatná ohniska urbanizace, Újezd a samotný Smíchov. P í sledování vývoje tohoto urbanistického celku je vfdy t eba brát v úvahu jeho polohu v sousedství Malé Strany a také jeho rozlofení podél vltavského b ehú, stejn jako pom rn komplikovaný terén, svaflující se k ece.

Jífl první z d leflitých moment vývoje Smíchova souvisí s bezprost ední blízkostí Malé Strany a Prafského hradu. Roku 1297 byl Smíchov d jí-t m korunova ní hostiny

---

⁶ Kate ina BE KOVÁ: Zmizelá Praha. Dodatky III.: Historická p edm stí a okraje m sta ó levý b eh Vltavy, Praha 2004.

⁷ Andrea MORKUSOVÁ: Vývoj Smíchova. Od vini ních usedlostí k m stskému centru, Praha 2007; P emysl VEVERKA / Ivan MAT JKA / Zden k LUKE™/ Pavel VL EK / Martin EBEL: Slavné stavby Prahy 5, Praha 2005.

⁸ Eva CHOD JOVSKÁ: Historický atlas m st eské republiky, svazek . 24, Praha-Smíchov, Praha 2013.

⁹ Die neue Sct- Wenzelskirche in Smichov, in: Politik, 1881, . 258, nepag.

¹⁰ EKERT (pozn. 2) 288.

¹¹ CHOD JOVSKÁ (pozn. 8) 1.

eského krále Václava II. K této události je doložena stavba děv něho paláce a jiné do asné architektury.¹²

Z hlediska urbanistického vývoje Smíchova je však zásadním ahl období 14. století. K roku 1333 je doložena existence farního kostela š sv. *Jakuba pod Pet ínemō*,¹³ tedy pozd j-ího kostela sv. Filipa a Jakuba na dne-ním Arbesov , d ív j-ím Kostelním, Trfním, p ípadn Jakubském nám stí. Roku 1342 pak král Jan Lucemburský založil na Smíchov kartuziánský klá-ter Zahrada Panny Marie, Hortus Beatae Mariae. Tento klá-ter se tak stal prvním p sobi-t m kartuzián na eském území a jist p ísp l k v-estrannému rozvoji oblasti. Klá-ter byl ov-em, jak je dob e známo, zni en b hem husitských bou í, roku 1419. Jistou památkou na smíchovskou kartouzu je dne-ní Kartouzská ulice, skute ná rozloha a umíst ní klá-tera je ov-em nejisté. Rozkládal se pravd podobn v oblasti mezi tehdej-ím kostelíkem sv. Jakuba a ústím Motolského potoka, tedy jifním okrajem dne-ního nám stí 14. íjna.¹⁴ Ve druhé polovin 14. století byl Smíchov odd len od Malé Strany nov budovanou hradbou, která roz-í ila malostranské území o nemalou ást tehdej-ího Újezda.

Z hlediska majetkového práva pro-el Smíchov složitým vývojem. P vodn p evafovaly pozemky pod církevní správou. Oblast Újezdu spadala pod klá-ter sv. Ji í na Pražském hrad , oblast Pet ína pod Strahovský klá-ter. Své pozemky m l na Smíchov také klá-ter Plasy nebo m lnické probo-tství. V polovin 16. století do-lo ke konfiskaci Smíchova panovníkem, který pak území postoupil do soukromého majetku. Na Smíchov se tak vyst ídalo n kolik majitel , mezi nimi rodina Michn nebo také Starom stská obec. Významn se do historie majetkového práva na Smíchov zapsal rod Schwarzenberk , kte í v letech 1684-1920 spravovali tzv. jinonické panství.¹⁵

Smíchov, charakteristický svými vinicemi i p stováním chmele, byl od poloviny 16. století vyhledávaným místem pro budování zahrad a letohrádk . V té dob byla také postavena Malostranská vodárenská v fl, která sloufíla jak území Malé Strany, tak smíchovským zahradám a usedlostem. Nejv t-í rozkv t v tomto ohledu nastal v 17. století. Významnou roli zde jist sehrála blízkost Malé Strany, díky které si Smíchov jako místo pro rekreaci zvolila ada významných rodin, mezi nimi nap . Slavatové. Ze Slavatovské

---

¹² Ibidem 2.

¹³ EKERT (pozn. 2), 287.

¹⁴ Je-t historiografie 19. století pokládala za d lefíté spojit nov zamý-lený kostel sv. Václava s p vodním mariánským chrámem kartuziánského klá-tera. Místo p vodního v hlasného klá-terního chrámu m lo být p íhodným stavení-t m pro nový p edm stský chrám.

¹⁵ CHOD JOVSKÁ (pozn. 8) 3-4.

zahrady, v rámci které byl za pozdějšího psobení jezuitů postaven tzv. Dientzenhofer v pavilon a která posléze fungovala jako botanická zahrada, zůstala dodnes upomínka v podobě Dientzenhoferových sadů. Snad nejznámějším letohrádkem je pak Portheimka, postavená K. I. Dientzenhoferem v první třetině 18. století. Ještě v polovině 18. století ovšem areál Portheimky zakoupila rodina Buquoy a roku 1828 přešel do majetku Porgesů z Portheimu. Tímto letohrádek rozšířili o boční křídla, z nichž jižní křídlo bylo v 80. letech 19. století ubouráno, aby ustoupilo novostavbě kostela sv. Václava.¹⁶ Z dalších smíchovských usedlostí bych ráda alespoň jménem zmínila Bertramku, neodmyslitelně spojenou s pobytem W. A. Mozarta.

Smíchov prošel v období novověku dvěma velkými vlnami. Na konci třicetileté války, roku 1648 bylo území Smíchova vyplněno švédskými vojsky. Tímto přes století později, v letech 1741-1742 byl Smíchov velmi poškozen Francouzi a později Prusy.¹⁷

V polovině 18. století došlo k obnovení fary při svatojakubském kostele. Původní fara zanikla při husitských bouřích stejně jako areál kartuziánského kláštera a kostel sv. Jakuba se stal utrakvistickým. Roku 1749 nově ustavená farnost měla působnost nad obcemi Smíchov, Zlíchov, Radlice, Hluboké a červený mlýn. S jejím znovuzřízení pak souvisela barokní obnova a rozšíření kostela sv. Jakuba, který nově vystupoval pod dvojnásobným zasvěcením jako kostel sv. Filipa a Jakuba a to až do 19. století, kdy byl bohužel zbořen. V rámci barokní přestavby byla zachována románská apside i nástenné malby. Obnoveno bylo především pročelí a vnitřní kostela [1]. Smíchovský hřbitov při kostele sv. Filipa a Jakuba byl ovšem od konce 18. století rušen a nahrazen Malostranským hřbitovem v Koňších.

Do 18. století spadá také výstavba barokního opevnění s bastiony, jehož součástí byla Újezdská brána. Původní Újezdská brána byla v 60. letech 19. století zničena a následně znovu vybudovaná v historizujícím slohu, s jejími prvky tudorské gotiky.¹⁸

Ještě na samém konci 18. století zakoupila na Smíchov pozemek rodina Kinských a na tomto pozemku nechala v letech 1827-1831 vystavět klasicistní vilu od architekta Heinricha Kocha, obklopenou rozsáhlým areálem s parkovou úpravou.¹⁹ Začátkem 19. století tak na Smíchov stále přetrvávala tradice zahradních letohrádků. Tuto tradici můžeme v lehké pozmeněné podobě sledovat také v areálech Klamovky a Cibulky, z nichž zvláště Cibulka nabyla v majetku pasovského biskupa Thun-Hohensteina velké důležitosti.

---

¹⁶ KU A (pozn. 4) 576-578, 583-584.

¹⁷ Ibidem 584.

¹⁸ CHOD JOVSKÁ (pozn. 8) 4-5.

¹⁹ KU A (pozn. 4) 576.

1.2 Prom ny Smíchova v 19. a 20. století

Na území Smíchova se první manufaktury objevily již v polovině 18. století a Smíchov se postupně otevíral proměným ve složení a etnosti obyvatelstva, v městské dopravě i charakteru výstavby. V první polovině 19. století se odehrály důležité institucionální proměny obce. Smíchov byl roku 1838 povýšen na pražské předemstí a stal se tak druhým pražským předemstím po Karlíně, založeném již v roce 1817. Důležitě je, že spolu s povýšením na předemstí byl pro Smíchov zhotoven první územní plán. V roce 1849 pak Smíchov začal užívat městský znak a vystupoval jako samostatné město, jak je zmiňován rovněž ve starší literatuře, například u Ekerta nebo Paulyho. Fakticky byl ovšem Smíchov povýšen na město až po ústředním zákonem roku 1903. Nově nabytou samostatnost si udržel poměrně krátce, než se s platností k roku 1922 stal součástí tzv. Velké Prahy.²⁰

Smíchov 19. století měl výrazný průmyslový charakter, který je poněkud v kontrastu s představou usedlostí a zahrad 17. a 18. století, z nichž některé přežily i do pozdější doby (například botanická nebo Portheimova zahrada). Prudký nárust průmyslu na Smíchov byl jistě podmíněn vhodnou polohou přičemž, která zajišťovala ideální podmínky pro textilní, chemický i potravinářský průmysl. K polovině 19. století tak byly na Smíchov zavedeny dvě kartounky, prádelna, továrna na barvy, chemikálie a vodní sklo, parní a vodní mlýn, cukrovary, cihelny nebo významná porcelánka. K nim se ve stejné době připojila v hlasná Ringhofferova továrna, zastupující výrobou vagonů a fláků průmysl. Druhé pražské předemstí si tehdy díky své nově získané siluety vyslouffilo přezdívku *štokomínový Manchester*.²¹

Opomineme-li cestu přes Malou Stranu a Karlův most, byl Smíchov až do 19. století spojen s pravým břehem Vltavy pouze převozem v místech dnešní ulice Na Břidlice. Situace se změnila s výstavbou železnicového mostu přes Střelecký ostrov v roce 1841.²² Od 60. let bylo na Smíchov budováno nádraží a po ústředním zákonem 70. let začala fungovat Spojovací dráha, vedoucí přes nový železniční most. Koncem 70. let byl vybudován most Palackého. Jako poslední byl až v letech 1931-1933 vybudován Jiráskův most.

tyčící léta 19. století byla poznamenána důležitými stávkami, které začaly v kartounce rodiny Porgesů a také bouřlivým rokem 1848. K sociálním problémům, v době prudkého průmyslového růstu typickým, musíme na Smíchov přičíst opakované povodně (1845, 1871) a epidemie cholery (1831, 1836, 1866 v souvislosti s prusko-rakouskou válkou). Vodárna, zásobující Smíchov užitkovou vodou byla uvedena do provozu až za ústředním zákonem 70. let.

²⁰ MORKUSOVÁ (pozn. 7) 18-19, 22.

²¹ CHODJOVSKÁ (pozn. 8) 667.

²² Převodní železný most byl nahrazen železným mostem Legií z přelomu 19. a 20. století.

Vodovod s pitnou vodou byl zaveden teprve za átkem 20. století. Po et obyvatel Smíchova od poloviny 19. století velmi prudce stoupal. Srovnajme data z let 1850, 1857, 1869 a 1890, kdy bylo na Smíchov zaznamenáno 2 608, 9 156, 15 382 a nakonec 32 646 obyvatel. Zajímavým zp sobem, jak e-it vzr stající poptávku po ubytování byla d lnická kolonie Mrázovka, budovaná ve form terasovit uspo ádaných dvojdomk od 70. let.²³

Ve druhé polovin 19. století zaznamenal Smíchov rozvoj v podob vzniku nových institucí i v prom n urbanismu. Probíhala výstavba ve ejných budov, p edev-ím -kolních. Svou nyn j-í podobu získala p estavbou podle návrh architekta Josefa Schulze také radni ní budova ve Tefánikov ulici. Tato novorenesan ní p estavba poloviny 70. let znamenala zvý-ení budovy o druhé patro a p isazení v fle v ose budovy. Je-t v 60. letech byla založena Ob anská záložna (1861), na Císa ské louce byla vybudována dostihová dráha (1867), byl založen Smíchovský pivovar (1869). Za átkem 70. let otev el Pavel Třanda první divadelní budovu na Smíchov , d ev nou a nezast e-enou Arénu. Spolková ěinnost se na Smíchov projevila založením p veckého spolku Lukes (1863) a p edev-ím pak Ob anské besedy smíchovské (1864).²⁴ A koli byli leny Ob anské besedy také n mecky mluvící smíchov-tí obyvatelé, byl tento kulturní spolek od svého vzniku výrazn pro esky orientovaný. V m stském zastupitelstvu m la po dlouhou dobu p evahu n mecká strana, cofl se zm nilo afl v roce 1867, kdy ve volbách zvít zila eská strana a svou p evahu si jifl zachovala. Tuto skute nost vnímali lenové Ob anské besedy, asto politicky angařovaní, jako velké vít zství.²⁵ Snad není pouhou shodou náhod, fle v témfle roce, 1867, byl na Smíchov založen také n mecký spolek, nazvaný Kasino. S obratem ve prosp ch eské strany asov souvisí i skute nost, fle od roku 1870 se ve smíchovském farním kostele sv. Filipa a Jakuba odehrávalo kázání v eském jazyce.²⁶

Ob anská beseda na Smíchov zaji-ovala po celou dobu svého p sobení velkou -kálu spole enských a kulturních událostí v podob bál , koncert , i p edná-ek. Vedle toho poskytovala spolkový sál a knihovnu, m la zastoupení p i prestižních událostech v Praze a poskytovala podle svých mořností pen řní p ísp vky nap íklad na stavbu Národního divadla. Je s podivem, fle angařovanost Ob anské besedy ve v ci výstavby nového

---

²³ CHOD JOVSKÁ (pozn. 8) 7-10.

²⁴ Ibidem 8.

²⁵ Památní kniha Ob anské besedy smíchovské, rukopis 186361913, ěinnost spolku za rok 1883, ěinnost spolku za rok 1893, AMP, Fond Ob anská beseda Smíchov (186461945), Archivní soubor 624.

²⁶ PAULY (pozn. 1) 38.

smíchovského kostela byla zanedbatelná. Domnívám se, že dříve byl v její zájem o výstavbu vlastního spolkového domu na Smíchov, který byl ovšem definitivně ztracen s ohledem na výstavbu Národního domu, ve kterém beseda získala prostory k pronájmu. Další možným důvodem nezájmu o stavbu kostela sv. Václava by mohla být národnostní otázka, protože zakázka se nakonec dostala do rukou německý mluvčího architekta. Obanská beseda však a celý projekt nejevila výrazný zájem ani v 70. letech, kdy byli pro stavbu hledáni její architekti. Přesto se později zástupci smíchovské obanské besedy zúčastnili alespoň slavnostního sv. cenění nového chrámu.²⁷ Tento paradox je o to zajímavější, že dlouholetým předsedou Obanské besedy (1863–1881) a jejím pozdějším čestným členem byl Karel Dimmer, starosta Smíchova v letech 1874–1887. Jako starosta se Karel Dimmer nacházel v centru dění okolo novostavby kostela sv. Václava.

V 80. letech 19. století byl Smíchov proměněn výstavbou tří historizujících církevních objektů. Roku 1881 byl konečně položen základní kámen k novorenesanční bazilice sv. Václava, v její bezprostřední blízkosti byla roku 1889 vystavěna také nová farní budova od stejného architekta, Antonína Barvitiá. V letech 1882–1884 byla v duchu novogotiky provedena stavba kláštera Srdce Ježíšova, areálu Sacré Cœur, podle návrhu architekta Ghislaina Béhuna. V letech 1888–1891 byl budován novorománský komplex kláštera beuronských benediktinek Zvěstování Panny Marie při kostele sv. Gabriela, který je kromě vzácné architektury zajímavý také beuronskými malbami. Architektury naposledy zmíněného areálu jsou Ghislain Béhun a Hildebrandt de Hemptinne.²⁸

Poátek 90. let přinesl na Smíchov kromě postupující výstavby blokových sídlových domů také demolice. V roce 1891 byly zbořeny malostranské hradby a nová zástavba zajistila přirozené propojení s Malou Stranou. Ve stejném roce, 1891, byl za kritiky místních obyvatel zbořen kostel sv. Filipa a Jakuba na Arbesově náměstí a o rok později také Újezdská brána v historizujícím slohu. Zboření kostela sv. Filipa a Jakuba bylo ospravedlnováno tím, že se kostel nacházel pod novou úrovní Arbesova náměstí a trpěl vlhkostí. Demolice byla vyříděna tehdejšímu smíchovskému starostovi Aloisi Elehnickému a také smíchovskému faráři Vincenci Věhlovi, který se údajně přihlásil ke zboření starého kostelíka, aby předešel rozdělení smíchovské farnosti na dva samostatné celky.²⁹ Z dnešního pohledu můžeme litovat ztrátu kostela sv. Jakuba jak z hlediska uměleckohistorického, protože tak došlo ke zničení přechodně románské církevní stavby s nástennými malbami, tak z hlediska zachování tradice

²⁷ Památní kniha Obanské besedy smíchovské (pozn. 25) činnost spolku za rok 1885.

²⁸ KU A (pozn. 4) 580-581, 585.

²⁹ CHOD JOVSKÁ (pozn. 8) 2, 10.

místa. Dnešní Arbesovo náměstí je totiž v rámci Smíchova, který dlouho postrádal jednoznačné centrum a jehož dnešním centrem je rušná křižovatka, vlastně jediným povodním náměstím, s historií sahající až do středověku. Demolicí kostela sv. Filipa a Jakuba ztratilo toto náměstí na významu i na dominantu. Díky časové souhře byly sochy z prvních kostela sv. Filipa a Jakuba, představující oba apoštoly a Krista, umístěny v rámci nově vznikajícího hřbitovního kostela na Malvazinkách, který získal na žádost pana faráře Těhly stejné zastavení. Stejně tak byly přeneseny zvony ze starého kostela. Hřbitov byl na Malvazinkách otevřen roku 1876 a jeho areál má určité stylové body s novostavbou smíchovského kostela, po čínaje tím, že autorem řešení tohoto areálu je architekt Barvitijs. Nový kostel sv. Filipa a Jakuba na Malvazinkách byl postaven v novorománském slohu podle projektu Adolfa Duchona [2] a svícen v roce 1896.³⁰ Stavitel Ducho prováděl dozor při stavbě svatováclavské baziliky a na výzdobě kostela na Malvazinkách se mimo jiných podíleli malíř Zikmund Rudl a sochař Josef Pařík, kteří mají svůj díl na výzdobě kostela sv. Václava.

Na přelomu 19. a 20. století vznikala zářivá zastavba v prostoru mezi smíchovskou hlavní severojižní osou a Vltavou, což souvisí mimo jiné s úpravou nábřeží. Tato zastavba, která určuje také zadní trakt náměstí 14. října, je charakteristická prvky historizujících slohů, eklektismu a secese. V této souvislosti je třeba zmínit stavbu Národního domu na Smíchově a stavbu smíchovské tržnice, obojí z let 1907-1908 od architekta českého.³¹

V rámci urbanismu Smíchova je pak zvláště důležité období od 80. let 20. století, kdy docházelo k velkým demolicím i k rozsáhlým novostavbám. V souvislosti s výstavbou dnešní stanice metra Andl došlo k demolici zastavby při ulicích Nádražní a Plzeňská. V místech vzniklé proluky byl v roce 2001 dokončen komplex Zlatý andl od architekta Jeana Nouvela. Ze stejné doby pochází areál nákupního centra Nový Smíchov a ve stejném duchu pokračují víceméně administrativní budovy Andl City a Andl Park.³² Samé centrum Smíchova tak během několika desetiletí získalo zcela komerční tvář a ztratilo řadu historických budov.

Podobnou problematiku oblastí je okolí silně dopravně zatížené ulice V Botanice, která navazuje na Jiráskův most a v její blízkosti stojí budova banky od architekta Karla Pragera.

---

³⁰ Jeroným LÁNY: Hřbitov Malvazinky 1876-1999, Praha 1999, 5.

³¹ KUČERA (pozn. 4) 579.

³² MORKUSOVÁ (pozn. 7) 24.

Závrem bych ráda upozornila, že je Smíchov od roku 1993 chráněnou městskou památkovou zónou, ve které je možné najít také příklady zdařilých úprav. Jednou z nich je dostavba farní budovy při kostele sv. Václava, která byla dokončena v roce 2003 a získala cenu Klubu za starou Prahu za novostavbu v historickém prostředí.³³ Podněty Portheimka Center od Jakuba Ciglera a Vincenta Maraniho tkví v respektování okolní zástavby, ve snaze o dokreslení náměstí 14. října a také v zachování pohledu na kostel sv. Václava z vltavského nábrežní.

1.3 Úvahy o umístění kostela sv. Václava

Jak jsem již zmínila výše, první regulační plán Smíchova [3] pochází z roku 1838, kdy byl Smíchov reskriptem císaře Ferdinanda V. Habsburského povýšen na pražské předměstí. Tento plán zachovává charakter zahradní a rezidenční čtvrti a víceméně odpovídá dosavadnímu stavu v místě. Dlehlitě je, že již tento první plán v sobě zahrnuje stavbu katolického kostela a navrhuje ne jednu, ale rovnou dvě varianty na jeho umístění. První variantou je dnešní Arbesovo náměstí, druhou pak dosud nezastavěnou západní část předměstí. Podněty církevní stavby je v obou případech zhruba třikrát větší než dosavadní kostelík sv. Filipa a Jakuba, čímž zrcadlí poměrně velké ambice rozrůstajícího a zvidňujícího se předměstí. Z pohledu lze vyvodit, že se jedná o jednoduchou blokovou stavbu s ustupující apsidou, což ovšem může být prosté symbolické zobrazení církevní stavby, bez ohledu na to zda již v té době existoval nějaký architektonický záměr.

Při umístění na Arbesovo náměstí přejímá nový kostel orientaci původního kostela, jehož podněty nicméně částečně překrývá, stejně jako část zástavby samotného náměstí. Tato varianta v sobě tedy skrývá myšlenku zcela nahradit starý nedostatečný kostel novým, při zachování tradiční lokality a zároveň novou úpravu celého náměstí.

Druhá varianta rezignuje na úpravu rostlé smíchovské zástavby a parcelace a zaměřuje se na dosud nezastavěné území, které umožní uje pravidelné, ideální rozvržení. Tímto územím je tzv. Schwarzenberkovo pole v západní oblasti. Nové náměstí, Ringplatz by zhruba odpovídalo ohraničení dnešními ulicemi Plzeňská, Stroupežnického, Klicperova a Radlická.³⁴ Kostel je zde orientován přesně opačně než je tomu na Arbesovském náměstí, tedy v ose sever-jih a má vytvořit střed nově zamýšleného centra. V tomto prvním regulačním plánu jsou tedy vedle sebe vyneseny varianty zrcadlící dva naprosto odlišné ideové přístupy k urbanismu.

³³ Rostislav TMACHA: Cena Klubu Za starou Prahu podruhé, in: Za starou Prahu V, 2004, . 2., 25.

³⁴ CHOD JOVSKÁ (pozn. 8) 9.

Další regulační plán Smíchova [4], zadáný tehdejší starostou a majitelem smíchovské továrny, Františkem Ringhofferem, pochází z roku 1861. Na tomto plánu je již dobře patrná zástavba řídicí se podél hlavních ulic, především na západní straně dnešní Těšákovy ulice, která je v pokračování Nádražní ulice dodnes hlavní osou Smíchova. V tomto regulačním plánu je ovšem zanechán kostel sv. Filipa a Jakuba a nová církevní budova není vůbec naznačena. Přesto diskuse na toto téma nevymizela a Arbesovo náměstí i zamýšlený Ringplatz byly spolu s dalšími variantami zvažovány až do 70. let. Komplikace způsobilo rozšíření Ringhofferovy továrny právě na území tzv. Schwarzenberkova pole. V souvislosti s tím bylo ještě v 70. letech projednáváno posunutí nového kostela více na jih, i změna orientace ve prospěch osy východ-západ.³⁵

Díky novinovým zprávám v dobovém tisku si můžeme udělat představu o dalších variantách na umístění této církevní stavby, které byly zvažovány komitétem pro vystavění nového kostela. V roce 1872 byla komitétu nabídnuta k úvaze dvě stavební místa. Jednak *špozemek na polích mezi plynárnou a silnicí plze skouo*, jednak *špozemek mezi zahradou milosrdných sester a továrnou Alexandra Richtrao*. S první zmiňovaným pozemkem souvisela nutnost odkoupit jeden z domů, aby byl otevřen prostor před kostelem. Jedná se právě o prostor Schwarzenberkova pole, sousedícího s Ringhofferovou továrnou. Druhý pozemek byl naopak výhodný tím, že byl již dříve odkoupený purkmistrem Fiřerem a zamýšlený pro stavbu kolní budovy. Purkmistr nyní pozemek nabízel k odkoupení za výhodnou kupní cenu a komitét této možnosti dávalo přednost před první variantou. První zadávací podmínky architektonické soutěže, která je tématem další kapitoly, byly zamýšleny pro tento pozemek.³⁶

Ve zprávě z března téhož roku máme o pěti místech, která přicházejí v úvahu. Jako nejpravděpodobnější je uvedena parcela na konci tehdejší Jungmannovy třídy, která je totožná s parcelou zakoupenou purkmistrem Fiřerem.³⁷ Jednalo se o pozemek na nároží Jungmannovy a Husovy ulice, tedy na nároží nynějších ulic V. Huga a Drtinovy, na kterém bylo nakonec vybudováno reálné gymnázium. Pozemek se skutečně nacházel v prostranství mezi Richterovou továrnou na Kartouzské ulici a církevním pozemkem na Husově ulici [6].

V roce 1873 je výběr zúžen na dvě stavební místa. Vedle parcely purkmistra Fiřera za Jungmannovou třídou se objevuje návrh *šparcely v zahradě Portheimov naproti*

---

³⁵ Ibidem.

³⁶ K stavbě nového kostela na Smíchově, in: Pokrok, 18. 2. 1872, . 49, nepag.

³⁷ Smíchovské obecní zastupitelstvo, in: Pokrok, 23. 3. 1872, . 83, nepag.

radnici³⁸. To je patrně poprvé, kdy se do úvahy dostává parcela na dnešním náměstí 14. října, která nakonec byla vybrána. Je to o dva roky později se ale došlo o tyto ekonomických stavebních: *š. Jedno na pozemcích p. Fi-ra, druhé na pozemcích d. dic. Skribových, třetí za knířecím hostincem a čtvrté zprvu uvedené na pozemcích p. Portheima.* Práv stavební na pozemcích p. Portheima je hodnoceno jako nejpravděpodobnější pro výhodnou polohu naproti radnici i pro *š. výhody p. i koupi pozemku.*³⁹ Tehle roku, 1875, shledali oslovení znalci, architekti Mocker, Schulz, Tesař a Havel pozemek v Portheimově zahradě za nejvhodnější. Kostel se měl nacházet v samém středě a měl být obklopený náměstím a sady.⁴⁰ Důležitým zůstával fakt, že se jedná o pozemek naproti v té době existující radniční budově. Roku 1875 tedy zaslala městská rada vyjednávat o koupi tohoto pozemku, který v listopadu téhož roku za cenu 100 000 zlatých pro novostavbu kostela získala.⁴¹ Celý proces výstavby stavební v průběhu první poloviny 70. let shrnuje ve svém dopise purkmistr Dimmer: *š. Ohlířejíc se po nezastavených posud. prostorách Smíchova, nabyla rada městská p. esv. d. ení, že Smíchov pro stavbu podobnou v téhož kostela nemá žádný velký vhodných stavební, a zejména zjistila, že kromě prozatím zakoupeného stavební v ulici Husově možno jen je to na 3 místa pomýšlet, totiž na p. vodní navržené náměstí mezi dvěma od Plzeňské silnice k Vinohradské cestě navrženými ulicemi, pak na stavební p. z. Portheim p. i hlavní ulici naproti radnici a na nynější náměstí kostelní.* K vybranému stavební pak Dimmer dodává následující: *š. D. vody pro stavební toto jsou povahy praktické i estetické; praktické povahy proto, že stavební toto skoro uprostřed města a p. i nejlépe ulice leží, že jí se, tím více ale po vystavení čtvrtého, střed Smíchova s novým městským spojujícím mostu a tedy po dalším vyvinutí o se Smíchova ku straně Vltavy ze všech stran stejné p. ístupným jest, a že samo s sebou se doporučí, aby kostel pro jistou osadu a pro jisté obyvatelstvo co možná v jejich středě zbudován byl; o estetické povahy ale proto, že kostel zvláště v takové obci, kdež, jako na Smíchově, žádných monumentálních budov není,*

³⁸ Stavba smíchovského kostela, in: Pokrok, 1873, . 234, nepag.

³⁹ Kostel na Smíchově, in: Pokrok, 1875, . 28, nepag.

⁴⁰ Obchodník za 18 a velebné sestry za 40 zl, in: Národní listy, 16. 2. 1875, nepag.; K stavbě nového kostela na Smíchově, in: Pokrok, 1875, . 47, nepag.; Bylo doporučeno k vyhlédnutému pozemku zakoupit je to část pozemku od továrníka Richtera a od kongregace sester sv. Karla Boromejského. Tisk tehdy zaujal především fakt, že pan Richter fládal 18 zl. za sáh a kongregace 40 zl. K přikoupení tohoto pozemku pro potřeby církevní budovy nakonec nedošlo.

⁴¹ Fond Farní úřadu sv. Václava Praha-Smíchov (180061950), AMP, Archivní soubor 1149, Dopis purkmistra Dimmera sboru pro postavení nového kostela ze 7. 12. 1875.

co nejp edn j-í stavba obce téfl na nejp edn j-ím míst jejím státi a takto obec repraesentovati má.õ⁴²

Z tohoto p ehledu, sestaveného na základ regula ních a situa ních plán a novinových zpráv vyplývá n kolik zajímavých skute ností. Stavba nového kostela na Smíchov byla tématem hned v dob pový-ení tohoto území na pražské p edm stí. Ze zaznamenání církevní stavby na novém regula níím plánu hned ve dvou variantách vyvozují, fle -lo o d leffitou formu reprezentace a zásadní pot ebu nového p edm stí. Rovn fl pro Karlín, jakofito první pražské p edm stí byla od po átku zamý-ena nová církevní stavba.

Téma patrn po více jak dvacet let utichlo a znovu nabylo na d leffitosti afl v 60. letech, kdy s nár stem obyvatelstva za ínal být starý kostel opravdu nedosta ující. Jan Pauly datuje rozhodnutí vystav t nový kostel rokem 1866, kdy skon ila válka s Prusy.⁴³ V následující debat o výb ru nového stavení-t , která byla nejhorliv j-í v první polovin 70. let, ufl nefigurovala varianta Arbesova nám stí z roku 1838. Snad byla motivem úcta ke kostelu sv. Filipa a Jakuba, který by novostavb nutn padl za ob , spí-e ale sehrálo roli praktické hledisko. Zbo ení kostelíka by bylo kontroverzním a nákladným podnikem a navíc by nevyhnuteln do-lo k p eru-ení provozu farnosti.

Za n kolikaletým zvařlováním vhodného stavení-t dle mého stála absence p irozeného centra Smíchova, pomineme-li dne-ní Arbesovo nám stí. Nejprve se objevila snaha vytvo it centrum tzv. na zelené louce v oblasti Schwarzenberkova pole. V tomto snařlení byla ov-em úsp -n j-í Ringhofferova továrna. Ostatní mořlnosti byly dány dominancí severojířlní osy Smíchova, která je dodnes aktuální. Naskytlo se tak stavení-t p i Husov , dne-ní Drtinov ulici, která byla paralelní k hlavní smíchovské t íd a vedle toho stavení-t p ímo p i hlavní t íd . Stavení-t v Portheimov zahrad se zdálo být vhodn j-í vzhledem ke své poloze v blízkosti dal-í reprezentativní budovy ó smíchovské radnice. Vedle toho nabízel mořlnost vytvo it nové relativn pravidelné nám stí se sadovou úpravou a skute né centrum. Situa ní plány k novostavb kostela sv. Václava tuto snahu velmi dob e dokládají [7]. Ho kým faktem z stává, fle nám stí 14. íjna dodnes nep sobí jako ucelené nám stí a jen t flko ho m fleme považovat za faktické centrum Smíchova.

---

⁴² Ibidem.

⁴³ PAULY (pozn. 1) 45.

2. Architektonické návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov

Následující kapitola sleduje okolnosti architektonické soutěže a zadání projektu na kostel sv. Václava na Smíchov. Velkým tématem je pak srovnání jednotlivých architektonických návrhů. Samostatná podkapitola je přitom věnována vývoji návrhu architekta Schulze a také architektů Ullmanna a Barvitia.

Tato kapitola čerpá především ze zpráv v dobovém tisku a z archivních materiálů. V Archivu hlavního města Prahy je dochován dosud nezpracovaný fond farního úřadu u sv. Václava na Smíchov, v rámci kterého jsou zachovány protokoly a jednatecké zprávy ze schůzí sboru pro postavení smíchovského kostela a také jiné písemnosti, týkající se stavby.⁴⁴ V této kapitole jsou dále vyufity materiály z pozůstalosti jednotlivých architektů, především samotné návrhy na stavbu kostela sv. Václava, uložené dílem v Archivu hlavního města Prahy,⁴⁵ dílem v Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea.⁴⁶

2.1 Od architektonické soutěže k zadání projektu

Jak bylo již naznačeno v předcházející kapitole, intenzivní diskuse o stavbě nového kostela na Smíchov se objevila poátkem 70. let 19. století. Již roku 1871 bylo vinnosti komitě pro vystavění nového chrámu, které mělo začlenit významné smíchovské obce a jeho předsedou se stal tehdejší smíchovský purkmistr Petr Fier.⁴⁷ Od roku 1874 byl jednatelem tohoto komitě, později nazývaného český sbor, Vincenc Wehla, působící na smíchovské farnosti. Stanovy komitětu byly sepsány v českém i v německém jazyce a tento spolek si kladl za úkol *š starati se o hmotné prostředky ku stavbě a prověsti skutečnou stavbu prostranného chrámu v pražském předměstí Smíchově*. Komitětu bylo rozděleno

---

⁴⁴ Fond Farní úřadu sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41).

⁴⁵ Konvolut návrhů kostela sv. Václava na Smíchov od architekta Schulze z roku 1876, AMP, SMP, MAP P V 3/1458; Konvolut návrhů kostela sv. Václava na Smíchov od architekta Barvitia z roku 1880, AMP, SMP, MAP P V 3/1457.

⁴⁶ Archiválie z pozůstalosti architekta Schulze, vztahující se k tématice kostela sv. Václava, NTM, AAS, Fond . 46 o Schulz Josef, desky . 20041104/04, 20041104/03; Archiválie z pozůstalosti architekta Barvitia, vztahující se k tématice kostela sv. Václava, NTM, AAS, Fond . 3 o Barvitius Antonín Viktor, desky . 20090102/01, 20100809/03, 20100809/01, 20080603/07, 20061027/01, 20080620/06, 20070620/01, 20040826/03, 20101205/02, 20050601/02, 20080603/09, 20080603/08, 20050530/04, 20030704/03, 20050530/02.

⁴⁷ Se stavbou nového kostela na Smíchov, in: Pokrok, 1871, . 160, nepag.

na dva odbory, finanční a stavební. Stavební odbor o p t i lenech m l navrhnout schopné architekty i stavitele, zajistit plány na nový kostel a posuzovat um leckou kvalitu.⁴⁸ Patronát nad stavbou byl nabídnut pražskému arcibiskupovi, knížeti Bed ichu Schwarzenberkovi, který jej posléze p ijal. Ustavením výboru a zaji-t ním církevního patronátu získal celý zám r reálný základ.

Nezbytnými kroky, p edcházejícími samotné stavb bylo vy e-ení sv tského patronátu nad novým kostelem a také výb r vhodného stavení-t . Patronátní právo nad dosavadním farním kostelem sv. Filipa a Jakuba m la pražská obec a smíchovské zastupitelstvo nyní fládalo jeho p edání, aby m lo záleflitost novostavby pln ve svých rukou. fládost byla podmín na finan ními motivy. Pražská obec coby patron nemohla finan n zaji-ovat stavební podnik rozr stajícího se Smíchova⁴⁹ a Smíchov pak patr n necht l vkládat investice do novostavby pod cizím patronátem. Pražská obec té smíchovské patronát postoupila a v-e bylo schváleno pražskou arcibiskupskou konsisto í. Administrativní proces na c. k. místodrfitelství v-ak celý projekt velmi zpomalil.⁵⁰ Smíchovská obec získala patronátní právo afl v roce 1875⁵¹, kdy bylo také zakoupeno definitivní stavení-t na nyn j-ím nám stí 14. íjna.

Situace s výb rem stavení-t byla jifl p edstavena vý-e, d leflité ov-em je, fl první architektonická sout fl na novostavbu kostela byla vypsána v dob , kdy se jako nejvhodn j-í jevílo stavení-t v zakon ení Jungmannovy ulice, dne-ní ulice V. Huga, na tzv. pozemku pana Fi-era. Roku 1872 tak komité ur ilo, aby š *stavba kostela provedena byla v slohu románském, p i emfl v-ak stavitel m jinak úplná volnost se ponechává*.⁵² Snad bylo v té dob jifl známé zasv cení budoucího kostela, písemné zprávy o n m ov-em nemluví a tak nehledám významné spojení mezi pofladovaným architektonickým slohem a budoucím zasv cením sv. Václavovi. Za p ipomínku ov-em stojí, fl v roce 1863 byl v Karlín dokon en novorománský kostel sv. Cyrila a Metod je, který byl jist úsp -ným p íkladem p edm stského chrámu.

---

⁴⁸ Fond Farní ú ad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41), Stanovy sboru pro postavení nového kostela na Smíchov .

⁴⁹ Kostel na Smíchov , in: Pokrok, 1871, . 161, nepag.

⁵⁰ Stavba smíchovského kostela (pozn. 38) nepag.

⁵¹ PAULY (pozn. 1) 45.

⁵² K stavb nového kostela na Smíchov (pozn. 36) nepag.

Je-t roku 1872 vypsaló smíchovské zastupitelstvo konkurz na architektonické e-ení kostela s odm nou 600 zl. za nejlepší projekt a 400 zl. za druhý nejlepší.⁵³ O rok pozd ji se do ítáme, fle byly jifl p ijaty a schváleny plány, vypracované architekty Schulzem a Machytkou.⁵⁴ Ú ast architekta Josefa Schulze v této sout fii i v pr b hu dal-ích let m fleme rekonstruovat na základ písemných dokument í dochovaných plán na novostavbu. V poz stalosti architekta Schulze se také dochoval dopis m stské rady se zadáním sout fle, o kterém bude pojednáno pozd ji. Jan Machytka se prvního konkurzu podle v-eho zú astnil jako samostatný architekt. Nasv d uje tomu jifl citovaná novinová zpráva i zmínka v protokolu o sch zi sboru pro postavení kostela.⁵⁵ V té se hovo í o ocen ní architekt Ťmlce a Machytky. V dal-ích letech pak Jan Machytka p edkládal plány na kostel sv. Václava spole n s architektem Franti-ekem Schmoranzem ml., se kterým si roku 1874 ve Vídni otev el vlastní kancelá .⁵⁶ Návrhy na smíchovský kostel od t chto architekt dosud nejsou

---

⁵³ Smíchovské obecní zastupitelstvo (pozn. 37) nepag.; Srovnej: Nový kostel na Smíchov , in: Prafský denník, 21. 2. 1872, nepag.

⁵⁴ Stavba smíchovského kostela, in: Národní listy, 24. 8. 1873, nepag.

⁵⁵ Fond Farní ú ad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Protokol o sch zi sboru pro postavení kostela ze dne 1. 10. 1874.

⁵⁶ **Jan Machytka (1844-1887)**. eský architekt, v letech 1863-1867 studoval na prafské polytechnice u J. Zítka, poté v letech 1867-1869 na Akademii ve Vídni, kde získal dvouleté cestovní stipendium. Trvale p sobil ve Vídni, kde si s kolegou ze studií v Praze, F. Schmoranzem, založil spole nou projek ní kancelá . Po átkem 70. let navrhoval pavilony pro sv tovou výstavu ve Vídni a p sobil u Heinricha von Ferstela. Z jeho realizovaných a zachovaných staveb uvádím budovu léka ské fakulty Univerzity Karlovy v Kate ínské ulici v Praze a budovu Um leckopr myslového muzea na Palachov nám stí v Praze (1882-1884), spolu se sousední budovou -koly. Tyto budovy projektoval Machytka jifl spole n se Schmoranzem ml. a to v novorenesan ních formách. Machytka byl ínným architektem do roku 1884, kdy se u n j projevila du-evní choroba. Jeho dílo není dosud komplexn zpracováno. Pro dal-í íivotopisné údaje a reference na lánky proto odkazují na literaturu encyklopedické povahy: Pavel VL EK (ed.): Encyklopedie architekt , stavitel , zedník a kameník v echách, Praha 2004, 394.

Franti-ek Schmoranz ml. (1845-1892). eský architekt, syn znám j-ího Franti-ka Schmoranze st. V letech 1863-1868 studoval na prafské polytechnice u J. Zítka. Poté absolvoval adu studijních cest a usídlil se v Egypt , kde p evzal architektonický atelier Carla von Diebitsche. Stal se odborníkem na architekturu orientalismu. Na sv tové výstav ve Vídni 1873 instaloval egyptsko-súdánské odd lení, na sv tové výstav v Pa ífi 1878 projektoval egyptský pavilon. Roku 1874 si spole n s J. Machytkou otev el projek ní kancelá . D ležití realizace této dvojice jsou uvedeny v Machytkov

známy. Korespondence a zápisy kostelního sboru však kuse dokládají jejich účast na projektu v letech 1876-1877.

V konkurzu z roku 1872 byl jako vítězný oceněn návrh Josefa Schulze, návrh Jana Machytky tedy získal druhé místo. Schulzovy návrhy byly odbornou komisí, složenou z architektů Josefa Mockera, Josefa Zítka a Antonína Barvitia, shledány za nejlepší. Nebyly ovšem shledány za vhodné k realizaci a Schulz byl vyzván k jejich přepracování.⁵⁷ Je velmi pravděpodobné, že byl k úpravě svých plánů vyzván rovněž architekt Machytko, o tom ovšem dosud nemáme žádné zprávy.

V následujících letech byl celý zájem zpomalen rozhodováním stran patronátu a vhodného stavení. Nebyla také doposud vyřešena otázka financování nové stavby. Zahájení sbírek na novostavbu bylo odkládáno právě z toho důvodu, že zatím nebylo jasné ani umístění kostela.⁵⁸ Otázka architektonických plánů znovu nabyla na aktuálnosti až koncem roku 1875, kdy bylo konečně zakoupeno stavení. Předpokládám, že architekt Schulz byl o celé věci dobře informován, jelikož spolupracoval s městskou radou jako znalec ohledně výměru stavení a v prosinci 1875 byl zvolen jedním z členů stavebního odboru kostelního sboru.⁵⁹ Na přelomu let 1875 a 1876 byly vzhledem k povaze stavení stanoveny parametry novostavby. Délka kostela neměla překročit 32 sáhů, šířka se měla pohybovat mezi 14 a 15 sáhy. Chránové přelíčky měly být od třídy Kinských vzdáleno nejméně 12 sáhů.⁶⁰ S těmito informacemi byli seznámeni architekti Schulz i Machytko a Schmoranz. Kostelní sbor přičemž nehleděl na výsledky již třetího roku starého konkurzu a hledal od architektů novou aktivitu. Architekt Machytko byl vyzván k předložení přepracovaných plánů. Pravděpodobně o něm kolikáté přepracování: *šp. architekt Machitka sv. j. již zmíněný plán nazpřít vzal s přislíbením, že i tento přepracuje a předloží, avšak, a vybidnut, až potud*

---

medailonu. Schmoranz již samostatně oběhl soutěž na budovu Národního muzea v Praze, ve které skončil na druhém místě. Od r. 1885 byl prvním editorem pražské Uměleckoprávní myšlenky. Ani dílo F. Schmoranze ml. není monograficky zpracováno a tak i zde odkazují na encyklopedickou literaturu: *Ibidem*, 587.

⁵⁷ Dopis architektu Schulzovi z městské rady na Smíchov, 29. 1. 1873, NTM, AAS, Fond . 46 0 Schulz Josef, desky . 20041104/04; O této záležitosti bude pojednáno v následující podkapitole.

⁵⁸ Fond Farní úřad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Protokol o schůzi sboru ze dne 1. 10. 1874.

⁵⁹ *Ibidem* Protokol o schůzi sboru ze dne 16. 12. 1875.

⁶⁰ *Ibidem* Jednatelská zpráva pro schůzi sboru 16. 12. 1875, ze dne 7. 4. 1876.

tak neu inilō.⁶¹ Architekt Schulz byl, dle stejného zdroje, vyzván k předložení rozpočtu svého již zpracovaného plánu.

Z jednatelské zprávy k únorové schůzi sboru se dozvídáme, že plány od architekta Schulze a dvojice architektů Schmoranz a Machytka byly dle kladně zkoumány znovu povolanými znalci, architektky Mockerem, Zítkem a Barvitiem. Znalci se údajně v této věci sešli na smíchovské radnici pětkrát a pracovali až po tři hodiny denně. Výsledkem jejich práce měl být elaborát, posuzující kvalitu předložených plánů. Ty byly ovšem mezitím zaslány k prezentaci do Vídně a znalci se rozhodli předložit posudek až po jejich navrácení.⁶² Tento znalecký posudek, v archivních materiálech několikrát zmínovaný, se bohužel ve fondu farního úřadu nezachoval. Jistě ovšem je, že se znalci znovu sešli po navrácení plánů z Vídně až roku 1877, kdy ufl také na návrzích pro nový kostel pracoval architekt Ullmann.⁶³

V programu schůze sboru pro rok 1876, ve kterém jsou chronologicky seřazené informace o průběhu jednání, se u květnového data dočítáme, že se stávající plány pro stavění proti radnici nehodí. Jeden z členů sboru proto navrhoval vypsání nového veřejného konkurzu. Byl však upozorněn, že při prvním konkurzu byli k ústí vyzváni domácí pražští osvědčení architekti (v textu bohužel nejmenovaní), z nichž nakonec své plány zaslali pouze architekti Schulz a Machytka. Bylo proto rozhodnuto oslovit nyní pouze tyto architektky k vypracování zcela nových plánů a předložení rozpočtu, který se měl pohybovat v rozmezí 250 630 000 zlatých.⁶⁴ Podle novinových zpráv předložili architekti Schmoranz a Machytka rozpočet na 140 000 zlatých a Josef Schulz na 240 000 zlatých.⁶⁵ V Schulzově pozůstalosti se pak nachází nedatovaný rozpočet na 280 000 zlatých. Částka 80 000 přitom měla připadnout na nutné vnitřní zařízení a výzdobu.⁶⁶ Podle udání rozměrů stavby a rozmyslu vnitřní výzdoby předpokládám, že se jedná o rozpočet k poslednímu Schulzovu návrhu z roku 1876.

O Schulzových návrzích bude řečeno více v následující podkapitole. K ústí architekt Schmoranze a Machytky lze pouze dodat, že zvláště v průběhu roku 1876 byli s představiteli kostelního sboru na Smíchově v intenzivním kontaktu a předložili k posouzení

---

⁶¹ Ibidem.

⁶² Ibidem Jednatelská zpráva pro schůzi sboru 21. 2. 1876, s. d.

⁶³ Ibidem Jednatelská zpráva pro schůzi sboru 14. 11. 1877, s. d.

⁶⁴ Ibidem Program schůze sboru 1876, s. d.

⁶⁵ O stavbu kostela smíchovského, in: Národní listy, 20. 1. 1877, nepag.

⁶⁶ Kostenanschlag für die zuesbauende Kirche in der Vorstadt Smichov, NTM, AAS, Fond . 46 a Schulz Josef, desky . 20041104/04.

minimální varianty A a B s rozpočty a také povodňový plán z roku 1872.⁶⁷ Zájem o získání projektu dokládají následující úvahy: *š. Ano vyznati se musíme, že jsme se myšlenkou tou velmi zabývali: stavba kostela nás velmi zajímá nejenom z té praktické strany, že taková vážná úloha jest pro architekta také velkou, hlavně ale, že se jedná o budovu která má státi v otčině a býti jaksi též ozdobou staroslavné, stovleté Prahy.*⁶⁸ Dodávám, že svou roli v rozhodování o plánech patrně sehrála také ztížená komunikace s architekty, sídlícími trvale ve Vídni.

Jak bylo naznačeno výše, první zmínka o úřadu architekta Ullmanna pochází z roku 1877. Odborná komise měla patrně definitivně posoudit Schulzovy a Schmoranzovy a Machytkovy plány ať v konkurenci těchto Ullmannových, proto byl další posudek jury ten ať na schůzce na podzim roku 1878.⁶⁹ V zápisu z této schůzky bohužel není explicitně uvedeno, ve prospěch kterého z návrhů se porota vyjádřila. Z textu však vyplývá, že šlo o návrh ve slohu renesančním, s největší pravděpodobností o návrh Ullmanna. Neznáme plány, které porotě předložili Schmoranz a Machytka, lze však předpokládat, že šlo o plány v románském slohu, který kostelní sbor od počátku prosazoval.

Protože kostelní sbor nebyl v prvních 70. letech schopen vybrat vhodný architektonický návrh s odpovídajícím rozpočtem, došlo k paradoxní situaci, kdy mu byl zřejmě doporučen architekt Ullmann, jehož návrhy byly následně vybrány odbornou komisí, a nevyhovovaly vkusu kostelního sboru. Jeden z členů sboru dokonce vyjádřil obavu, zda není finanční příspěvek z ministerstva podmíněn výběrem architekta Ullmanna a tážal se, zda šlo o ústní či písemnou dohodu. Smíchovský starosta vysvětlil, že příspěvek není nijak podmíněn, že pouze *š. ústně bylo pokynuto od osoby velký vliv na ministerstvu mající, by vyhotovení plánu p. arch. Ullmannovi svěřeno bylo.* Pan kanovník pak rozpoutal diskusi na téma slohu novostavby. Sám totiž upřednostoval sloh románský. Jediné argumenty, hovořící proti románskému slohu byly finanční povahy. Románský sloh byl odsouzen jako příliš nákladný a jako příklad byl uveden kostel v Karlíně.⁷⁰ Je ovšem třeba zvažovat, zda nebyl tento argument pouze ústní, protože rozpočet architekta Ullmanna nakonec vystoupal z požadovaných 160 000 zlatých na 270 000 zlatých, což v podstatě odpovídá dříve jmenovanému Schulzovu rozpočtu. částka 200 000 byla určena na stavbu samotnou, částka 50 000 na vnitřní zařízení

---

⁶⁷ Fond Farní úřad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Dopis architektů Schmoranze a Machytky kostelnímu sboru, 21. 12. 1876.

⁶⁸ Ibidem Dopis architektů Machytky a Schmoranze městské radě, 5. 5. 1876.

⁶⁹ Ibidem Protokol o schůzce sboru ze dne 22. 10. 1878.

⁷⁰ Ibidem Protokol o schůzce sboru ze dne 22. 10. 1878.

a zbývajících 20 000 na vnitřní výzdobu.⁷¹ Diskusi v podstatě ukončil smíchovský starosta, když se přimlouval, *š aby sbor pro postavení chrámu rozhodl se pro návrh sl. jury od vod uje náhled sv j tím, že mnoho jífl se psalo a mluvilo o stavb chrámové, lid v-ak chce vid t inu. Ta okolnost jakožl i nezbytná pot eba velkého chrámu, na nižl tak asto poukázáno ve Vídni, mluví pro rychlé zapo etí stavby a vylu uje dokonce volbu nových plán , jífl by zapo etí stavby op tn do dálného budoucna po-inuto bylo.*⁷²

Vysvětlení situace nám dále poskytuje jednatelská zpráva z následujícího roku, z níž jasně vyplývá, že jury neuznala plány architekt Schulze, Machytky a Schmoranze a také že architekt Ullmann byl podporován ministerstvem a následně m stskou radou na Smíchov . *š Jury ta neuznala plány ty za vhodné ku provedení, rovn ěl tak departement pro stavby vysok. ministerstva vnitra, kteréžl zároveň dalo pokynutí, že nejprakti t ji jest bezprost edn se obrátiti na n kterou sílu uznaného architekta a poukázáno tu na p. Ullmanna, kterýžto k vyzvání sl. m stské rady plány pro nový smíchovský kostel vzd lati slíbil, kdyžl řádne konkurence stávati nebude.*⁷³

Tak byla tedy zakázka na stavbu smíchovského kostela zadána architektu Ullmannovi, který v květnu 1879 předložil projekt A s variantou A' a projekt B s jímž zmíněným rozpočtem k projektu A. Ullmannovy návrhy byly schváleny, neovšem zcela bez výhrad a tak byly dále upravovány ve prospěch zjednodušení a snížení rozpočtu. Na variantě C, stále z roku 1879, se nově podílel vedle Ullmanna také architekt Barvítius, předvedl jury.⁷⁴ Ignác Ullmann mezitím natrvalo opustil Prahu a Antonín Barvítius jeho pozici architekta kostela sv. Václava plně převzal. V průběhu roku 1880 vytvořil architekt Barvítius své samostatné návrhy na novostavbu a v letech 1881-1885 svůj záměr realizoval.

Literatura zmiňuje, že v roce 1877 proběhla silně oběsnaná soutěž, které se zúčastnili architekti Barvítius, Ullmann, Schulz, Mocker a Schmoranz ml. společně s Machytkou.⁷⁵ Dovolují si s tímto tvrzením nesouhlasit. Z citovaných archivních materiálů vyplývá, že další ve stejná soutěž vypsaná nebyla. Došlo pouze k oslovení architektů Schulze a Schmoranze s Machytkou, kteří se zúčastnili jífl konkurzu roku 1872. Není mi známo, že by se architekt Mocker angažoval ve věci kostela sv. Václava jinak, nežl jako odborný znalec. Architekt

---

⁷¹ Ibidem Zpráva jednatelská o plánech, hl. Ullmannov , 21. 5. 1879.

⁷² Ibidem Protokol o schůzi sboru ze dne 22. 10. 1878.

⁷³ Ibidem Zpráva jednatelská o plánech, hl. Ullmannov , 21. 5. 1879.

⁷⁴ Ibidem Zpráva jednatelská pro schůzi 21. 5. 1879.

⁷⁵ Taťána PETRASOVÁ / Helena LORENZOVÁ (eds.): Dějiny českého výtvarného umění III/2, 1780-1890, Praha 2001, 143, 197.

Ullmann byl v roce 1877 vyzván k vytvoření vlastních návrhů, ovšem ať díky intervencím úřadů. Architekt Barvitiuss figuroval ve výběru smíchovského kostela od konkurzu roku 1872 jako odborný znalec. Roku 1878 pak začal na návrzích spolupracovat se svým kolegem, architektem Ullmannem, ať postupně celý projekt převzal.

2.2 Vývoj návrhu architekta Schulze

Architekt Josef Schulz⁷⁶ byl tedy k úřadům v konkurzu roku 1872 vyzván dopisem, který shrnuje soutěžní podmínky.⁷⁷ Na prvním místě stojí požadavky na prostornost kostela, ten má být dost velký, aby mohl sloužit pro tu 3612 osob, ale nesmí přesahovat plochu o rozloze 405 sáhů. Rada dále vyslovuje přání, aby byl kostel navržen ve formách románského slohu a aby bral v úvahu zalomení v říší. Podmínky však nevykládají navržení novostavby v jiných než v románských formách. Jako nejzazší termín pro odevzdání návrhu byl určen květen 1872.⁷⁸

---

⁷⁶ **Josef Schulz (1840-1917).** český architekt, v letech 1857-1861 studoval na pražské polytechnice, poté v letech 1860-1863 na Akademii ve Vídni u Eduarda van der Nüllera a Augusta Siccarda von Siccardsburga. Během vídeňských studií Schulz pracoval u Ludwiga von Foerstera a podílel se na realizaci tamního Arsenalu. Roku 1864 se stal Zítkovým asistentem na pražské polytechnice. Koncem 60. let absolvoval studijní pobyt v Itálii a navštívil také Francii u příležitosti světové výstavy v Paříži 1867. Byl významným členem Spolku architektů a inženýrů a v 70. letech také redaktorem spolkových zpráv, ve kterých publikoval. Roku 1878 získal profesuru na stolici architektury pražské polytechniky, když v konkurzu na tuto pozici zvítězil nad Janem Machytkou. Schulzovými nejvýznamnějšími realizacemi jsou pražské budovy Národního divadla (dostavba 1881-1883), Rudolfiná (projekt společně s J. Zítkem, 1876-1884), Národního muzea (1885-1891) a Uměleckoprůmyslového muzea (1891-1901), tedy vrcholná díla pražské novorenesance. Schulz je ale také autorem hrobky Buquoy v Nových Hradech, kostel ve Vlněnsku a v Horním Maršově nebo přestavby zámku Stránov. Pro další informace odkazují na monografickou publikaci: NOLL Jindřich / VYBÍRAL Jindřich: Josef Schulz (1840-1917). Katalog výstavy Národní galerie v Praze, červenec až září 1992, Praha 1992.

⁷⁷ Schulz byl k úřadům vyzván jako renomovaný český architekt. Připomínám ale, že byl krátce před vypisáním soutěže přizván k členství v kostelním komitétu. Jako takový byl pak ať do roku 1875 povoláván jako znalec v problematice výběru vhodného stavení. Tehdy se také stal členem úřadového stavebního odboru.

⁷⁸ Dopis architektu Schulzovi z městské rady na Smíchov, 26. 3. 1872, NTM, AAS, Fond 1. 46-0 Schulz Josef, desky 1. 20041104/04.

Soutěň byla vyhodnocena s asovým prodlením n kolika m síc , o emfl sv d í oznámení o ud lení první ceny, zaslané Schulzovi koncem ledna 1873.⁷⁹ Schulzovy návrhy byly sice odbornou komisí sestávající z architektů Josefa Zítka, Josefa Mockera a Antonína Barvitia shledány jako nejzda ilej-í, nicmén ě zcela vhodné k okamflité realizaci. M stská rada tak v témfle dopise fládá architekta Schulze o p epracování stávajících plánů podle pofladavků odborné komise. Díky t mto pofladavkům m fleme s jistotou identifikovat sadu Schulzových návrhů na smíchovský kostel z roku 1872.⁸⁰

Schulz v první návrh smíchovského kostela reaguje na pání m stské rady a vyuffívá formy románského slohu. P íklání se p ítom spí-e k lenitosti a mnohosti nefl k prostému v cnému e-ení. P dorys [8] prozrazuje trojlodní rozvrlení s transeptem a vn j-í i vnit ní p edsíní. Vnit ní p edsí je p ítom lemována dvojv flím. Presbyterium je tvo eno prodloužením hlavní lodi o jedno travé a hlavní apsidou. P í presbyteriu najdeme prostory sakristie, k estní kaple a ochozu. Vedlej-í lodi jsou v rámci hmoty kostela zakon eny apsidami.

Pohled na pr elí [9] ukazuje dominanci dvojv flí, které svírá ást vymezující hlavní lo , zakon enou trojúhelníkovým -ítím s jezdeckou sochou sv. Václava.⁸¹ Ideovým vzorem pro takto navrženou socha skou výzdobu byla bezesporu jezdecká socha sv. Václava od J. J. Bendla, která se v té dob ě stále nacházela na Václavském nám stí. Soutěň na nový svatováclavský pomník byla vypsána afl o dv desetiletí pozd ji.

P ízemní ást pr elí je e-ena pom ěm netradi níím motivem otev ené p edsín . St ední ást je tvo ena sdrufenými románskými okny po stranách a velmi lenitou rozetou uprost ed. Ta je dopln ěna symboly apo-tol . Na v flích jsou uplatn ěny trpaslí í galerie, lizény p epaflené oblou kovým vlysem, otev ené arkády o t ech polích a znovu také sdrufená okna. Návrh ponechává pom ěm zajímavý prostor pro socha skou výzdobu. Mimo zmín ěné jezdecké sochy se nabízí nika ve -ítíu hlavní lodi, plocha kolem rozety, niky ve stylizovaných op rácích p edsín a v bec prostor této p edsín . Bo ní pohled [10] prozrazuje len ní

---

⁷⁹ Dopis architektu Schulzovi z m stské rady na Smíchov , 29. 1. 1873, NTM, AAS, Fond . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04.

⁸⁰ Soutěňní návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov , 1872, 5 list , NTM, AAS, Fond . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04.

⁸¹ Jezdecká socha sv. Václava je my-lenkou, kterou do projektu na kostel na Smíchov vnesl Josef Schulz a která se v obm nách objevuje v jeho vlastních návrzích, ale pozd ji také v návrzích architektů Ullmanna a Barvitia. Motiv sochy sv. Václava by napovídal tvrzení, fle zasv cení kostela jifl bylo známé.

lizenami a oblou kovým vlysem a také rozvržení oken. Ta jsou p i vedlej-ích lodích jednoduchá, oblouková a p i hlavní lodi sdruffená. Výrazné vertikální len ní je dané op ráky v rozmezích travé hlavní lodi, transeptu a presbyteria. Transept je opat en obdobnou otev enou p edsíní a rozetou jako hlavní pr elí. P i pohledu na záv r kostela [13] zaujme zejména nízký ochoz, obíhající hlavní apsidu. Pole slepé arkády tohoto ochozu jsou zakon ena trojúhelníkovými -títy. Horní ást apsidy je pak obehnána jednoduchou slepou arkádou. Na rozhraní presbyteria a apsidy jsou p i len ny drobn j-í v fle.

Z p í ného ezu [12] je patrné, fle sklon st echy hlavní lodi je strm j-í, nefl je tomu u st ech vedlej-ích lodí. Velmi jednodu-e je nazna ena také výzdoba interiéru kostela, tedy t í apsid. P ízemní ásti jsou e-eny imitací drapérie, úst ední výjevy jsou tradi n situovány v konchách. Na podélném ezu [11] je z etelné len ní st ny hlavní lodi, které je trojité. Vysoké arkády nesou pás ur ený nejspí-pro malí skou výzdobu, na který navazuje pás s okny dosedajícími p ímo na ímsu. Mezi okny jsou nazna eny postavy a také kruhové medailony s profily. Figurální malí ská výzdoba pokra uje v rameni transeptu a pochopiteln také v presbyteriu a hlavní apsid . Podélný ez také poskytuje lep-í p edstavu o jezdecké so-e, plánované na pr elí kostela.

Tento první Schulz v návrh je charakteristický uplatn ním otev ených p edsíní a ochozu v záv ru kostela. Hledáme-li paralely k tomuto e-ení, najdeme je dle mého jednak na realizaci Brigittakirche ve víde ské tvrti Brigittenau [14], jednak ve stavb kostela sv. Alfb ty v Teplicích-^{TM}anov [16]. Novogotický víde ský kostel sv. Brigity, postavený v letech 1867-1873 podle návrhu architekta Friedricha Schmidta v sob nese oba zmín né hlavní motivy.⁸² Presbyterium kostela je obehnáno nízkým ochozem, který je pro novogotické formy církevní stavby p íhodn j-í, nefl pro formy románské, zvolené Schulzem. Jedná se zde o inspiraci v ur ítém motivu a ve funk ním e-ení, nikoli v architektonickém stylu a form . Proto je d lefité mimo jiné srovnání p dorys obou staveb. Dominantním prvkem pr elí víde ského kostela je pak vn j-í p edsí , otev ená arkádami s lomenými oblouky. I zde cítíme v Schulzov podání zna ný formální posun sm rem ke zjednodu-ení hmoty a k plným oblouk m arkád. Motiv je nicmén stejný. Ozvuky dvouv flového pr elí tohoto kostela jsou patrné také na dal-ích Schulzových návrzích pro kostel sv. Václava.

Domn nku o inspiraci Schmidtovou realizací podporuje fakt, fle se v Schulzov poz stalosti nachází karton s nákresy kostela sv. Brigity [15].⁸³ Podle charakteru písma

⁸² Renate WAGNER-RIEGER: Wiens Architektur im 19. Jahrhundert, Víde 1970, 167.

⁸³ Pfarrkirche in der Brigittenau in Wien, NTM, AAS, Fond . 46 ó Schulz Josef, desky . 2004/1104/04.

je možné tvrdit, že se jedná o nákresy, pořízené přímo Schulzem. Je zde zobrazen p dorys stavby, p í ný ez, ást podélné fasády a ást podélného ezu. Tento kostel byl dokon en a f roku 1873, p edpokládám ovšem, že Schulz znal jeho plánovanou podobu.

Kostel sv. Alfb ty v Teplicích-^{TM}nov z let 1864-1877 je dílem víde ského architekta Heinricha Ferstela.⁸⁴ Zmí uji ho zde jednak kv li užití trojbokých tít na bo ních pr elích, které korespondují s obdobným prvkem užitým Schulzem na ochozu kolem presbyteria, ale p edevším kv li motivu otev ené p edsín . Kostel v ^{TM}nov je navržený v novogotických formách, op t tedy nejde o formální, ale spí-e o motivické srovnání. V-echny t i p íklady, Schulz v návrh, kostel sv. Brigity i kostel sv. Alfb ty spojuje také prvek pror stání op rák a arkádové struktury otev ené p edsín . Z t chto srovnání vyplývá, že Schulz p evzal ur ité hmotové a prostorové e-ení bez ohledu na architektonický sloh.

Nyní bych se ráda vrátila k fádosti na p epracování Schulzových vít zných plán podle pofadavk odborné komise. Komise stanovila celkem osm bod , vyfádujících úpravy. Nutno podotknout, že se nejednalo o drobné zm ny, ale o zm ny zásadního charakteru. Komise na prvním míst pofadovala prodloužení lodí o jedno travé. Tento pofadavek, který by p i zachování pom r znamenal zna né prodloužení kostela, nevyhovoval kostelnímu komité, které trvalo na zachování rozm r . Druhým pofadavkem bylo vynechání vstup a p edsíní p i obou ramenech p í né lodi. Postranní vchody m ly být naopak zalofeny pod p í nou lodí. Dále komise fádala úplné odstran ní chodby, b fící za hlavní apsidou a zjednodu-ení nebo úplné vynechání hlavní p edsín . Komise se také p íklán la ke zvý-ení kostela, zvlá-t pak vedlej-ích lodí. Zdivo v fí m lo být naopak o n co sníženo. Krov stavby m l sloužit jako její strop, -lo tedy o zachování pr hledu do krovu. Komise se dále vyslovila pro zm nu sklonu st ech. Oproti Schulzovu plánu m l být sklon st ech v-ech lodí stejný. Ufí poslední pofadavek byl v nován dispozici oken. Ta m la být v hlavní i ve vedlej-ích lodích zjednodu-ena.

Z vý tu pofadovaných zm n je patrné, že m lo dojít k výrazným prom nám v p dorysu stavby, v její hmot , ve vý-kových pom rech a v celkových proporcích. Jinými slovy, vít zný plán m l být zcela p epracován a jeho charakteristické motivy m ly být zjednodu-eny nebo zcela odstran ny. O to p ekvapiv ji se jeví pofadavek na zaslání p epracovaných plán nejdéle do t í ned l. Tento termín architekt Schulz pochopiteln

---

⁸⁴ PETRASOVÁ / LORENZOVÁ (pozn. 75) 167.

nedodržel a v jeho pozstalosti najdeme upomínku z dubna 1873, dle které má pořádané plány odevzdat nejpozději v květnu.⁸⁵

V Schulzovské pozstalosti se nachází množství drobných kreseb s tématem církevní architektury.⁸⁶ Jedná se především o variace projektů a proužků kostelů, z nichž je možné jednoznačně identifikovat na základě popisů nebo evidentní podobnosti s předlohou. Mezi ně patří například projekt dorysů románských kostelů San Millán v Segovii, Sainte-Trinité v Caenu a katedrály Nanebevzetí Panny Marie v Monreale na Sicílii [17]. Setkávají se zde vedle sebe monumentální projekty románské církevní architektury ve Španělsku, Francii a Itálii. Projekty nejsou zcela přesné, ale označují dobře viditelným popisem. V kresbách lze dále identifikovat proužky florentské baziliky San Miniato al Monte [18]. Jiné z variací projektů a proužků lze považovat spíše za výtvořky Schulzovy vlastní invence. Zda je možné celý konvolutní soubor kreseb spojit s přípravnou fází pro plány na kostel sv. Václava nelze jednoznačně tvrdit. Všechny kresby ovšem varírují románský sloh, který byl pro kostel sv. Václava doporučený. Z kreseb je patrný především vliv severoitalské architektury.

Část z těchto drobných studií lze s plány pro smíchovský kostel spojit jednoznačně. Z nichž jsou přípravami kresbami pro první soutěžní variantu [19]. Další skupina pak podle mého názoru odpovídá pracovním kresbám z doby, kdy Schulz připravoval novou variantu vítězného projektu na základě výše popsaných požadavků poroty. Na těchto kresbách je zejména snaha o zjednodušení otevřenějšího řešení [20, 23] a také práce s motivem vlnění nadkřížení, který se objevuje na finálních zpracovaných plánech [21, 22, 24].

Další sadu Schulzových návrhů kostel sv. Václava,⁸⁷ určenou k prezentaci, datují k přelomu let 1875 a 1876. Opírám se přitom o fakt, že tyto návrhy byly již doplněny polohopisným plánem [25], situujícím novostavbu na pozemek pánů tehdejšího Kinských, dnešní Těšánkovy ulici a také o výše citované archivní materiály. Prodlžení v odevzdání plánů vysvětlují jednak nedořešenou situaci kolem stavení a smíchovského patronátu, jednak náročnost úkolu a práci na jiných zakázkách, mimo jiné na přípravě smíchovské radnice. Polohopis církevního stavení situuje kostel doprostřed nově navrženého náměstí

⁸⁵ Dopis architektu Schulzovi z městské rady na Smíchov, 19. 4. 1873, NTM, AAS, Fond . 46 š Schulz Josef, desky . 20041104/04.

⁸⁶ Konvolut studijních kreseb, NTM, AAS, Fond . 46 š Schulz Josef, desky . 20041104/04.

⁸⁷ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov, 1875-1876 (?), 9 list, NTM, AAS, Fond . 46 š Schulz Josef, desky . 20041104/03.

p i Kinského t íd . Pravidelnost nám stí je zaji-t na plánovanou blokovou zástavbou a dv ma novými ulicemi. Je z ejmé, fle ufl v této fázi bylo rozhodnuto o nutnosti ubourání k ídla Portheimky ve prosp ch nové urbanistické ideje.

Z p dorysu [26] je patrné, fle v p epracovaných návrzích skute n do-lo k odstran ní ochozu v záv ru kostela. Otev ená p edsí byla nakonec zredukována na st ední ást a prom nila se tak v p edsazený portál na sloupech, zakon ený trojúhelníkovým -títem, poukazující na severoitalské p edlohy.⁸⁸ Celkov je znát v t-í kompaktnost stavby. Do-lo totifl ke zna né redukci p í né lodí a také apsida v záv ru je nyní polygonální a mén vystupující z hmoty stavby. Bo ní vchody p i ramenech transeptu byly zachovány. Hlavní i vedlej-í lod kostela mají nyní díky úprav proporcí t i travé namísto dvou. Na p dorysu je také nazna ena ornamentáln pojatá dlaflba i mozaika. Oproti p vodním návrh m jsou tyto dopln né o p dorys ve vý-ce k ru, druhý p í ný ez a perspektivní pohled od záv ru [33].

P i pohledu na návrh pr elí [27] je z ejmé, fle stavba získala na odleh enosti a vertikalit . Nelze íci, fle by Schulz vyhov l pofladavku na zvý-ení hlavní lodí kostela a sníflení zdíva v flí. Vý-ku hlavní lodí ov-em kompenzuje pr hled na v fl nad k íflním. Centrální ást pr elí nad portálem je e-ena t emi jednoduchými okny, která nechávají vyniknout jezdeckou sochu sv. Václava, posazenou nyní na st e-e p edsazeného portálu. Tento osový portál je jediným vstupem hlavního pr elí. V fle získávají na tomto návrhu svébytn j-í charakter a svírají v sob elo hlavní lodí. Jsou dopln ny dvojitými sdruffenými okny a také kruhovými rozetami. P i jehlancových st echách v flí jsou umíst ny drobné v flí ky, odkazující k architektu e severní Itálie a jiflní Francie.⁸⁹

Rovn fl zm ny na bo ní fasád [28] vedly ke zna nému zjednodu-ení stavby díky vynechání lizén mezi okny a díky zm n dispozice oken samotných. Rytmizace bo ní fasády se od p vodního návrhu li-í kv li navý-ení o jedno travé a kv li zm nám v propor ních pom rech. elo transeptu stejn jako v p vodním návrhu opakuje motiv z pr elí stavby, tentokrát se ov-em jedná o jednoduchý portál odkazující na severní Itálii a o trojici oken.

Jako nový prvek se zde objevuje v fl nad k íflním ve tvaru okoseného tverce, s trojitými sdruffenými okny. Motiv polygonální v fle nad k íflním se op t objevuje v románské architektu e severní Itálie. Jako p íklad uvádím tridentský dóm, zasv cený sv. Vigiliovi. V fl dómu je navíc dopln na ty mi drobnými p isazenými v flími, podobn jako je tomu v Schulzov návrhu na kostel sv. Václava. Ze staveb 19. století, na kterých

⁸⁸ Jako p íklad uvádím kostel San Zeno ve Veron nebo kostel Santissimo Sacramento v Tridentu.

⁸⁹ Za upozorn ní na tuto skute nost d kuji vedoucímu práce, Ing. Petru Mackovi, Ph.D.

je uplatněn tento motiv, uvádím vídeňský kostel Altlerchenfeld [34], dokončený roku 1862 architektem Johannem Georgem Müllerem.⁹⁰ Tento kostel kromě motivu polygonální vlny nad křídlem vyúsťuje také motiv severoitalského portálu, jaký jsme sledovali v Schulzových návrzích.

V souboru výřezi zmiňovaných Schulzových přírodních kreseb se nachází p dorys, který považuji za zobrazení p dorysu vídeňského kostela Altlerchenfeld [35, 36]. Domnívám se tedy, že Schulz tuto stavbu nejen dobře znal, ale jednalo se o významný projekt vídeňské církevní architektury poloviny století, ale také s ním přímo pracoval. Schulz v postupu je v tomto ohledu velmi syntetický. Pracuje jednak s románskými předlohami, jednak se soudobými vídeňskými realizacemi, a se jimi jedná o kostel sv. Brigity nebo o kostel v Altlerchenfeldu.

V pohledu na závěr kostela [30] zaujme především polygonální apside, zdobená úzkým pásem pilastrového řádu. Tento způsob architektonické dekorace je v kontextu stavby inspirované románskými formami nevýhodný a doplňuje zde mnohem mástěji slepé arkády nebo trpasličí galerie.

Z podélného řezu [29] je opatřena zejména proměnná dispozice oken. Nově jsou v hlavní lodi uplatněny vysoké sloupy. Arkádu mezi hlavní a vedlejší lodí nesou sloupy, odpovídající výšce vedlejších lodí. Na rozdíl od současnějšího návrhu zde Schulz naprosto rezignoval na plán vnitřní výzdoby, na tomto řezu vynesl pouze kazatelnu a ciboriový oltář v hlavní apsidě. Stejně je tomu také na příčných řezech [31, 32], na kterých jsou doplněny vedlejší oltáře v ramenech transeptu.

Z popisu těchto plánů vyplývá, že Schulz vyslyšel hlavní požadavky poroty a svůj projekt výrazně přepracoval. Kromě těchto dvou sad plánů máme k dispozici ještě jednu, datovanou podle přípisu na situačním plánu k září roku 1876.⁹¹ Schulz byl pravděpodobně pobídnut k dalšímu přepracování nebo v tomto případě spíše k rozpracování svého druhého projektu. Tyto a poslední sada Schulzových plánů na kostel sv. Václava se totiž od té předchozí neliší dispozicí ani formálně. Jedná se o barevnou a detailní variantu druhého projektu, ve které je navíc rozplánovaná strategie vnitřní výzdoby. Je zajímavé, že popisky k této sadě plánů jsou psány jak v českém, tak v německém jazyce.

Na p dorysných plánech neshledávám žádné změny oproti druhé variantě. Pohled na hlavní i boční fasádu a na závěr kostela [37, 38, 39] prozrazuje jemnou okrovou barevnost

⁹⁰ WAGNER-RIEGER (pozn. 82) 106-109.

⁹¹ Konvolut návrh kostela sv. Václava na Smíchově od architekta Schulze z roku 1876 (pozn. 45).

celé stavby. V hmot zdiva je naznačena struktura vazby kamenných kvádrů. Stěchy v ří-
průleží i v řadě nad křížením jsou provedeny v tmavším odstínu a doplněny o ornamentální
dekor v podobě horizontálních pruhů nebo pily.

Oproti jemné a celistvé barevnosti exteriéru je interiér stavby řešen malbami v jasných
barvách [40, 41, 42]. V chrámové předsíni je v lunetě uplatněn motiv Krista mezi anděly.
Sloupy v hlavní chrámové lodi jsou pokryty imitací červeného mramoru. Nad arkádami
se odvíjí pás s figurální malířskou výzdobou na blankytně modrém pozadí. Přestože jsou
malby v této části opatřeny písmeny, je jejich identifikace obtížná.⁹² První pole doplňuje text
ROMULUS REMUS IMPERESSE SOFIA PRUD. Na výjevu jsou zobrazeni dva mladí svatci,
snad Romulus a Remus, ti ovšem nebyli svatoeňi. Možná jde o zkombinování příběhu
sv. Romula z Janova, který zemřel ve městě San Remo a klasických postav spojených
s jménem, mladík Romula a Rema. fiinská svatecká postava by mohla představovat sv. fiofii.
Následující výjev je opatřen nápisem FINIS AEDHNERNIMBYZANTINUM. Mohlo by
se jednat o výjev se sv. Ludmilou a jejím vnukem, sv. Václavem. V návaznosti na první výjev
by se však mohlo jednat také o pokračování příběhu sv. fiofie. Těto výjev je doplněn textem
PROPHETAM ENON ESTENEPATRIAES. Jde o scénu vítání svatice, která je dle odvozu
totožná se svaticí z předchozího výjevu. Schulz zde měl pravděpodobně na mysli zcela
konkrétní scény s náboženskou tematikou, které jsou nám v tomto podání těžko srozumitelné.
Je s podivem, že Schulz ve svém ikonografickém programu nepřistoupil spíše k tradičním
námětům ze života Krista a apoštolů nebo k legendám místních svatců.

Téma umělecké výzdoby v prostoru transeptu a presbyteria je mnohem lépe řešitelné.
Severní rameno transeptu je v nově oslavě Panny Marie. Je zde umístěn velký obraz
se scénou Korunování Panny Marie Největší Trojicí. V prostoru v řadě nad křížením jsou
v pendantivech umístěny figury v pozici orantů. Patrně se jedná o čtyři evangelisty. Tyto
postavy jsou doplněny o andělské figury, nesoucí medailon s portrétem svatce.
V ornamentálním pásu nese nápis AVE MARIA GRATIA PLENA. V trámův v řadě
se nacházejí figury andělů na modrém pozadí a ornamentální pole.

Pás figurální výzdoby lodi pokračuje jedním výjevem v presbyteriu. Je zde zobrazen
zástup postav, mezi nimiž jsou tři svatci. Podle písmu REGULUS BONIFACIUS
GERTRUDUS se patrně jedná o francouzské a německé svatce, sv. Regula, Bonifáce
a Gertrudu. V apsidě přechází tento výjev do zástupu apoštolů, zobrazených na zlatém pozadí.
V kóně je naznačena polopostava flehnajícího Krista s písmem JESUS PASTOR.

⁹² Otázku ikonografie těchto Schulzových plánů jsem konzultovala s panem Prof. PhDr. Ing. Janem Roytem, Ph.D.

Z prvních etap flemy vyrostla další část výzdoby transeptu a apsidy. V ramenech transeptu najdeme poslední z výjevů na modrém pozadí. V severní části je to výjev se sv. Vojtěchem, v jižní části se sv. Janem. V lunetách se zlatým pozadím jsou pak zobrazeny osamocené postavy sv. Petra s rukama v pozici oranta. V severní části se jedná o sv. Prokopa, v jižní části o sv. Metoděje. Z tohoto pohledu můžeme lépe sledovat výzdobu v apsidě, kde v zástupu sv. Petra stojí v ose apsidy sv. Václav, obklopený zemskými patrony, sv. Norbertem a sv. Prokopem. V konci flemy pozorovat proměnu ikonografického motivu. Nejedná se již o polopostavu flehajícího Krista, nýbrž o zobrazení Krista v mandorle. Po stranách jsou zobrazeni poklekající andělé. Na vítězném oblouku máme nápis, vztahující se ke Kristu: *ECOESUMÉALPHAÉTÉOMEGAÉPRIMUSÉTÉFINIS*. Nad ním, na stěnách v flech nad křížením, nesou andělé pásku s nečitelným textem. V ornamentálním rámci pak máme neúplný nápis, vztahující se ke sv. Václavu: *ORAÉPROÉNOBISÉ SÉVENCESLAU(S)*. Výzdoba transeptu a hlavní apsidy je tedy snadno identifikovatelná a přidrhuje se běžného schématu po stránce rozmístění výjevů i po stránce ikonografické. Popsaná figurální výzdoba je v celém prostoru kostela doplněna rostlinnými i geometrickými ornamentálními pásy, případně drobnými medailony. Jedná se o velice komplexně pojatý a detailní návrh, který ovšem po ikonografické stránce vzbuzuje řadu otázek.

Architekt Josef Schulz se tedy zúčastnil prvního konkurzu v roce 1872 a jako vítězný uchazeč pak pracoval na plánech ke kostelu sv. Václava i v následujících letech. Vytvořil je to jeden svébytný architektonický projekt, který byl pravděpodobně kladně hodnocený, protože jej Schulz hlouběji propracoval a v barevné variantě doplněné o program vnitřní výzdoby jej roku 1876 předložil městské radě na Smíchově. Z množství zachovaných studijních kreseb i z aktivní účasti v kostelním sboru můžeme soudit, že Schulz o získání projektu skutečně usiloval. Ani tento již poslední Schulzův návrh ovšem nebyl realizován.

2.3 Vývoj návrhů architektů Ullmanna a Barvitia

Architekt Ignác Vojtěch Ullmann⁹³ pracoval na návrzích pro kostel sv. Václava na Smíchově od roku 1877. Tehdy také vytvořil první plány, které předložil k posouzení.

⁹³ **Ignác Vojtěch Ullmann (1822-1897)**. český architekt, vystudoval pražskou polytechniku a v letech 1842-1847 studoval na vídeňské Akademii u Eduarda van der Nüllu a Augusta Siccarda von Siccardsburg. Roku 1856 se oženil se sestrou Antonína Barvitia, s kterým později často spolupracoval. Roku 1878 zakoupil zámecké sídlo v Dubenci u Píbrami a zklamán z neúspěchu v soutěžích na stavbu Národního divadla a Rudolfinu postupně opustil Prahu. Začátek Ullmannovy kariéry

V roce 1878 pracoval na plánech A a B s mnoha variantami jifi s v domím, fle je mu zakázka p id lena. K porovnání máme k dispozici trojici plán , datovanou rokem 1877 a také plány A i B z následujícího roku i s jejich variantami.⁹⁴ K roku 1879 jsou datovány dal-í sady plán , na kterých jifi pracovali Ullmann s Barvitiem spole n . První Barvitiovy samostatné plány, datované jifi rokem 1878 v mnohém vycházejí z t ch Ullmannových. V návrzích od roku 1880 pak m fleme sledovat Barvitiovu samostatnou práci.

Trojice návrh z roku 1877 je opat ena datem, Ullmannovým podpisem a razítkem A. V. Barvitia, které, jak p edpokládám, neozna uje autorství, nýbrfi p evzetí plán . Jedná se o návrh pr elí [43], ásti bo ní fasády [44] a o podélný ez, zkombinovaný s ástí p dorysu. Vzhledem k ozna ení návrh i k logice v ci k t mto plán m jist pat il také p dorys a snad i samostatný podélný ez i pohled na záv r stavby, ty se ov-em v rámci fondu nenacházejí.

Pr elí kostela je dvouv flové, bez náznaku transeptu. V fle, zakon ené jehlancovými st echami jsou posazeny na pom rn vysokém soklu. Fasáda je horizontáln len na ímsami tak, fle v fle mají p t úrovní a st ední ást pr elí t i. Vertikální len ní je zaji-t no pilastry, které ctí superpozici ád . P ízemní ást v fli je dopln na malým okénkem, dal-í úrove pak malou rozetou. T etí je pravd podobn ur ena pro hodinový stroj. Horní ást v fli je e-ena velkým jednoduchým oknem a drobnou arkádovou atikou s v fli kami. St ední ást pr elí, odpovídající hlavní lodi kostela, je p ekvapiv dvouosá. P ízemí zabírá otev ená p edsí o dvou polích arkády, na kterou navazují dva rovnocenné jednodu-e e-ené vstupní portály.

---

je ur en romantickým historismem. Jako p íklad uvádím novogotickou úpravu zámku Chy-e (1856ó1858) nebo kostel sv. Cyrila a Metod je v Praze-Karlín (spolu s K. Rössnerem, 1854ó1863), Ullmannovu první pražskou realizaci. Nejvýznamn j-ím obdobím Ullmannovy kariéry jsou 60. léta 19. století, kdy realizoval d leffité stavby eské novorenesance a stal se jedním z jejích prvních p edstavitel . Ullmann je tedy autorem budovy eské spo itelny na Národní t íd (dne-ní sídlo AV R, 1858ó1861), Laflanského paláce (1861ó1863), Prozatimního divadla (1862), Vy-í dív í -koly ve Vodí kov ulici (1865ó1867) nebo nové budovy pražské techniky na Karlov nám stí (dokon eno 1875). Spolu s A. Barvitiem je autorem Lippmannovy a Lannovy vily v Buben i (1869ó1870) a také nádraží Franti-ka Josefa (1871), které bylo stejn jako Lippmannova vila zbo eno. Pro podrobn j-í informace odkazují na monografickou publikaci: Jind ich VYBÍRAL: Ignác Vojt ch Ullmann (1822ó1897). Katalog výstavy Národní galerie v Praze, 9. 6. 1994ó7. 8. 1994, Praha 1994.

⁹⁴ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov , 1877, 3 listy; Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov , 1878, varianta A BLATT IóVII spolu s polohopisným plánem stavení-t A, 8 list ; Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov , 1878, varianta A IóIX; Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov , 1878, varianta B IóVI v etn B I' a B II', 8 list , NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitius Antonín Viktor, desky . 20061027/01.

V horní části, rozdělené iónským pilastrem, se objevují dvě edikuly, určené pro figurální sochařskou výzdobu. Tato část je završena obdobnou atikou jako v fle, doplněnou pouze o křídla, umístěnou na střední průčelí. Tato atika kryje zastřešení hlavní lodi.

Z bočního pohledu vyplývá zastřešení závěru kostela. Každá z lodí je zakončena apsidou, hlavní apside je přitom dominantní. Stavba je v tomto návrhu obohacena o transept, zakončený taktéž apsidou, odpovídající velikostí apsid presbyteria. I z bočního pohledu je stavba posazena na soklu. V úrovni bočních lodí se stíhají prázdná pole se sdrufenými obloukovými okny, završenými konzolkou. Jedná se o značně neobvyklý motiv, kombinující románské formy s klasickými. Okenní pole od prázdných odděluje v pravidelném rytmu pilastry a věž je propojeno římsou, která tyto pilastry podbíhá. V úrovni hlavní lodi jsou pilastry oddělena prázdná pole a pole s rozetami. Spojující římsa zde není uplatněna. Za transeptem nalezneme pouze jedno pole s oknem a rozetou, jde o poměrně úzký prostor, určený presbyteriu. Velké apsidy jsou ve spodní části členěny pilastry a podbíhající římsou, v horní části pak pilastry a slepými arkádami.

Tento návrh stále nese určité prvky románského slohu, jako jsou rozetová okna, slepé arkády nebo sdrufená okna. Blíží se ovšem spíše klasickým formám, už soběným pro církevní stavbu. Za novorenesanční prvky můžeme považovat edikuly v průčelí stavby nebo vstupní portály s trojúhelníkovými frontony. Rovněž dvojitá arkáda na průčelí odkazuje k renesančním předlohám. Z tohoto důvodu vnímám výše popsaný návrh jako přechodný z hlediska architektonického stylu stavby. Pro italské prostředí, ze kterého Ullmann ve svých plánech vychází, je ovšem setkávání románských forem s klasickými charakteristické.⁹⁵

Ullmannovy návrhy z roku 1878 ukazují velkou variabilitu. Samotné listy s návrhy jsou pouze datovány, Ullmann v podpisu najdeme na tvrdém podkladovém papíru.⁹⁶ Zároveň mě sádou plán, označenou A BLATT IóVII, ve které nejsou obsaženy variantní návrhy. Patří k ní s největší pravděpodobností také situační plán A [45]. Struktura navrhovaných bloků a ulic v tomto návrhu odpovídá Schulzovu situačnímu plánu a byla zejména stanovena městskou radou a jejím inženýrem. Ullmannem navrhovaná stavba je rovněž průčelím

---

⁹⁵ Za poznámku děkuji vedoucímu práce, Ing. Petru Mackovi, Ph.D.

⁹⁶ Zmiňované archivní materiály byly poskytnuty mým povodní v roce 2002 a listy s návrhy jsou proto často odděleny od původního podkladu s autorovým podpisem. U většiny případů najdeme vedle Ullmannova podpisu perem také Barviti v podpis, lehce provedený modrou tužkou. Předpokládám, že funkce tohoto podpisu je stejná jako u Barvitiho razítka. Skutečné Barvitiovy plány jsou opatřeny podpisem perem.

obrácena k hlavní tíd , po ítá ov-em s dal-í budovou p i záv ru, patrn s farní budovou. Stavba nazna ená na situa ním plánu A odpovídá p dorysu z této sady.

Na p dorysu [46] je p edstavena trojlodní bazilika s transeptem, zavr-eným p i obou ramenech plnými apsidami. M lké presbyterium je zavr-eno apsidou o stejných rozm rech. P i presbyteriu najdeme pravoúhle zakon ené prostory k estní kaple a sakristie. Vstup do t chto prostor je zaji-t n vchody po stranách apsidy, ke kterým vede nízký ochoz se schodi-t m, lemujícím práv hlavní apsidu. I tento motiv je nazna en na situa ním plánu. Vedlej-í lod baziliky ítají p t travé. Z p dorysu ve vý-ce k ru je z ejmé, fle prostor hlavní lodi, transeptu i presbyteria krom apsid m l být uzav ený kazetovým stropem. P i pr elí se nacházejí v fle a otev ená p edsí o dvou travé. Na schodi- ovém nástupu p i pr elí najdeme nazna ený podstavec pro socha skou výzdobu.

Celková koncepce pr elí [47] vychází z návrh roku 1877, stejn jako tomu bylo u p dorysu s motivem trojlistu apsid v záv ru. St ední ást pr elí je stále dvouosá, s arkádovou p edsíní a s dvojicí edikul se sochami v horní ásti. Zásadn se prom nily st echy v flí, které jifl nemají jehlancový tvar. Atika v ele hlavní lodi je nyní namísto slepých arkád e-ena pilastry a reliéfy se symboly evangelist . Zajímavé je, fle na podstavci p i pr elí kostela je umíst na monumentální jezdecká socha sv. Václava. Lze tvrdit, fle Ullmann byl v roce 1878 seznámen s konkuren ními návrhy a fle tento motiv p evzal od architekta Schulze, který jej pouflil jifl na sout flních návrzích o n kolik let d íve. Také e-ení bo ní fasády [48] vychází z prvotních Ullmannových návrh . Pouze rozetová okna v hlavní lodi byla prom n na jednoduchá kruhová okna a apsidy ztratily pás slepých arkád. Jedná se tedy o ur íté zjednodu-ení prvotních návrh a odstran ní v t-iny prvku , upomínajících na románský sloh. Nové plány byly p i zachování obdobné struktury provedeny jifl pln v duchu novorenesance.

Nov máme k dispozici také kolorované ezy, nazna ující vnit ní výzdobu [49, 50]. V hlavní apsid je umíst n oltá v renesan ním tvarosloví, bo ní oltá e jsou situovány do apsid transeptu. V konchách bo ních apsid rozeznáváme na zlaceném pozadí motiv rozvilin. Nad triumfálním obloukem je zobrazeno Klan ní apokalyptickému beránkovi. V hlavní apsid se objevuje Kristus, obklopený sv tci. Severní rameno transeptu je v nováno Pann Marii. Najdeme zde výjevy z mariánského cyklu: Zasnoubení Panny Marie a sv. Josefa, Zv stování Pann Marii, Narození Krista, Klan ní t í král a Út k do Egypta. V kon-e apsidy je pak zobrazeno Korunování Panny Marie. V ornamentáln pojatém pásu, lemujícím celý prostor kostela jsou znázorn ny medailony s p edstaviteli církve jakofito instituce. Navrhovaná výzdoba jednozna n odkazuje k mozaikám ímských bazilik.

Figurální výzdoba se objevuje také v oknech bočních lodí. V prostoru pedsín nalezneme výjev se zavražděným sv. Václava. Tato vstupní loďie tedy měla být zdobena figurálními malbami v lunetách.⁹⁷

Vedle této A sady se objevují její varianty, označené A IóIX. Najdeme zde dva návrhy pro eří a dokonce p t variant p dorys . Je třeba říci, že se tyto varianty od p vodní sady zásadně liší. Objevuje se v nich pouze několik proměnných. Všechny návrhy jsou ovšem velmi kvalitně provedeny a sloužily jistě jako forma reprezentace architekta, o čemž svědčí také plátná vazba se štítkem, ve které byly varianty k plánu A uloženy.⁹⁸ V Barvitiovi pozostalosti jsou pak zachovány štítky k jednotlivým knihám, ve kterých byly uloženy a rozděleny varianty projektu z let 1879-1880.⁹⁹ To vypovídá o pečlivosti a zájmu tohoto architekta, ale také o snaze vytvořit si vlastní portfolio s množstvím variant, které by svědčilo o schopnosti užít sobě projekt požadavkům zadavatele, ale také o výslovném akademismu.

Z Ullmannových variant k plánům A bych ráda zmínila především p dorysy. Největším tématem těchto variant bylo bezesporu zřízení transeptu a pak také pedsín a malířská loď. Najdeme zde p dorys s transeptem s apsídami a s otevřenou pedsíní, jehož boční loď má p t travé. Dále p dorys se stejným transeptem, který má ovšem pedsín vtaženou do vnitřního prostoru kostela a jehož loď jsou složeny ze čtyř travé [51]. Na dalším p dorysu najdeme ramena transeptu zakoněná pravoúhlými výklenky, loď má p t travé a pedsín je pouze vnitřní [52]. Poslední dva p dorysy mají vnitřní pedsín a ramena transeptu zakoněná malými pravoúhlými výklenky a liší se pouze v počtu travé [53]. Právě k těmto dvěma zřizováním, u nichž jsou tužkou popsány rozpočty na 175 a 183 000 zlatých se jako k finančně nejprůstornějším předkládali zástupci kostelního sboru.¹⁰⁰ Požadavek na vtažení pedsín do vnitřního prostoru kostela ostatně vzal od kostelního sboru, který žádal co nejprůstornější zřízení. Vedle toho sbor vytýkal Ullmannovým plánům p ří-

---

⁹⁷ Tento motiv nebyl na Ullmannových návrzích více rozpracován a tak je obtížné na jeho základě vyvozovat nějaké závěry. Popsáme si nicméně budovu Národního divadla v Praze, na její výzdobu probíhala v 70. letech soutěž.

⁹⁸ Desky napsané Die Kirche St. Wenzeslai in Smichov, Varianten zu Pr. A., NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20061027/01.

⁹⁹ Ty i kofené štítky (Hlavní kniha, Basilica S. Wenzeslai Projecte A' = B', Project C' und Lit. D, Liber studiorum), NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20070620/01; P vodní stav těchto knih byl bohužel poznamenán povodněmi.

¹⁰⁰ Fond Farní úřad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Zpráva jednatecká o plánech, hl. Ulmanov , 21. 5. 1879.

m lký prostor presbyteria, což vysvětluje varianty s promnou měřítka díky úpravě po tu travě.¹⁰¹

Na variantách přelí se tedy liší především portály, které jsou jednou přímo v přelí, jednou vtažené do otevřené předsíně. Přelí s otevřenou předsíní patří variantě s apsidami přímo transeptu a jen málo se liší od varianty A BLATT III [47]. Dále se promňuje atika, která je v jedné z variant tvořena estinikami se sochami sv. [54] a nakonec dochází ke změně tvaru okének v ří, což je patrné také na bočním pohledu.

Dále se v roce 1878 objevuje sada plánů B IóVI s variantním půdorysem a návrhem přelí. Ty jsou označeny B I' a B II'. Varianta B zachovává motiv transeptu a apsidami [55]. Tyto boční apsidy jsou ovšem nyní menších rozměrů, není apside hlavní. Předsíň je vtažena dovnitř a dochází především ke změně vstupů. Tato varianta má v přelí jen jediný portál, který je ovšem sám o sobě dvouosý [56]. Novou součástí návrhů jsou pak boční vstupy, umístěné po stranách v ří a nikoli na přelí, jak je běžné. Přelí varianty B má zcela promnou střední část, které nyní dominuje portál s trojúhelníkovým frontonem na předsazených sloupech a kruhové okno, lemované edikulou. Dále došlo k promně tvaru stěch v ří, které se opět blíží jehlanu. Promněna byla také struktura zdiva. Na přelí i boční fasády [57] je nyní půzemní část provedena v pásové i nárožní bosáři a také pilastry na celé stavbě jsou bosované.

V této variantě se první objevují některé prvky, které se s určitými úpravami uplatnily v konečné realizaci. Jedná se o portál s trojúhelníkovým frontonem na předsazených sloupech, který skrývá vstup s půlkruhovým tympanonem a také o kruhové okno v přelí, jehož edikula se ve finále rozšířila na celou šířku střední části přelí.

Na ezech [58, 59] je opět naznačena vnitřní výzdoba. V hlavní apsidě se objevuje oltář v nezmeněné podobě, postranní oltáře jsou umístěny v menších apsidách transeptu. V konci hlavní apsidy najdeme Deesi, tedy Krista mezi pímluvci, Pannou Marií a sv. Janem Křtitelem. V transeptu nalezneme především výjevy z Kristova životy: Ukřifování a Nanebevstoupení, Zjevení Krista u edníků m v Emauzích a Kázání na hoře. Výzdoba v ele transeptu byla značně zjednodušena, v apsidě zůstalo nicméně zachováno Korunování Panny Marie a mariánský oltář.

Variantní půdorys B I' [60] navrácí motiv velkých apsid transeptu. Předsíň a boční vstupy jsou ovšem provedeny stejně jako na variantě B I [55]. Přelí, označená B II' [61] se od varianty B liší jen v několika bodech, jakými jsou okenní otvory v ří nebo výzdoba fasády. V půlkruhovém tympanonu hlavního portálu se opakuje postava sv. Václava, nyní

---

¹⁰¹ Ibidem.

se ale jedná o reliéf, představující sv. tce na koni. Po stranách portálu se objevují kruhové medailony s reliéfy s poprsími sv. tc. Nakonec volná pole p i edikule kruhového okna jsou doplněna drobnou výzdobou, snad mozaikou. Zdánlivě se jedná o detaily, nicméně motiv mozaikové výzdoby na fasádě nebo kruhových reliéfních medailonů byl nakonec realizován, a koli v mírně proměnné podobě. Tyto variantní návrhy p dorysu a praelí k sad B jsou signovány architektem Barvitiem a lze tedy předpokládat, že se jedná o záležitosti spolupráce obou architektů.¹⁰²

Za nejvýraznější motiv Ullmannových plánů považují transept, jehož ramena jsou ve variantách zakoněna různým způsobem. Nejedná se zde o transept, který by umožnil ovalový vstup v bočních praelích kostela. Transept na Ullmannových návrzích vždy poskytuje prostor pro boční oltář a je doplněn odpovídající výzdobou. Nejastěji a ekn me nejnapaditější je zakonění ramen transeptu velkými apsidami. Jedná se o prvek, díky kterému nabývá transept s presbyteriem na dojmu centrálního prostoru. Toto téma je veskrze renesanční. Domnívám se, že je v této souvislosti třeba zmínit Bramantovu úpravu milánského chrámu Santa Maria delle Grazie, centrálu Santa Maria della Consolazione v Todi [62] a také některé z návrhů na baziliku sv. Petra v Římě [63] a její konečné řešení.

Ullmannovy návrhy na smíchovský kostel sv. Václava vznikaly v době, kdy Ullmann zažíval pozvolný úpadek ve své kariéře a kdy také opustil Prahu. Nejdříve pobýval na usedlosti v Dubenci a později v Pířbami.¹⁰³ Je-t roku 1879 pracovali na návrzích pro Smíchov Ullmann s Barvitiem společně, v roce 1880 Barvitiem¹⁰⁴ práci na kostele sv. Václava plně převzal.

---

¹⁰² I tyto návrhy byly poškozeny povodněmi a jsou uvolněny od kartonů, na kterých se často nacházejí další signatury i pířisy. Vzhledem k podstatné spolupráci obou architektů v prběhu roku 1879 tedy předpokládám, že také u těchto návrhů je autorství společné.

¹⁰³ VYBÍRAL (pozn. 93) 16.

¹⁰⁴ **Antonín Viktor Barvitiem (1823-1901).** český architekt, bratr malíře Viktora Barvitia. Nejprve studoval v Praze práva a filosofii, poté v letech 1843-1844 malbu na pražské Akademii a ařl posléze, od roku 1845, architekturu na Akademii ve Vídni u K. Rössnera, E. van der Nülla a A. Siccarda von Siccardsburg. Zážitkem 50. let projektoval ve Vídni několik obytných domů a roku 1854 zahájil dvouletý stipendijní pobyt v Římě. Římský pobyt, během kterého Barvitiem restauroval Palazzo di Venezia (tehdejší rakouské velvyslanectví, Palazzo d'Austria) se protáhl až do roku 1866, kdy Barvitiem Řím opustil především kvůli politické situaci. Od roku 1867 pak působil v Praze a stal se jedním z představitelů novorenesančního proudu. Jako architekt se uplatnil spíše p i soukromých

V Barvitiovi pozstalosti se zachovalo velké množství variantních návrhů z let 1878-1880, na nichž je patrný vývoj od Ullmannových studií k vlastním. Nejbohatší je materiál z roku 1879, kdy Barvitiu spolupracoval s Ullmannem, ale zřejmě paralelně vytvářel také vlastní studie. Situace se jeví tak, že městská rada a sbor pro postavení kostela se proměnily v poměrně benevolentní instituce, pro které bylo nejdříve se stavbou započítáno. Byli ochotni přijmout návrhy, odpovídající v požadovaných rozměrech, rozpočtu a přírodním hmotovém a prostorovém rozložení a nechávali tak prostor nesčetným variantám, lišícím se pouze v dílčích architektonických problémech.

Jak již bylo zmíněno, nejstarší Barvitiovy návrhy pocházejí již z roku 1878.¹⁰⁵ Jsou označeny architektovy podpisem a datované. Z mého pohledu vypovídají především o Barvitiovy ambicích podílet se na realizaci kostela sv. Václava. Tyto návrhy o šestnácti listech ve velké míře vycházejí z Ullmannových plánů z téže doby. Můžeme si představit živou diskusi, která patrně mezi oběma příbuzensky spjatými architekty na téma smíchovské novostavby probíhala. Připomejme znovu také fakt, že Barvitiu byl dlouholetým členem odborné komise na Smíchově a s Ullmannovými návrhy byl seznámen mimo jiné proto, že měl posuzovat jejich umleckou kvalitu. Také u těchto Barvitiovy návrhů z roku 1878

---

zakázkách. Je autorem Lannovy a Lippmannovy vily v Bubeníci (společně s Ullmannem, 1869-1870) a především Groebovy vily na Vinohradech (1870-1881, interiér dle návrhů J. Schulze). Společně s Ullmannem je také architektem nezachovaného nádraží Františka Josefa (1871). Pro zmíněnou stavbu je charakteristická inspirace italskými renesančními vilami. Barvitiu je dále autorem architektonického řešení Jungmannova pomníku (1876-1877), které bylo velice kladně hodnoceno. Zaátkem 70. let připravoval Barvitiu projekt galerie Společnosti vlasteneckých přátel umění na dnešním Smetanově náměstí, který nebyl realizován. Neúspěšná pak byla Barvitiova účast v soutěži na budovu Rudolfiny a také Justiniho paláce ve Vídni (společně s Ullmannem). Realizace se nedokázala ani Barvitiu v projektu českého domu v Římě. Koncem 70. se tak Barvitiu přiklonil k sakrální architektuře a především k umleckému řešení pro potřeby církve. Byl aktivním členem Česká akademie a Jednoty svatovítské. Vedle kostela sv. Václava na Smíchově, který je epilogem jeho kariéry, je také autorem kostela sv. Martina v Nifletě (1877-1879). Barvitiu bývá charakterizován jako velice kultivovaný a precizní autor, pro kterého je typické opakované zpracovávání architektonických návrhů, které můžeme sledovat také v případě kostela sv. Václava. Architektu Barvitiu jsou v nově dva základní monograficky pojaté články: WIRTH Zdeněk: Antonín Barvitiu, in: Umění IV, 1931, 295-308, 437-449; SLAVÍKOVÁ Zdenka: Život a dílo Antonína Barvitia, in: Umění XXI, 1973, 144-153.

¹⁰⁵ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchově, 1878, 16 listů, NTM, AAS, Fond . 3 o Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20080603/09.

je možné zvažovat spoluautorství faktické nebo minimálně z hlediska převzetí určité ideje. V následujícím textu jsou ovšem tyto plány na základě signatury označovány jako Barvitiovy.

Sada obsahuje celkem šest variantních předdorysů. Ve všech případech se jedná o trojlodní baziliku s věmi před hlavním průčelím, jejíž hlavní loď je zakončena apsidou. Před presbyteriu najdeme prostory k estní kaple a sakristie. Pouze dva z předdorysů zachovávají Ullmannovu dominantní myšlenku transeptu [64]. Ten je ovšem vždy zakončen pravouhlými výklenky. Motiv transeptu s apsidami již u Barvitia nenajdeme. Zajímavým a originálním prvkem na těchto dvou předdorysech s transeptem je určité uzavření bočních prostor transeptu od prostoru křídla a to předanými sloupy nebo rovnou uzavřenou stěnou. V ramenech transeptu by pak vznikly velmi intimní prostory pro vedlejší oltář. Takové řešení by ale nebylo příliš praktické z hlediska běžného provozu kostela, protože by značně zhoršovalo viditelnost hlavního oltáře a vlastně by popíralo funkci transeptu, který má prostor spíše otevřít a rozšířit.

Zbylé čtyři předdorysné varianty ideu transeptu opouští. Vedlejší loď jsou v těchto návrzích uzavřeny malými pravouhlými výklenky nebo apsidami o různé hloubce. Velkým tématem těchto návrhů je stejně jako v případě návrhů Ullmannových a vlastně i předtím Schulzových řešení předstínění kostela. V Ullmannových studiích jsme sledovali váhání mezi vnější předstíně a naopak předstíně, která by rozšířila vnitřní prostor kostela. V případě Smíchova se konečně od počátku setkáváme s požadavkem na prostornost stavby. Rovněž Barvitiovy předdorysné návrhy oscilují mezi těmito dvěma variantami. Najdeme na nich prostornou vnitřní nebo vnější předstíně, ale také určité kompromisní řešení, kdy jsou vstupní portály mírně vtažené a předstíně uvnitř chrámu zachovaná [65]. Poslední velkou proměnou, kterou patrně již na předdorysech je osové postavení vstupních portálů. Jak u Ullmanna, tak i u Barvitia se setkáme s variantou průčelí o dvou samostatných portálech. Domnívám se, že toto poměrně neobvyklé řešení reaguje na umístění jezdecké sochy sv. Václava na ose průčelí kostela. Před pohledu na hlavní průčelí tato socha, kterou najdeme také u Barvitia, zakrývá střední část a tedy potenciální střední portál. Ten je proto řešen jako dvojitý, předěm oba vstupy jsou po stranách jezdecké sochy viditelné. Ullmann i Barvitijs nabízejí také variantu se samostatným středním portálem, ovšem již bez jezdecké sochy před průčelím kostela [66]. K této variantě pak patří boční vstupy po stranách věží. Na předdorysech je dále patrné zvažování pilířů a sloupů v hlavní lodi nebo tvaru přístřeší v bočních prostorech. Za poměrně zajímavý detail v předdorysech, které zdaleka nejsou konečné, považuji zobrazení kazatelny. Ta je jednou umístěna před presbyteriu, jindy mezi sloupy hlavní lodi nebo před jedním z pilířů hlavní lodi.

Rovněž pro eří, v této sadě plán zastoupené třikrát, je variací Ullmannových návrhů. Na první variantě [67] sledujeme pro eří s jedním středovým portálem, který má ovšem dvojitý vstup. Tento plán upomíná na Ullmannovu variantu pro eří, označenou B II [56] a to nejen s kruhovou rozetou i s e-ním portálu. Tvarem v ří pak jednoznačně koresponduje s variantou A VI [54]. Další dvě varianty [68, 69] zachovávají v řadě prakticky v nezmeněné podobě a varírují především střední část pro eří. Jedná se totiž o varianty se dvěma samostatnými vstupy a se sochou sv. Václava. Nabízí se srovnání s Ullmannovými variantami A I a A VI [54].

Pro dorysné varianty s transepty představovaly zejména jen určité mistrovství. Jižně z podélných i příčných zebních pohledů jim totiž neodpovídá. Trojice příčných zeb [72] nám ukazuje především rozvrh výzdoby. V severní zební lodi se nachází mariánský oltář, s obrazem Panny Marie s dítětem a s nástannou malbou představující korunování Panny Marie. V jižní zební lodi je umístěn oltář se sousoším Ukřivení a nástanná malba s Nanebevstoupením Krista. Oltář hlavní apsidy formálně odpovídá oltářům na Ullmannových studiích. V kore se objevuje téma Deese a nad vítězným obloukem téma apokalyptického beránka. Můžeme konstatovat, že ideově byl plán výzdoby i oltářních zebních lodí v definitivě realizován.

Oba podélné zby v této sadě návrhů [73] odpovídají variantě se sochou svatého Václava a tedy se dvěma vstupy. Nenajdeme na nich transept. Z hlediska prostorového e-ění se liší především provedením pedsíní. Další odlišnosti sledáme v úřití sloupů nebo pilířů a také v dekorativních prvcích interiéru. Jeden z zebních pohledů odpovídá variantě bez sochy sv. Václava a tedy se středním portálem [70]. Vzhledem k úřití pilastrů, kruhových oken a volných polí i s leněním střední lodi můžeme tento návrh přiblížit k Ullmannovu návrhu B III [57], není s ním ovšem zdaleka totožný. Druhý z zebních pohledů [71] odpovídá pro dorysnému návrhu se středním portálem. lenění je zajiřeno pilastry. Okna jsou tentokrát jednoduchá a nestřídají se s volnými poli.

Z popisu těchto Barvitiových prvotních návrhů vyplývá, že se nejedná o ucelenou představu. Je zde zachována idea baziliky v novorenesančních formách, jejíž prostorová a nakonec i formální e-ění se ovšem liší. Z pro dorysů, které jsou také nejčastěji zastoupeny, jasně vyvstávají hlavní otázky, které se u obou architektů opakují. Jedná se o e-ění vstupů, pedsíní a také transeptu. Cílem těchto návrhů snad bylo ukázat mnohost a variabilitu, prokázat určitou dovednost ve vytváření variantních e-ění. Výrazným jednotícím prvkem je zde sloh a základní bazilikální rozvržení. Z formálního hlediska plní tuto roli v řadě, které stavbu svou obloučnou siluetou ladně završují a jsou na všech popsáních variantách totožné.

Shoda je dále patrná v ikonografickém programu, kde se například v určité podobě objevuje svatováclavská tematika a například oltářích pak mariánská a christologická ikonografie.

Je až neuvěřitelné, že v následujícím roce vytvořila dvojice architektů Ullmann a Barvítius další varianty ke kostelu sv. Václava, čítající na padesát listů. Všechny tyto plány jsou provedené ve vysoké kvalitě. Nejedná se o přípravné plány, ale o návrhy, hotové k prezentaci. V každém případě je to množství, jaké mstská rada ani sbor pro postavení kostela jistě nevyfladovaly. Jedná se především o vlastní iniciativu obou autorů, v této době patrně již s vědomím postavením Antonína Barvítia. Najdeme zde variantu B⁰ IóVII, datovanou rokem 1879 a podepsanou oběma architekty. Dále sadu plánů, označenou C IóX, rovněž datovanou a podepsanou tentokrát pouze architektem Barvitiem. U této sady ovšem najdeme například, vysvětlující, že Ullmanna zde figuruje v zastoupení architekta Barvítia.¹⁰⁶ Varianty A IóXIV a B IóIV z téhož roku jsou pak opatřeny datem a pouze podpisem architekta Barvítia. Poslední sada, označená C IóXVIII se jeví jako přelomová, protože na většinu jejích návrhů figurují podpisy obou architektů, ale na posledních už jen podpis Barvítia. Tyto poslední návrhy jsou datovány do přelomu let 1879 a 1880. K roku 1880 pak nalezneme samostatné Barvítiovy plány, zvláště variantu D.

Sada návrhů B⁰ IóVII představuje kompletní sestavu návrhů, kde je variantní pouze předdorys.¹⁰⁷ Stále se jedná o trojlodní baziliku s věnovým přelím, zakončenou presbyteriem s apsidou, při kterém se nacházejí prostory k estní kaple a sakristie. Základní skladba je tedy zachována. V této sestavě ovšem první najdeme řešení s třemi vstupními portály v hlavním přelímě, což z této sady plánů zatím nejklasičtější variantu dvojice architektů Ullmann a Barvítius [74]. Boční lodě jsou zakončeny mělkými apsidami a sakristie s k estní kaplí jsou opatřeny samostatnými vstupy se schody. Varianty předdorysů se liší pouze proporcemi, zejména v poloze lodí.

Přelím [75] je zajímavé tím, že se vrací k motivu jehlancových věží. Také kruhové okno přelímě se znovu mění v rozetu, uplatněnou na Ullmannových návrzích. Boční portály jsou v podstatě změnami středního portálu, řešeného předřazenou edikulou s trojúhelníkovým tympanonem. Vnitřní tympanony portálů jsou doplněny výzdobou, odkazující k definitivnímu provedení. V tympanonech bočních portálů jsou situovány medailony s profily svatců, v tympanonu hlavního portálu pak sv. Václav mezi anděly.

¹⁰⁶ Viz. Seznam vyobrazení obrazové přílohy, s. 78-81.

¹⁰⁷ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov, 1879, varianta B⁰ IóVII, 8 listů, NTM, AAS, Fond . 3 0 Barvítius Antonín Viktor, desky . 20100809/01.

Bo ní pohled [76] ukazuje len ní pilastry, mezi nimiž jsou v pravidelném rytmu umístěna p l kruhová zakoněná sdrufená okna. část odpovídající sakristii je zdobená linou profilů. Najdeme na ní obdobný portál i rozetu. Z podélného řezu [77] je zřejmé, že jsou arkády hlavní lodi nesené sloupy. Zajímavé je, že sdrufená okna hlavní i vedlejších lodí jsou v interiéru řešena jiným způsobem. Jsou buďto zaplavená římsou, nebo zakoněná trojúhelníkovým frontonem. Zatímco na exteriéru vyvolávají rozety a sdrufená okna dojem románského slohu, v interiéru se provedení blíží renesančním formám. Profilové řezy nejsou bohužel opatřeny návrhy výzdoby.

Sada návrhů C IóX představuje opět kompletní sadu, ve které se opakují pouze p dorysy.¹⁰⁸ Nově je k této sadě připojen situační plán, odpovídající urbanistickým řešením situačnímu plánu, vytvořenému Ullmannem v roce 1878 [45]. Za budovou kostela je i zde umístěna farní budova, pouze p dorys samotného kostela se liší. Jedná se o trojlodní baziliku bez transeptu, jejíž presbyterium je zakoněné apsidou [78]. Při apsidě jako vždy nacházíme sakristii a křesťanskou kapli, jejichž vstupy jsou nyní umístěny při hlavní apsidě. Vedlejší lodi oproti travě jsou rovněž zakoněny apsidami, jejichž hloubka je ve variantním p dorysu obměněna. Proměnnou jsou dále sloupy i pilíře hlavní lodi. Profil je dvouřadový, s trojicí portálů. Na variantních p dorysech se dále liší tvar pedsíně, která je v jednom p řípádě doplněna p l kruhovými výklenky vedle hlavního portálu a pilířů, oddělujícími ji od prostoru hlavní lodi.

Profil [79] se odlišuje velmi drobně zejména nijak neliší od varianty profilu B⁰ III [75]. Oproti tomu bo ní pohled [81] určité změny přináší. Fasáda je v celé své délce pojata jednotně a neopakuje tedy motiv hlavního profilu. Len ní fasády pomocí pilastrů a podoba sdrufěných oken je zachována. V prostoru hlavní lodi jsou okna umístěna v každém poli, naopak při bočních lodích se pole s okny střídají s prázdnými poli. Z mého pohledu je novým a zajímavým motivem konzolka, umístěná pod římsou v těchto prázdných polích. Jedná se o čistě dekorativní motiv, odvozený z p vodní funkčního architektonického prvku. Taková konzolka se objevuje v italské renesanční architektuře. Najdeme ji například u Brunelleschiho v interiéru kostela San Lorenzo nebo také na dvoře palazzu di Venezia v Římě, který

---

¹⁰⁸ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov, 1879, varianta C IóX, 11 listů, NTM, AAS, Fond . 306 Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01.

Barvitius b hem svého ímského pobytu restauroval.¹⁰⁹ Soudím, že se jedná o motiv, pocházející spíše z Barvitiovy než z Ullmannovy invence. Taková konzolka se koneckonců objevuje i v konečném řešení architektury kostela a to na hlavním průčelí a na věžích, kde ovšem představuje jen drobný detail.

V této sadě návrhů dále najdeme samostatný pohled na závěr kostela [80]. Apsida je v přízemní i v horní části dominantně členěna pilastry. Nad vchody do sakristie a křesťanské kaple jsou umístěny medailony s poprsími svatců. Vidíme zde skladbu, která bude později použita na průčelí kostela, kde medailony s profily svatců doplní boční portály.

Podélný řez [82] je provedený barevně a naznačuje bohatou vnitřní výzdobu. Tvary rámování oken jsou přejaty z podélného řezu varianty B⁰ [77]. Ve výškových arkád hlavní lodi jsou umístěny kruhové medailony s poprsími svatců. Stejně tak je tomu v lunetách presbyteria. V konečné hlavní apsidy vidíme naznačenou postavu Krista, pravděpodobně mezi českými zemskými patrony. V pásu pod konchou se pak odvíjí cyklus výjevů ze života sv. Václava, který byl později skutečně proveden Františkem Sequensem.

Jeden z příčných řezů ukazuje pohled na kruchtu a rozetu, druhý pak představuje plán výzdoby presbyteria a apsidy. V případě bočních oltářů je zachována myšlenka mariánského a christologického tématu, která byla již popsána na variantě B⁰. V hlavní apsidě je naznačena výzdoba, patrná již z podélného řezu o svatováclavský cyklus a Kristus mezi svatci. V tomto návrhu se pak vytrácí téma apokalyptického beránka z předchozích návrhů výzdoby.

Sada návrhů A' IóXIV je jednou z nejpočetnějších.¹¹⁰ Najdeme v ní dokonce 7 variant přídorysů. Navazuje na Ullmannovu variantu A z roku 1878 tím, že dále rozvíjí motiv dvou portálů v průčelí. Jezdecká socha sv. Václava se objevuje uhl jen na jednom z přídorysů, v jiných pohledech není zastoupena vůbec. I zde se jedná o precizně provedené návrhy.

Základní schéma přídorysů je uhl dobře známé. Jedná se o trojlodní baziliku bez transeptu, s dvěma věžemi v průčelí a s presbyteriem, zakoněným apsidou. Kromě nám dochází především v portálech. Ty jsou buď v jedné rovině s průčelím nebo mírně zapuštěné, jednoduché nebo s předsazenými sloupky [83]. Na jednom z přídorysů najdeme také vchody

---

¹⁰⁹ WIRTH (pozn. 104) 308; Více k Barvitiově úloze při restaurování palazzu di Venezia v úvodu zde: K. CHYTIL: Palazzo di Venezia, in: Věstník české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění XIX, 1910, 135-146; H. EGGER / M. DVOŘÁK / T. DENGEL: Der Palazzo di Venezia in Rom, Vídeň 1909.

¹¹⁰ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchově, 1879, varianta A' IóXIV, 14 listů, NTM, AAS, Fond . 306 Barvitius Antonín Viktor, desky . 20080603/07.

po stranách v ří. Dalšími proměnnými jsou jako uhlíkové pilíře a sloupy arkád hlavní lodi nebo také tvary v říních prostor.

Rovněž navrhovaná průčelí stále vycházejí ze starších návrhů. Na dvou z návrhů vychází lenění celého průčelí z motivu dvojice portálů [84]. V jejich osách totiž najdeme v horní části dvojici oken s edikulami. Průčelí jsou pak završena atikou se sochařskou výzdobou. Objevuje se zde prostý kříž mezi anděly nebo postava sv. Václava mezi sv. Petrem. Těto návrhy průčelí je určitou syntézou [85]. Kombinuje totiž dvouosovost, danou dvěma portály a orientaci na střed, určenou kruhovým oknem v horní části. Toto průčelí je završeno štítem o tvaru stlačeného oblouku. Poprvé se zde na hlavní fasádě objevují niky, určené pro sochařskou výzdobu. Takové byly nakonec uplatněny v průčelí stavby, ale také na bočních fasádách. Sochařská výzdoba byla ovšem realizována pouze na průčelí. Na těchto plánech je také dále uplatněn motiv dekorativní konzolky, který se nově dostává také do interiéru kostela.

Boční pohled [86], který je v této sadě jediný, lze srovnat s tím z varianty C [81]. Při bočních lodích je ponechán rytmus oken a volných polí s konzolkami. V horní části ovšem dochází ke změně tvaru oken. Ty už nejsou sdušená, oblouková, ale jednoduchá, rámovaná edikulou s trojúhelníkovým štítem. Podélný řez je zastoupen dvakrát. Odráží jednak změnu ve tvaru oken, jednak varíruje mezi sloupy a pilíři arkád hlavní lodi. Navrhovaná výzdoba je v podstatě obdobná, jako ve variantě C [82]. Pouze v jednom z návrhů jsou vynechány medailony se sv. Petrem v hlavní lodi a v presbyteriu.

Sada návrhů B' IóIV obsahuje jen dva půdorysy a dva pohledy na hlavní průčelí.¹¹¹ Základní bazilikální rozvržení zůstává i nyní zachované. Ani zde není ovšem rozhodnuto mezi sloupy a pilíři v hlavní lodi. A pokud na těchto najdeme středový portál, stále varíruje rozvržení bočních vstupů. Největší změny, v celkovém měřítku projektu ovšem nijak zásadní, doznávají zejména v přední a přílehlých prostor. Při přední jsou totiž nově situovány dva oválné schodiškové prostory [87].

Základní lenění obou průčelí odpovídá některým již popisovaným návrhům. Na ose je umístěn hlavní portál, boční portály se nacházejí v průčelí nebo po stranách v ří. V horní části je situováno kruhové okno a rozeta a věž je završena trojúhelníkovým štítem. Stále je třeba rozhodnuto o konečném tvaru v ří. V jedné z variant se vrací motiv nik se sochami, které nyní poměrně originálním způsobem dosedají přímo na předklad bočních portálů [88].

¹¹¹ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov, 1879, varianta B' IóIV, 4 listy, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/08.

Patrně poslední a také v bec nejpo etn j-í verzí z roku 1879 je sada plán , ozna ená C' IóXVIII.¹¹² V t-ina list této sady je opat ena podpisy obou architekt . Poslední ty i listy z p elomu let 1879 a 1880 jsou ufl podepsány pouze architektem Barvitiem. Po roce 1879 Ullmann od projektu zcela odstoupil a Barvitius nadále rozpracovával návrhy samostatn .

Ve variantách autorské dvojice nalezneme celkem ty i p dorysná e-ení. Je zde dále rozvíjen motiv oválných schodi- ových prostor, uflitých jifl na variant B' [87]. Jsou situovány po obou stranách p edsín nebo pouze na severní i jiflní stran . U v-ech p dorys je v pr elí klasickým zp sobem rozmíst na trojice portál . Prom nnou na t chto p dorysech z stávají sloupy a pilí e hlavní lodi.

Dále se zde nacházejí t i varianty pr elí, které rekapitulují my-lenku trojice portál v p ízemí a kruhového okna i rozety v horní ásti. Pr elí je nyní zakon eno trojúhelníkovým -títem o plné -í ce hlavní lodi. Edikuly portál jsou zavr-eny trojúhelníkovými -títy nebo -títy ve tvaru stla eného oblouku [89]. Stále se zde opakují dva d ív j-í typy v fíí. I tyto plány jsou tedy p edev-ím syntézou prvk z p edcházejících návrh . Na bo ním, kolorovaném, pohledu m fleme sledovat zvlá-t prom nu oken [90]. Okna hlavní lodi jsou e-ena stejn jako na variant A' [86], tentokrát ale dochází také k prom n formy oken bo ních lodí. Ani ta ufl nyní neupomínají na románský sloh, ale díky rámování pilastry a zavr-ení trojúhelníkovým frontonem poukazují na renesanci. Ve volných polích mezi t mito okny nacházíme niky, ur ené pro jednotlivé sochy sv tc . Pro bo ní pohled byly zvoleny jehlancové v fle. Je nutné konstatovat, fle tento návrh ufl je tém shodný s definitivním e-ením. Drobné rozdíly najdeme pouze na v fíích a apsid , jak je patrné z pohledu na záv r, kde jsou niky pro sochy umíst ny pouze nad vchody do sakristie a k estní kaple. V kone ném provedení najdeme niky i na st nách apsidy samotné.

Na podélném ezu je nejd leflit j-í jifl popsaná prom na oken. Ve výzdobném plánu se vrací medailony ve cviklech arkád hlavní lodi i v presbyteriu. V hlavní apsid se pak opakuje motiv p íb h ze flivota sv. Václava a Kristus mezi sv tci v kon-e hlavní apsidy.

Domnívám se, fle práv tyto návrhy mohly být v roce 1879 schvalovány m stskou radou a komitétem pro postavení kostela, protofle jsou to práv tyto plány, které se ze v-ech popisovaných nejvíce blíffí kone nému e-ení.

Nyní bych ráda v novala pozornost list m této varianty z p elomu let 1879 a 1880, které jsou podle v-eho jifl ist dílem Antonína Barvitiia. Jedná se o dva p dorysy [91], list s ob ma ezy a bo ní pohled [92]. Povafluji za zajímavé, fle se na t chto návrzích objevuje

---

¹¹² Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov , 1879-1880, varianta C' IóXVIII, 18 list , NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitius Antonín Viktor, desky . 20080603/09.

zcela nový motiv, kterým jsou výklenky v bočních lodích. V každé z bočních lodí se nachází pouze jeden pravoúhlý výklenek, určený pro další oltář. Nejedná se přitom o transept.

Na jednom z pordorýsů je dále zřejmé, že fasáda baziliky, v tomto případě již v etnapsidy, měla být obehnaná nikami s postavami svatců. Barvitiůs v pordorýsu dokonce zaznamenal ikonografický koncept. Na hlavním průelí je výzdoba, vářící se k hlavnímu portálu, vnována pochopitelně patronu kostela, sv. Václavovi. Výzdoba bočních oltářů pak sv. Filipu a Jakobovi, což je evidentní odkaz na v té době stále ještě zachovaný kostel sv. Filipa a Jakuba na dnešním Arbesov náměstí. Na stěně severní boční lodi má být umístěny sochy sv. Zikmunda, sv. Ludmily a sv. Norberta. V závěru kostela pak sochy sv. Josefa, sv. Kosmy, sv. Jana Nepomuckého, sv. Damiána a sv. Benedikta. Přijímní boční lodi má být umístěny sochy sv. Prokopa, sv. Vojtěcha a sv. Víta. Jedná se o promyšlený a dobře srozumitelný ikonografický program, oslavující především patrony smíchovských kostelů a české zemské patrony, ke kterým bývají volně přidáváni také sv. Kosmas a Damián a sv. Josef.¹¹³ Díky píším známe také plánované zasvěcení oltářů v interiéru kostela. V hlavní apsidě je umístěn oltář sv. Václava, v apsidě severní boční lodi oltář mariánský oltář a v apsidě jižní boční lodi oltář sv. Kříže. Ve výklenku severní boční lodi se nachází oltář sv. Petra a Pavla a v protějším výklenku oltář zasvěcený zemským patronům, sv. Cyrilu a Metoděvi.

Boční pohled je zařazen kvůli představě o výklenku v boční lodi, což také vysvětluje absenci průelí. Výklenek je umístěn na stědě v místě jednoho z volných polí mezi okny. Některé se neliší od dalších takových polí a je pouze zavěšen trojúhelníkovým štítem. Z hlediska zálenění motivu oltářního výklenku se v podstatě jedná o slepou uličku. Na těchto Barvitiových návrzích je ovšem dořena představa o svatecké galerii v nikách přístěně celého kostela.

Další Barvitiovy samostatné návrhy pocházejí z roku 1880. Některé samostatné listy, neznačené písmeny ani čísly, jsou dnes volně součástí Barvitiovy pozůstalosti a představují patrně přípravu pro variantu D.¹¹⁴ Nalezneme mezi nimi pordorýsy, průelí a ezy které mají blízko k variantám A' a C' a o nichž lze konstatovat, že nepřinášejí fládné změny, které by zásadním způsobem proměnily charakter stavby.

---

¹¹³ James HALL: Slovník námitka a symbol ve výtvarném umění, Praha a Litomyšl 2008, 100.

¹¹⁴ Návrhy na kostel sv. Václava na Smíchov, 1880, 5 listů, NTM, AAS, Fond . 3 o Barvitiůs Antonín Viktor, desky . 20080603/09.

Vedle těchto volných listů máme tedy k dispozici ještě sadu návrhů D, uloženu dnes v Archivu hlavního města Prahy.¹¹⁵ Návrhy varianty D jsou podepsány architektem Barvitiem a označeny rokem 1880 nebo polem let 1880 a 1881. Z popisu na jednom z návrhů vyplývá, že byly městskou radou schvalovány až v roce 1882, tedy v průběhu realizace stavby. Prostým porovnáním ověříme, že ani tyto poslední návrhy nejsou zcela totožné s provedenou stavbou. Srovnání je možné také s prováděcími plány, které končí realizaci odpovídají. Jedná se o návrhy, provedené podle návrhu architekta Barvitia, nedatované, ale podepsané městským inženýrem Adolfem Duchonem.¹¹⁶

Varianta D obsahuje situační plán [7] odpovídající definitivě. Dále obsahuje dva typy půdorysů ve výšce hlavní lodi, které se liší formou kazetování. Dále pak návrh základu a samotný půdorys, pohled na průčelí, příčný řez s podélným řezem a náčrt, který dříve. Je zvláštní, že se v konvolutu plánů nenachází pohled na boční fasádu, který byl pevnou součástí v těchto předchozích variantách.

Půdorys varianty D [93] se od definitivy liší jen nepatrně. Přináší nové členění, která je po stranách doplněna tvercovými kaplemi s apsidami. Apsidy těchto kaplí jsou stejně jako v říčních prostoru opatřeny drobnými výklenky. V prováděcím plánu dochází ke zjednodušení, kdy jsou všechny obdobné drobné niky odstraněny. Prostor kostela tvoří sloupové trojlodí o pět travé. Presbyterium i boční lodě jsou zakončeny apsidami. Přes presbyterium se tradičně nachází křesťanská kaple a sakristie. V prováděcím plánu se dále od varianty D mírně liší členění schodišových prostorů i křesťanské kaple a sakristie, vstupy do těchto prostorů z presbyteria nebo umístění kazatelny.

Průčelí varianty D [94] vychází z průčelí varianty C' [89] a je konečnému členění [96, 98] velmi blízké. V definitivě jsou vynechány římsy podbíhající pilastry v přízemní části průčelí a naopak boční portály jsou doplněny o kruhové medailony s reliéfy. Nově se zde ve říční části objevují niky pro sochy, které jsou v definitivě jinak rámované. Na variantě D dále chybí jíhlí zmiňované drobné konzolky, špodírající římsu. Překvapivé je, že se ve variantě D uplatí mírně zaoblené vlny, odlišné od konečných jehlanových. Také řez [95] až na malé odlišnosti v členění odpovídá konečnému členění.

Předpokládám, že schválená varianta D z roku 1880 byla v detailech upravována až v průběhu stavby na základě pokynů architekta Barvitia. Vesměs se totiž jedná o víceméně drobné změny od těchto plánů. Za překvapující považuji, že vlny kostela byly nakonec

¹¹⁵ Konvolut návrhů kostela sv. Václava na Smíchově od architekta Barvitia z roku 1880 (pozn. 45).

¹¹⁶ Prováděcí plány ke kostelu sv. Václava na Smíchově, Adolf Ducho podle A. Barvitia, fotokopie, 1880-1881 (?), Archiv římskokatolické farnosti na Smíchově.

realizovány ve formě představené na starších návrzích. Dle mého názoru dodávají jehlancové střechy stavbě větší ráznost a dynamiku, zatímco vlečle s lehce zaobleným profilem dokreslovaly harmonii a ulehčily stavbu. Právě vlečle kostela se staly terčem kritiky K. B. Mádl: *Š V zevní kompozici budovy ihned vyzývají vlečle přelíní ku kontroverzí. Bylo jich nevyhnutelně třeba? Shodují se se slohem stavby? Jsou umlecké hodnoty?*¹¹⁷ Mádl ve svém textu dokonce připouští i variantu oddělené kampanily: *Š Se stanoviska umleckého i historického snadno bylo by jich [v říši] možno postrádati, bylo by bývalo snad dobře zabývat se myšlenkou, oddělené od hlavní budovy kampanily, ale docela jistě jsou pilby v říši v pojetí a tudíž i tvarem zevním naprosto pochybené.*¹¹⁷ Oddělená kampanila by snad byla stylově čistším řešením v ohledu na bazilikální rozvržení stavby, ovšem v prostředí pražského předměstí by dle mého nebyla realizovatelná a patrně ani vhodná. A kolivichní zústašní architekti dobře znali takové řešení, fládný je ve svých variantách nezohlednil.

Doufám, že na základě popis jednotlivých variant se vývoj projektu stáváitelnějším. Základní schéma stavby je dáno jeť Ullmannovými samostatnými návrhy z roku 1878. Na Ullmannových plánech byla ovšem dle mého nejpodstatnější myšlenka transeptu, rozvíjená v několika variantách. Motiv trojlistu v závěru kostela považuji za motiv v architektuře 19. století naprosto výjimečný a nutno podotknout, že na Smíchově v podstatě nerealizovatelný, podobně jako oddělená kampanila. Takové řešení by se naprosto vymykalo místním tradicím a převládalo by ambice předměstí, které fládalo praktický, prostorný a nenákladný kostel. Nosnými se proto staly jen ty které Ullmannovy plány z varianty A, které transept zachovávaly jen ve značně umírněné podobě.

Ullmann se v roce 1878 potýkal také s řešením předstíní, která mohla být vnitřní i vnější prostorou. Další velkou otázkou bylo umístění portálu. Objevily se dvě varianty: dvojice portálů v přelí nebo jediný portál na středě přelí s bočními vchody po stranách v říši. Druhé řešení je přitom značně ojedinelé. Považuji za nezbytné zdůraznit, že se již v Ullmannově variantě B objevuje přelí, které se základním členěním a kruhovým oknem výrazně propisuje do definitivní podoby stavby.

Barvitiovy návrhy z roku 1878 vycházejí z těchto Ullmannových. V otázce transeptu jsou značně realistické, když dávají přednost prostému řešení. Jinak ale nepřijímají nevyřešenou otázku předstíní a rozmístění vstupů.

Ve stejném duchu hledání se odvíjejí Ullmannovy a Barvitiovy společné projekty z roku 1879. Stále v nich najdeme jeť Schulzovu představu o jezdecké sově sv. Václava.

¹¹⁷ K. B. MÁDL: Nová basilika sv. Václava na Smíchově, in: Ruch VII, 25. 9. 1885, 431.

Stále se v nich objevuje rozdílné rozmístění portálů, sloupy a pilíře hlavní lodi, rozdílné tvary věží a podobně.

Po formální stránce ve variantách B⁰, B' a C nakrátko offívají románské prvky sdrufených a rozetových oken, které jsou ve variantě A' postupně nahrazovány okny klasi t jích forem aíl ve variantě C' zcela mizí. Právě varianta C', která p echází do roku 1880 a je zlomem v otázce autorství, se nejvíce blíží definitivnímu ešení architektury kostela. V tomto ohledu ji lze p irovnat k Barvitiovi variantě D, která je poslední zachovanou a snad také poslední vytvo enou variantou.

Architektonické návrhy z let 1879 a 1880 p edstavují velkou řádu variant. M ěme v nich pozorovat nové a nové obm ny jednotlivých architektonických prvků a p edevím jejich skladby. Nové varianty zde vznikaly vývojem z p edchozích plánů a novými kombinacemi ěsto jííl jednou uplatn ěných prvků a tvarů. Mohli jsme zde sledovat etné odchylky, které nebyly pro další vývoj nosné a potom drobné inovace, které se naopak nosnými staly a byly v kone ném projektu uplatn ny. V rámci obrovského mnořství variant se jen málokdy objevily takové, které by p inesly zcela nové koncep ní ešení. U interpretace n kterých variant bychom tak mohli váhat mezi perfekcionalismem a nerozhodností architektů.

Co se tý e otázky autorství, stavba kostela sv. Václava je nej ast jí plně p ipisována Antonínu Barvitiovi. Ten byl od roku 1880 jejím výhradním architektem a realizaci stavby řídil. Jak bude p edstaveno v jedné z následujících kapitol, Antonín Barvitiu také výrazně ovlivnil podobu výzdoby. Pokud jde o architektonické ešení stavby, p ikláním k myšlence ur itého kolektivního autorství. V perspektivě Ullmannových návrhů z roku 1878 je podíl tohoto architekta na kone ném ešení neodmyslitelný. Mohli jsme dokonce sledovat, jak se Ignác Ullmann, pozd jí ve dvojici s Antonínem Barvitiem, vypo ádával s n kterými otázkami, které vyplývaly je-t ze Schulzových návrhů. Nyní mám na mysli zejména jezdeckou sochu sv. Václava a motiv otev ené p edsíně. To v-e je jistě podmíněno také jistou nerozhodností smíchovských p edstavitelů a otálením se zahájením stavby, kterou nakonec v roce 1885 dovedl do konce jeden z p vodních členů poroty architektonické sout ěe z roku 1872.

3. Průběh stavby

Následující kapitola pojednává o průběhu výstavby kostela sv. Václava na Smíchov. Vodítkem jsou především zprávy v tisku, upozorující na významné mezníky stavby od kladení základního kamene po slavnostní vysvěcení a také archivní materiály.

Návrhy architekta Barvítia, včetně rozpočtu, byly stavebním komitétem i městskou radou na Smíchov schváleny v červnu 1879. Jednalo se o plány, vytvořené na základě dřívějších Ullmannových studií.¹¹⁸ Zásadní zdržení nastalo na jaře 1880, kdy c. k. ministerstvo vyslovilo určité námitky vůči tomuto plánu. Díky jednatelské zprávě, která mezi požadavky bylo celkové snížení kostela, nahrazení sloupů zděnými pilíři nebo úprava schodiště před kostelem, které jím nemělo mít výšku pro elí, ale mělo sloužit každému vchodu zvlášť.¹¹⁹ Architekt Barvitius skutečně upravil stávající plány a společně s jednatelem sboru, smíchovským farářem Vincencem Tvehlou byl městskou radou na Smíchov vyslán do Vídně, aby se u ministerstva pokusil prosadit schválení upravených plánů a vydání příspěvku na stavbu z náboženského fondu.¹²⁰ Do konce roku 1880 byly Barvitiovy stavební plány skutečně schváleny a věnovalo se k zahájení stavebních prací.¹²¹ Změny navržené ministerstvem se ovšem v konečném provedení neuplatnily a je obtížné určit, která z variant, popisovaných v předcházející kapitole, byla v které chvíli schvalována.

Podmínky výstavby byly smluvně podchyceny a máme to i díky smlouvě, schválené v březnu 1881, zachované v archivním fondu farního úřadu.¹²² Do téže se v nich mimo jiné o povinnostech architekta Barvítia: *š Obec Smíchovská svěřuje pu. architektu Ant. Barvitiovi technicko-artistické úzení jak stavby samé, tak i vnit ního za úzení a upravení*

---

¹¹⁸ Ferdinand LEHNER: Pohled církevní umělecké činnosti v Praze roku 1879, in: Method VI, 1880, 20.

¹¹⁹ Fond Farní úřadu sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Jednatelská zpráva pro schůzi sboru 8. 3. 1880, s. d.

¹²⁰ Ibidem Jednatelská zpráva pro schůzi sboru 20. 9. 1880, s. d.; Srovnej: Ibidem Dopis Vincenci Tvehlovi z městské rady na Smíchov, 23. 6. 1880.

¹²¹ Ferdinand LEHNER: Basilika svat. Václava na Smíchov, in: Method VI, 1880, 47.

¹²² Fond Farní úřadu sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Zvláštní podmínky pro přijetí a provedení prací zednických a nádenických při stavbě základ kostela sv. Václava na Smíchov, 11. 3. 1881, Pravidla pro zřízení, jimž svěřeno úzení stavby kostela na Smíchov, 11. 3. 1881., Všeobecné podmínky k zadání stavebních prací pro stavbu kostela sv. Václava na Smíchov, 11. 3. 1881.

navrženého nového katolického chrámu na Smíchov dle plánů p. architekta Ig. Ullmanna v Praze navržených, pak od p. architekta Barvitiusa samého konečně předlaných (i) o. Architekt Barvitius měl také dohlížet na provádění stavby a ručit za její krásné a účné provedení, jakof i za dodržení určených lhůt a rozpočtu.¹²³ Je třeba, aby byly stavební práce zahájeny.¹²⁴

Základní kámen baziliky sv. Václava byl položen 18. září 1881 a posvěcen pražským arcibiskupem, kardinálem Schwarzenberkem, který jí dříve přijal patronát nad stavbou. Slavnost sv. cenění základního kamene byla zahájena v ranních hodinách v kostele sv. Filipa a Jakuba, kterou sloužil smíchovský farář Vincenc Měhla. Právě on se pak dříve přenesl ke stavění nového kostela, kde byl v místech dnešního oltáře zřízen stan, zastřešený provizorní oltář pro tuto událost. Při stavění byly rozmístěny stoffáry s prapory. Slavnosti se zúčastnili zástupci smíchovských spolků a také kolní mládež. Píjezd sv. tícího arcibiskupa byl ve společnosti ohlášen ranami z hmoždíků.¹²⁵ Do základního kamene byly vtlačeny mince a pamětní listina, jejíž znění je nám známé.¹²⁶ Tato listina připomíná úvahy 60. let o rozšíření stávajícího i stavby nového kostela, zmíní výběr stavebního místa, dále schválení Barvitiových architektonických návrhů v září 1880 nebo sv. enění stavebních prací na základech stavitelů Josefu Linhartovi a Vilému Mildovi.¹²⁷ Dokončení stavby bylo v době sv. cenění základů předpovídáno na rok 1884. Dle části textu je také vyet finančních darů na stavbu kostela, zejména ze strany členů císařské rodiny.¹²⁸ Po posvěcení

---

¹²³ Ibidem Pravidla pro zřízení, jímž sv. enění stavby kostela na Smíchov, 11. 3. 18881.

¹²⁴ Stavební plány ke kostelu sv. Václava na Smíchov, Adolf Ducho, 1. pol. 80. let 19. století, AHMP, SMP, MAP P V 3/3195; Na těchto stavebních plánech českého inženýra Duchona se do té doby o zahájení stavebních prací v dubnu 1881 a také o postupu stavby v průběhu tohoto roku. Jedná se o ryze technické plány, dokládající průběh stavby základů a v pozdějších letech pak například povahu konstrukce krovu nebo zvonových stolic ve věžích.

¹²⁵ PAULY (pozn. 1) 46.

¹²⁶ Nový chrám Páně sv. Václava na Smíchov, in: Method VII, 1881, 105.

¹²⁷ Na stavbu se dále podíleli stavitelé Stark a Gregor a také kameník Vítek z Vinohrad. Jako český inženýr na stavbu dohlížel Adolf Ducho (narozen 1854), jehož jedinou známou realizací je hbitovní kostel na Malvazinkách, sv. eněný roku 1896. Více viz. VL EK (pozn. 56) 149.

¹²⁸ Dary na novostavbu kostela jsou v drobném počtu zaznamenány již v 60. letech. V 70. letech byly zahájeny organizované sbírky, které se obracely také na pražské a mimopražské farnosti, v té době však jen s malým úspěchem. Oslovení byli pochopitelně obyvatelé Smíchova a smíchovské společnosti, například akciový pivovar. V této finanční obnos získal sbor prostřednictvím zmíněných darů

základního kamene sloužil m-i sám arcibiskup a událost byla zakon ena zp vem š *svatováclavské písn ě* a písn š *Hospodine, ulituj nás*.¹²⁹

Z kv tna 1882 pochází stru ná zpráva o pokro ení v mase zdiva dva metry nad povrch a o dokon ení konstrukce le-ení.¹³⁰ Do konce téhož roku byla provedena hlavní apsida a stavba basiliky dosáhla úrovn hlavní ímsy bo ních lodí.¹³¹ Následujícího roku byla novostavba ve zdivu dokon ena a zast e-ena.¹³² Jako významný moment bylo zaznamenáno dokon ování v ífí kostela. V jedné z makovic byl ulofen pam tní spis, pojednávající o d jinách stavby kostela a také o místopisu Smíchova. Autorem tohoto spisu není nikdo jiný neř tehdejší m stský sekretá Josef Böhm, který o rok d íve dokon il zmi ovanou Monografií m sta Smíchova. K ífí, umíst ěný na v ífí kostela, byl posv cený smíchovským fará em Těhlou a vyzdvížen na v ífí za p ítomnosti architekta Barvitia a smíchovského purkmistra Dimmera.¹³³ Den p ed svátkem sv. Václava roku 1883 byla pražským arcibiskupem sv cena p tice zvon nové baziliky. Zvony sv. Václav, Lambert a Crescentius, sv. Jan Nepomucký, Panna Marie Boleslavská a sv. Michael byly vyhotoveny dle nákr es architekta Barvitia. Modely k jejich reliéf m provedl ezbá Eduard Veselý a zvony byly ulity u Alberta Samassy v Lublani.¹³⁴

---

císa ské rodiny a také z nábořenského fondu. Sbírk y pokračovaly také v pr b hu výstavby, mimo jiné byla na fiořín po ádána loterie ve prosp ch novostavby. Také výzdoba kostela byla z velké ásti zaji-t na prost ednictvím p ísp vk jednotlivc . Viz: Fond Farní ú ad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Konvolut písemností, vztahujících se k dar m a sbírkám; PAULY (pozn. 1) 46.

¹²⁹ PAULY (pozn. 1) 47; Srovnej: EKERT (pozn. 1) 292.

¹³⁰ Stavba kostela smíchovského, in: eské noviny, 13. 5. 1882, nepag.

¹³¹ Ferdinand LEHNER: P ehled církevn -um lecké ínností v Praze r. 1880ó1882, in: Method IX, 1883, 7.

¹³² EKERT (pozn. 1) 293.

¹³³ Kostel na Smíchov , in: Pražský denník, 27. 7. 1883, nepag.; Srovnej: Posv cení k ífí, in: Pražský denník, 31. 7. 1883, nepag.

¹³⁴ PAULY (pozn. 1) 47; Historie zvon basiliky sv. Václava je pom rn pohnutá. Zvony z roku 1883 byly afl na nejmenší zvon sv. Michaela ztraceny b hem první sv tové války. V roce 1923 nechal Jan Pauly ve zvona ství O. Wintera v Broumov ulít tve ici nových zvon : sv. Václav, sv. Karel Boromejský, Panna Marie Staroboleslavská a sv. Jana K titel. Dal-í zvon ze stejného zvona ství, tentokrát se sv. Josefem, v noval Pauly roku 1827. Tyto nové zvony byly ov-em ztraceny b hem druhé sv tové války. Viz: Fond Farní ú ad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Konvolut písemností, týkající se zvon basiliky sv. Václava.

Roku 1883 byl dále jasný záměr vyzdobit okna bočních lodí postavami apoštolů a kruhové okno v průčelí kostela obrazem Panny Marie s dítětem. Dána byla také výzdoba portálu kostela. František Sequens téhož roku vytvořil karton ke kruhovému oknu s Madonou a socha Ludvík Těmke vytvořil modely k reliéfu se sv. Václavem mezi anděly a ke kruhovému reliéfu s profily bl. Anežky české a bl. Hroznaty. Architekt Barvitius pracoval zároveň na návrzích pro interiér kostela. Vytvořil návrh ciboriového oltáře, bočních oltářů a kazatelny.¹³⁵

Další informace o průběhu stavby se váží až k roku 1885, kdy byl kostel sv. Václava ve stavbě dokončen a vysvěcen. Celkové náklady na stavbu kostela včetně výzdoby činily v době sv. cení kostela 330 000 zlatých.¹³⁶

Dne 26. září 1885 byly do kostela přeneseny ostatky sv. Václava a následujícího dne se konalo samotné svěcení. První patron kostela, arcibiskup Bedřich Schwarzenberg se dokončení stavby nedožil a svěcení novostavby se ujal jeho nástupce, arcibiskup František Schönborn. Víme, že slavnostní řeč vedl Vincenc Wehla a první mši sloužil generální vikář Msgr. Antonín Hora. Následující den na svátek sv. Václava sloužil mši sv. tětí biskup pražský, Karel Schwarz, který se rovněž účastnil svěcení kostela.¹³⁷

Slavnosti svěcení a kladení základního kamene jakof i svěcení dokončeného kostela představovaly významné události v dějinách celého předměstí. Považuji za důležitější, že je nám více či méně podrobně známý průběh těchto slavností, který vypovídá o tradicích, zvyklostech a duchu tehdejší doby jakof i o významu novostavby. Možné je srovnání s podobnými obdobnými slavnostmi, například u příležitosti výstavby kostela sv. Cyrila a Metodje v Karlíně (1854-1863).¹³⁸

Závěrem bych ráda vyzdvihla osobnost arcibiskupa Bedřicha Schwarzenberka, který se významně zasloužil o dostavbu katedrály sv. Víta, byl v dějinách osobností při výstavbě chrámu sv. Cyrila a Metodje v Karlíně a od samého začátku podporoval také stavbu kostela sv. Václava na Smíchově. Za svého arcibiskupského úřadu se účastnil svěcení základního

---

¹³⁵ Ferdinand LEHNER: Pohled církevní umělecké činnosti v Praze roku 1883, in: Method X, 1884, 8-9; Návrhy na mobiliář kostela jsou zachovány v pozůstatosti architekta Barvitiia, stejně jako velké množství velkoformátových prováděcích plánů: NTM, AAS, Fond . 3 0 Barvitius Antonín Viktor, desky . 20090102/01, 20080603/07, 20050601/02, 20050530/04, 20050530/02.

¹³⁶ Adolf DUCHO : Basilika sv. Václava na Smíchově, in: Method XI, 1885, 100.

¹³⁷ PAULY (pozn. 1) 48.

¹³⁸ Viz: Adéla KLINEROVÁ: Kostel sv. Cyrila a Metodje v Praze-Karlíně (bakalářská práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha 2011, 25-28.

kamene i sv cení zvon a do teme se také, fle byl b hem výstavby asto vid n na stavení-ti a neváhal obhlédnout rodící se stavbu z le-ení.¹³⁹

---

¹³⁹ PAULY (pozn. 1) 47.

4. Výzdoba kostela sv. Václava na Smíchov

Následující kapitola je věnována výzdobě kostela sv. Václava a to jak výzdobě interiéru kostela, tak doplňkům, které byly uplatněny na prvních stavbách. Realizace umělecké výzdoby kostela sv. Václava na Smíchov probíhala v poměrně časové kontinuitě s architektonickým provedením stavby. Určitá část výzdoby, především exteriéru stavby, byla dokončena k roku 1885, kdy byla stavba vysvěcena. Většina výzdoby pak byla provedena v průběhu 90. let. Mezi architekturou kostela a většinou výzdoby tak není žádná významná časová prodleva, na rozdíl od situace při výzdobě kostela sv. Cyrila a Metod je v Karlíně, která probíhala ve dvou časově vzdálených etapách. Výzdoba kostela sv. Václava na Smíchov podléhá jednotnému stylovému konceptu a ve velké míře je dána představou a osobními preferencemi architekta Antonína Barvitiia. Kapitola je zaměřena především na sochařskou a malířskou výzdobu. Církevní nábytek a mobiliář kostela, který byl z velké části navržen právě Barvitiem, není tématem této práce.¹⁴⁰

Poslední zásadní proměny vnitřní výzdoby byly realizovány v meziválečné době, za působení Jana Paulyho.

4.1 Výzdoba exteriéru stavby

Umělecká výzdoba exteriéru kostela sv. Václava se bezprostředně vztahuje k architektonickému řešení stavby a oproti povodnímu záměru pojímá pouze hlavní prvky. Při popisu architektonických návrhů jsem již zmínila záměr umístit na fasádu kostela niky pro sochařskou výzdobu. Tento záměr byl detailně rozpracován architektem Barvitiem na půdorysu C' XVI z roku 1879, kde najdeme ikonografický plán.¹⁴¹ Výklenky byly připraveny i v bočních fasádách i v závěru kostela realizovány a v roce 1885 byla stále fluktuující myšlenka osadit je sochami, představujícími české zemské patrony.¹⁴² Tato myšlenka bohužel nebyla nikdy uskutečněna, snad z finančních důvodů.

V rámci prvních kostela měly být do umělecké výzdoby zahrnuty dvě sochy, umístěné v nikách středního pásu, majolikové reliéfy, akcentující vstupy do kostela, dále sochařské

---

¹⁴⁰ Pro více informací k tomuto tématu odkazují na diplomovou práci Z. Slavíkové: Zdenka SLAVÍKOVÁ: A. V. Barvitiis a umělecké řemeslo (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha 1966; Odkaz na zachované archivní materiály k tomuto tématu viz. pozn. 135.

¹⁴¹ Popis ikonografického programu viz. s. 53 v této práci.

¹⁴² DUCHO (pozn. 136) 98.

provedení portál a také mozaiková pole, zdrazující střední část fasády s rozetovým oknem. Jedná se tedy o soubor nepříliš početný, zato v českém prostředí ojediněle díky uplatnění techniky majoliky a mozaiky a také díky barevnému pojetí. Celkově bychom mohli výzdobné prvky označit za italizující, právě díky zvoleným technikám.

Sochařské ztvárnění portál je poměrně štíhlé. Všechny tři trojúhelníkové tympanony jsou vyplněny nízkými reliéfy s motivem ratolestí a vlnících rostlin. Ve výškových částech na tympanonech bočních portálů jsou zasazeny mozaikové medailony s chirogramem, doplněným písmena alfa a omega. Tato symbolika poukazuje na postavu Krista a je velmi zastaralá v raně renesančním umění. V případě středního portálu najdeme na stejném místě mozaikový medailon s českým křížem.

Mozaiková pole jsou výrazněji uplatněna jako výplně polí v blízkosti rozety. Opět se jedná o rostlinné motivy ratolestí, vlnících a větví, nanesených na zlatém pozadí. Použití mozaiky ve výzdobě fasády je, jak už bylo zmíněno, v našem prostředí výjimečné. Nastává se s ním můžeme setkat v oblasti funerální architektury, na architektonicky pojatých náhrobcích. Jediným příkladem jsou ornamentálně pojaté mozaiky na klenbách hrobky Slavín na Vyšehradě, na kterých najdeme také raně renesanční symbol kotvy. Mozaika je v rámci vyšehradského hřbitova výrazně uplatněna také na náhrobcích ve Wiehlových arkádách, jedná se ovšem o pozdější příklady. Samotný Slavín byl architektem Antonínem Wiehlem realizován v letech 1889-1893.¹⁴³

Je třeba zmínit, že také Antonín Barvitius se vnoval funerální architektuře a to nejen návrhy rodinných hrobek, ale také návrhy hřbitovních komplexů na Vyšehradě a na Malvazinkách.¹⁴⁴ Ve svých návrzích pak techniku mozaiky sám uplatňoval. Mozaika je v tomto oboru nejspíše odkazem k raně renesančnímu umění a k jeho specifické zbožnosti a kultuře.

Vnujme se nyní trojici majolikových reliéfů na prvním [102-104]. Autorem modelů těchto reliéfů je sochař Ludvík Týmek¹⁴⁵, kterého spojuje s Antonínem Barvitiem římský

---

¹⁴³ Václav LIŠKA: Slavín. Zpráva o rekonstrukci, Praha 2006, 19.

¹⁴⁴ LÁNY (pozn. 30) 6.

¹⁴⁵ **Ludvík Týmek (1837-1886)**. český sochař, v 50. letech proslul kolením u bratří Maxa, v letech 1857-1861 studoval na Akademii v Praze u E. Engertha a nakonec na Akademii v Mnichově u M. Widmanna v letech 1862-1864. V letech 1864-1870 pobýval L. Týmek v Římě, kde byl v kontaktu mj. s Václavem Levým a A. Barvitiem. Římská zkušenost byla pro Týmka určující především vzhledem k těmto kontaktům. Bývá označován za předchůdce J. V. Myslbeka. Týmek se podílel na sochařské výzdobě vídeňského Arsenálu, pražského Rudolfinu a Národního muzea. Podle

pobyt a také spolupráce na pomníku Josefa Jungmanna, ve které Týmek zastoupil Václava Levého. Týmka k výzdobě portálů kostela sv. Václava jistě pozval Antonín Barvitiis, stejně jako jiné umělce povolal k výzdobě interiéru. Reliéfy byly vytvořeny v Ginoriho továrně ve Florencii¹⁴⁶ a díky novinovým zprávám víme, že modely k reliéfům vytvořil Týmek již v průběhu stavby, v roce 1883.¹⁴⁷ V době svcení chrámu v září 1885 byly již na portálech osazeny a strhly na sebe neokávanou pozornost. Medailony s polopostavami i profily svatce se na architektonických návrzích objevovaly v různých podobách. V konečném řešení se jedná o dva kruhové majolikové reliéfy nad bočními portály a o reliéfní výplň pro kruhového tympanonu hlavního portálu ve stejné technice.

Nad severním bočním portálem je umístěn kruhový reliéf, představující bl. Anefku eskou. Nad jižním bočním portálem pak reliéf, představující bl. Hroznatu. V obou případech se jedná o zobrazení z profilu. V pro kruhovém tympanonu hlavního portálu je pak zasazen reliéf, představující sv. Václava mezi dvěma anděly. Ve všech těchto případech se jedná o vysoký reliéf, který vykazuje největší míru plasticity v obraze sv. Václava s anděly.

Z ikonografického hlediska je logický výběr sv. Václava, patrona stavby, pro akcentaci hlavního vstupu do kostela. Dvojice bl. Anefky eské a bl. Hroznaty dle mého názoru nemá přímý vztah k prostředí Smíchova nebo ke stavbě kostela sv. Václava. Výběr s největší pravděpodobností souvisí s blahoslavením této dvojice. Nyní již svatice Anefka eská byla prohlášena za blahoslavenou již roku 1874.¹⁴⁸ Na smíchovském reliéfu je zobrazena bez atributů, oděna v tmavém eholním roucho klarisek, s rukama sepjatými v modlitbě. Jedná se o zobrazení, zdrazující pokoru a prostotu, které je navíc velmi ojedinělé tím, že je zde bl. Anefka eská zobrazena bez koruny.¹⁴⁹ Zakladatel premonstrátského kláštera v Teplé byl prohlášen za blahoslaveného až v roce 1897 a jeho zobrazení po boku bl. Anefky eské mohl zřejmě již oekávaný akt blahoslavení podpořit

---

Mánesových návrhů modeloval kruhové reliéfy dveří karlínského chrámu. Jeho patrně nejvýznamnějším dílem je pomník J. Jungmanna (spolu s V. Levým a A. Barvitiem, odhalený roku 1878). Týmek se také podílel na sochařské výzdobě staveb, obnovených J. Mockerem na území Prahy (např. Pražská brána). Více viz. Anděla HOROVÁ (ed.): *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. N-fi, Praha 1995, 824 nebo Vojtěch VOLAVKA: *České malířství a sochařství 19. století*, Praha 1968, 226-229.

¹⁴⁶ DUCHO (pozn. 136) 98.

¹⁴⁷ LEHNER (pozn. 135) 8.

¹⁴⁸ Anefka eská byla svatoeena až roku 1989.

¹⁴⁹ Za upozornění na výjimečnost tohoto zobrazení děkuji panu Prof. PhDr. Ing. Janu Roytovi, Ph.D.

a oslavit. Bl. Hroznata bývá zobrazován v bílém oděvu premonstráta a mívá na rukou okovy, poukazující na jeho uvěznění.¹⁵⁰ Smíchovské zobrazení tomuto schématu plně odpovídá.

Kompozice zajímavé je pojetí reliéfu se sv. Václavem mezi anděly. A kolivěchny reliéfy technikou a zvláště barevností (velmi světlé a bílé inkarnáty, jasné modré pozadí) jednoznačně odkazují na tvorbu florentského mistra Luca della Robbia, reliéf se sv. Václavem reaguje na florentské prostředí i kompozici. Figury jsou do lunetového tympanonu komponovány jako polopostavy, sv. Václav je k divákovi postaveněle, andělé jsou zobrazeni ze tří tvrděního pohledu. Není obtížné vyhledat příklady renesančních majolikových reliéfů, na kterých je takto mezi anděly zobrazena Madona. Za zmínku stojí, že obdobně komponované lunetové reliéfy se těmi polopostavami najdeme také na Lannov hrobce na Olomouckých hřbitovech. Zobrazení sv. Václava na smíchovském reliéfu je tradiční. Světec je zde vypořádán s knífcíapkou, mečem, praporcem a štítem s orlicí.

K této reliéfu se v pozdělosti architekta Barvitiia dochovala přípravná studie [105], která je opatřena Barvitiiovým razítkem, ale není signována ani datována.¹⁵¹ Předpokládám, že se jedná o barevnou studii, provedenou Těnkem snad v roce 1883, kdy byly vytvořeny trojrozměrné modely. Kompozice tato studie odpovídá realizovaným reliéfům. Mírné odlišnosti najdeme v motivu na praporci sv. Václava a také v barevnosti roucha anděla a bl. Aněfkky.

Již jsem naznačila, že Těnkovy majoliky vzbudily velkou pozornost, bohužel ne pouze v pozitivním smyslu. Domnívám se, že celou situaci kolem reliéfu nejlépe shrnuje ve svém textu K. B. Mádl, a kolivěs trochou ironie: *šPodivno, že šObomoucký klub na Smíchově, vyhledává záminku opozice proti mstské radě, nepozvedl až k hrotu v řízrak svých, nýbrž zastavil se u medailonu a tympanonu z barevných majolik nad portály, jichž nezvyklým pohledem celý byl rozrušen. Nic mu nebylo vhod, ani barvy, ani technika, ani sv. Aněfka a sv. Hroznata mu nebyli dost známi a p. Nemajíce o majolice dobrého pojmu a nedovědě uvěřiti a vníknouti v barevnou kompozici fačady, která ku barvám reliéfu vedla, zvedali protest pak proti věmu. Odpovědi se jim již dostalo.*¹⁵² Mstská rada se postavila kritice tím, že si vyfládala posudek Umělecké besedy v Praze. Její představitelům li posoudit jednak výtvarnou kvalitu samotných reliéfů, jednak souznění reliéfu s celkem fasády. Odpovědí, o které se zmíňuje K. B. Mádl, je právě posudek Umělecké besedy, jehož spoluautorem Mádl

¹⁵⁰ HALL (pozn. 113) 166.

¹⁵¹ Přípravná studie pro majolikové reliéfy na prěelí kostela sv. Václava, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitiia Antonín Viktor, desky . 20080603/07.

¹⁵² MÁDL (pozn. 117) 431.

byl. Text posudku, zveřejněný v Národních listech, vyznívá jednoznačně ve prospěch
 Těnkových reliéfů i celkové barevnosti fasády: *šP vodce reliéf , socha pan Ludvík Těmek,
 podal zde práci velmi dobrou, vytvořenou s náležitým zetelem jak k úřelu stavby samé,
 tak i ku stylu onoho umění, kdy polychromovaná majolika své výše dospěla. [í]
 Polychromované reliefy v tympanonu nad hlavním a v medailonech nad pobovními portály
 jsou po náhledu na ně uměleckou nutností. Celé práce jako ostatní stavba je již v základ
 svém barevně myšlena, proto barva cihlových zdí a přirozenou barvu pískovce napodobící
 architektonické jejich ohrámování vedlo k jednotlivým menším výplním mosaikovým a celek pak
 musel býti živý a určit polychromovanými elementy doplněn.*¹⁵³ Posudek, pod kterým jsou
 mimo K. B. Mádlu podepsáni také Antonín Wiehl, Josef Václav Myslbek, Bernard Seeling,
 Soběslav Pinkas a V. Weitenweber je výtečnou interpretací barevného pojetí fasády
 a jen zdá se, že fakt, že se Barvitiova architektura v etnopojetí výzdoby vyznačovala
 stylovou vyříbeností a vysokou kulturou, která bohužel nebyla v plné míře
 pochopena. V tomto smyslu vnímám také výše citovaný příspěvek K. B. Mádlu. Je ovšem
 třeba zmínit, že sám Těmek měl, dle svědectví R. Tyršové určitě pochybnosti o barevnosti
 reliéfu: *šS provedením nebyl Těmek, zejména co do barvy zcela spokojen; znaje harmonický
 dojem starých terrakott italských, nemohl se s tvrdým koloritem svých prací nijak smířit.*¹⁵⁴

Pozitivně se o majolikách vyjádřil německý inženýr Adolf Ducho, který docenil
 předešlou uměleckou techniku, která je nyní konečně zastoupena také v českém prostředí.¹⁵⁵

Posledním výzdobným motivem na předešlé stavbě jsou sochy, umístěné v nikách
 v prostoru vlnic, v úrovni kruhového okna [106, 107]. V popisu stavby z doby jejího
 dokončení se dočítáme, že se jedná o sochy sv. Jiří a sv. Michaela.¹⁵⁶ Podíváme-li se na sochy
 skutečně osazené ve vlnicích výklencích, bude nám na první pohled zřejmé, že se jedná
 o docela jiné světské. Sochy představující sv. Cyrila a Metod je, v té době velmi oblíbenou
 světskou dvojici. Zobrazení je typické, sv. Cyril je oděn v mnišském řádu a poukazuje
 na překládání Písma, knihu, kterou drží v ruce. Sv. Metod je oděn v biskupském řádu s mitrou
 a v ruce drží berlu a desku.¹⁵⁷ Pouze tyto dvě sochy, jejichž autor mi není známý, nakonec

¹⁵³ O reliefech z majoliky, in: Národní listy, 25. 9. 1885.

¹⁵⁴ R. TYRŠOVÁ: Ludvík Těmek, in: Osvěta, 1886, 244; Za odkaz na tento text a také na odkazy
 v Národních listech děkuji Mgr. Petru Šmalovi.

¹⁵⁵ DUCHO (pozn. 136) 98.

¹⁵⁶ Basilika sv. Václava na Smíchově, in: Zlatá Praha II, 1885, 610.

¹⁵⁷ Srovnej: HALL (pozn. 113) 99.

upomínají na prvotní záměr osadit sochami českých zemských patron všechny niky na fasádách kostela. Vzhledem k tomu, že ve zmiňovaném lánku jsou sochy špatně identifikovány a ještě v roce 1899 mluví František Hansl pouze o výklencích pro sochy¹⁵⁸ se domnívám, že byly osazeny až později.

4.2 Výzdoba interiéru stavby

V této podkapitole se vnují výzdoba interiéru kostela sv. Václava, na jejímž ztvárnění mají největší podíl malíři František Sequens, Josef Matyáš-Trenkwald, Maxmilián Pirner a Zikmund Rudl. Povolání Františka Sequense a J. M. Trenkwalda je jistě alespoň částečně podmíněno osobním přátelstvím s Antonínem Barvitiem. U M. Pirnera pak předpokládám doporučení od jeho učitele, J. M. Trenkwalda. Podobně mohl být také Z. Rudl doporučen F. Sequensem.

František Sequens je autorem předloh pro malovaná okna bočních lodí a také pro kruhové okno na přelí. Dále je autorem výzdoby hlavní lodi a části hlavní apsidy. Maxmilián Pirner je autorem výzdoby apsidy severní boční lodi, Zikmund Rudl pak apsidy jižní boční lodi. Zikmund Rudl se dále podílel na malířské výzdobě bočních lodí a presbyteria. Úkol výzdoby konchy hlavní apsidy připadl J. M. Trenkwaldovi.

Jak jsem již zmínila výše, výzdoba kostela sv. Václava probíhala v poměrně časové kontinuitě. Za námětem s prvky výzdoby, které byly dokončeny v době sv. cení kostela v roce 1885.

František Sequens¹⁵⁹ je autorem velké části výzdoby, dokončené k roku 1885. Podle jeho krtón byla vytvořena veškerá malovaná okna v rámci kostela sv. Václava. V sakristii

---

¹⁵⁸ HANSL (pozn. 1) 375

¹⁵⁹ **František Sequens (1836-1896)**. český malíř, v letech 1852-1853 studoval na pražské Akademii, následně v letech 1854-1859 v Mnichově u V. Kaulbacha a nakonec v Antverpách. Sequens získal Klarovo stipendium a v letech 1863-1868 pobýval v Římě. Během římského pobytu se posunul od historické malby spíše k náboženské. V letech 1880-1896 pak působil jako profesor na pražské Akademii, kde vedl atelier historické a náboženské malby. V této době také spolupracoval s předávkami působil na Akademii jako rektor. Nejčastěji bývá Sequens dáván do kontextu s nazarenismem. Velice kladně jeho dílo hodnotil K. Purkyně. Sequens se vnoval restaurování nástenných maleb (například v arkýřové kapli Staroměstské radnice), dále autorským nástenným malbám (například v kostele sv. Cyrila a Metodje v Karlíně) a návrhem malovaných oken (například v katedrále sv. Víta). Do jeho díla spadá také sada oltářních obrazů (například pro chrám sv. Bartoloměje v jeho rodné Plzni). Pro více informací odkazují

tato charakteristika poukazuje na výzdobu Sixtinské kaple. V rámci souboru Sequensových kreseb se nachází kresba s králem Davidem, která by mohla být přípravou pro tento cyklus, a její s definitivním provedením nelze přímo spojit.¹⁶³ Je ovšem komponována do krajního pole arkád stejně jako postavy Sybil a smíchovským postavám odpovídá z hlediska ikonografického i stylového. Za další přípravu k tomuto cyklu považují studii polopostavy evangelisty, rovněž komponovanou do cviklu arkád [117].¹⁶⁴ Tato práce plně odpovídá zobrazení sv. Lukáše [116].

K Sequensovým pracím dále patří výzdoba předsíní a část výzdoby hlavní apsidy. Díky záznamu k roku 1885 máme s určitostí jisti, že tato část výzdoby byla rovněž dokončena k události sv. cení kostela: *š Malby figurální totiž legenda sv. Václava a malba předsíní pod kterou se právě dodávají a v nejbližších dnech budou hotové.*¹⁶⁵ Zatímco u ostatních Sequensových prací bývá autorství zmiňováno, v případě výzdoby předsíní nikoli. Podařilo se mi ovšem v Sequensově pozdější identifikovat přípravné práce pro tuto část výzdoby [118, 119].¹⁶⁶ Ta je rovněž dříve komponovanými výjevy, představujícími stvoření Adama a stvoření Evy. I zde vidím souvislost s výzdobou Sixtinské kaple, zvláště v pozici Adama, kterou Sequens skicoval také samostatně. Stejně tak se ke srovnání nabízí další známé stvoření Adama, provedené Uccellem v Santa Maria Novella ve Florencii.

Již poslední prací Františka Sequense pro smíchovský kostel je čtyřdílný cyklus maleb ze života sv. Václava a sv. Ludmily, který najdeme v hlavní apsidě, v pásu pod výjevem v konci. Cyklus je provedený v grisaille, pouze svatozáře jsou ztvárněny jasně modrou a rudou barvou a pozadí je jednolitě zlatě. Barevnost tedy odpovídá Sequensovým mozaikám v hlavní lodi. Najdeme zde výjevy, představující sv. Václava při smrti, smrt sv. Ludmily, zavraždění sv. Václava a neobvyklý výjev s přibuzenstvím sv. Václava a sv. Ludmily. Jak bylo zřejmé v této práci, svatováclavský cyklus v hlavní apsidě byl pevnou součástí některých architektonických návrhů.

---

¹⁶³ Přípravná kresba s námětem krále Davida, Z M, Fond František Sequens (1836/1896), inv. . 19062.

¹⁶⁴ Studie k obrazu evangelisty, Z G, inv. . K 265.

¹⁶⁵ Fond Farní u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Přehledná sumární inštalace sboru od začátku až do posvěcení chrámu, s. d.

¹⁶⁶ Přípravné studie pro výjev stvoření Adama, AMP, Fond Sequens František (1883/1924), inv. . Ts4h/72-75, G 2272; Přípravné studie pro výjev stvoření Evy, AMP, Fond Sequens František (1883/1924), inv. . Ts4h/76-80, G 2272.

Scéna m–e je opro–t na na hlavní postavy a vyvolává atmosféru soukromé kaple. Do výjevu nás uvádí postavy sv. Ludmily a knížete Vratislava, Václavova otce. Hlavním výjevem je pak modlící se sv. Václav v nedospělém věku, kterému flehna postava biskupa. Celý výjev je zobrazen v m lkém prostoru, ímfl spolu se zvolenou barevností upomíná na reliéf. Z hlediska nám tu nacházím moflné srovnání ve známém Tkadlíkov obraze Sv. Ludmila a sv. Václav p i m–i z roku 1837, kde je sv. Václav zobrazen v d tském v ku. Tkadlík ov–em ve svém díle zd raz uje d tství sv tce a flánrovost situace, zatímco Sequens poukazuje spí–e na její váflnost a d stojnost.

Následující výjev zobrazuje smrt sv. Ludmily. T lo sv tice leflí bezvládn na zemi, zatímco p íchází and l s palmovou ratolestí, v podstat zv stující pozd j–í svato e ení. T etí výjev nazna uje scénu zavrafd ní sv. Václava. Sv tec se ocitá zhroucený na schodech p ede dve mi kostela. Motiv vrafdy symbolizuje pouze me , pohozený na zemi a snad i pov stné klepadlo na kostelních dve ích. Dvojice and l p íná–í palmovou ratolest, kv t lilie a také korunu. Oba popsané výjevy mají spí–e symbolický charakter. Sequens se zde zcela z íká moflnosti vyfl ít zvolený nám t epicky. U scény zavrafd ní sv. Václava je moflné srovnání s mlad–ím vyobrazením stejného nám tu v kostele sv. Cyrila a Metod je v Karlín od Petra Maixnera. Maixner oproti Sequensovi pojal celý výjev mnohem epi t j–ím zp sobem. Ov–em nutno podotknout, fle Maixner m l pro ztvárn ní tohoto nám tu v t–í prostor nefl Sequens na Smíchov . Pro výjev zavrafd ní sv. Václava bychom na–li adu dal–ích srovnání a to nejen u jiných autor , ale také v rámci díla Franti–ka Sequense, mimo jiné na vitráflí pro kostel sv. Ludmily na Vinohradech.

Poslední ze tve ice obraz se obrací do blízké budoucnosti tím, fle zobrazuje p íbuzenstvo sv. Václava a sv. Ludmily a to sice potomky Boleslava I. Na výjevu jsou zobrazeni kle ící Strachkvas a bl. Milada (Mlada), tedy p edstavitelé církevního stavu. Jako p edstavitelé sv tského, knífcího stavu, jsou jako stojící zobrazeni Doubravka a Boleslav II. Sequens zde p istoupil k originální kompozici, kdyfl do cyklu promítnul asovou osu s p esahem do d je po zavrafd ní sv. Václava a naopak opomenul ast j–í výjevy z Václavova flivota jako je p íchod sv. Václava na í–ský sn m nebo sv. Ludmila vyu ující sv. Václava.

Rovn fl k t mto malbám najdeme p ípravné kresby v Sequensov poz stalosti [120, 121].¹⁶⁷ Tyto práce kompozí n zcela odpovídají definitivnímu provedení.

¹⁶⁷ P ípravné studie pro výjev sv. Václava p i m–i, AMP, Fond Sequens Franti–ek (1883ó1924), inv. . Ts4h/114-117, G 2285; P ípravné studie pro výjev zavrafd ní sv. Ludmily, AMP, Fond Sequens Franti–ek (1883ó1924), inv. . Ts4h/81-82, G 2273; P ípravné studie pro výjev zavrafd ní

Závrem bych k Sequensovým pracím pro smíchovský kostel ráda ocitovala následující hodnocení K. B. Mádl: *š Jednotná, p ísn nábofenská my-lenka, idea vykoupení jeví se ve volb p edm t maleb nást nných a okenních. Více dobrého o nich íci nelze a p vodce jich J. Sequens snad ani sám netvrdí, fe by jeho um leckou slávu mohly rozmnofti.*¹⁶⁸ Tato snad zbyte n p ísná kritika Sequensova díla hovo í o jednotné a p ísn nábofenské my-lenke, která skute n charakterizuje výzdobu smíchovského kostela jako celku. Domnívám se ov-em, fe ur ítá pod ízenost celku byla v tomto p ípad zcela zám rná. A ufl zvolenými technikami, barevností, i prostými íst figurálními kompozicemi. Sequens zde naopak v rámci svatováclavského cyklu prokázal jistou originalitu ve volb nám t .

K roku 1885 byly dále dokon eny dva oltá e. Ciboriový oltá v presbyteriu dle návrh A. Barvitia je dopln ný sochami and l , provedenými ve d ev podle Tmkových model [114]. Pro mariánský oltá v severní bo ní lodi vytvo il oltá ní obraz Franti-ek Sequens. Jedná se o kopii obrazu Madony z ímské baziliky S. Maria Maggiore.¹⁶⁹ Pro oltá sv. K ífe v jifní bo ní lodi bylo v 90. letech vytvo eno souso-í s Kristem na k íffi mezi dv ma and ly. Podle Tmkových návrh jej modeloval V. Sucharda a do mramoru p evedl en k Vosmík [131].¹⁷⁰ Kresby k této socha ské práci najdeme op t v Barvitiov poz stalosti.¹⁷¹ Jeden z návrh je datován rokem 1892 a dal-í, signovaný Barvitiem, pak rokem 1896 [128].

Roku 1886 byla dokon ena výzdoba k estní kaple s tematikou výjev ze fivota sv. Cyrila a Metod je.¹⁷² Tato ást výzdoby by si zasloufila samostatný rozbor, protofe tak rozsáhlý cyrilometod jský cyklus je opravdu výjime ný a nesetkáme se s ním ani v chrámu sv. Cyrila a Metod je v Karlín . V k estní kapli na Smíchov jsou zobrazeny výjevy Smrt sv. Klimenta, P enesení ostatk sv. Klimenta do Ca íhradu, P íchod v rozv st na Moravu, P enesení ostatk sv. Klimenta do íma, Metod j p íjímá od papefe kn fské sv cení, K est kníflete Bo ivoje a Smrt sv. Metod je. Z vý tu výjev je evidentní zám r pojmout cyklus ze

---

sv. Václava, AMP, Fond Sequens Franti-ek (1883ó1924), inv. . Ts4h/66, G 2271; P ípravné studie pro výjev s p íbuzenstvem sv. Václava, AMP, Fond Sequens Franti-ek (1883ó1924), inv. . Ts4h/118-121, G 2286.

¹⁶⁸ MÁDL (pozn. 117) 431.

¹⁶⁹ DUCHO (pozn. 136) 99.

¹⁷⁰ Jan PAULY: Basilika sv. Václava na Smíchov , s. l., 1915, nepag.

¹⁷¹ Návrhy oltá e s Uk íflováním pro bo ní oltá kostela sv. Václava, 2 listy, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitius Antotnín Viktor, desky . 20080603/09.

¹⁷² PAULY (pozn. 1) 54.

řivota sv tc spole n s legendou o sv. Klimentovi. Spojitost s basilikou San Clemente v ím a její výzdobou je zde evidentní. Dochované archivní materiály navíc nazna ují, že autorem koncepce tohoto cyklu byl Václav Levý a kone né podoby pak A. Barvitiu.¹⁷³ Cyklus je jist ě inspirován dlouholetým ímským pobytem obou um lc a práv proto je v eském kontextu neobvyklý propojením s legendou o sv. Klimentovi.

Nejrozsáhlejší ást výzdoby byla provedena v 90. letech. Jífl k roku 1890 máme zprávu o tom, že výzdoba byla na základ návrhu architekta Barvitiu sv ena J. M. Trenkwaldovi.¹⁷⁴ V roce 1894 pak byla práce na mozaikách hlavní apsidy zadána firm Neuhauser v In–pruku, která postupovala podle Trenkwaldových návrh .¹⁷⁵

Hlavní apsid tedy dominuje mozaika, vytvo ená podle návrhu Josefa Matyá–e Trenkwalda,¹⁷⁶ p edstavující Krista v mandorle, doprovázeného sv tci [114]. První mn známý návrh e–ení apsidy smíchovské baziliky ov–em pochází ufl z p elomu let 1884 a 1885 a je dílem Franti–ka Sequense [122].¹⁷⁷ Zdá se tedy, že Sequens m l být naprosto dominantním autorem vnit ní výzdoby a není snadné íci, pro se nakonec na výzdob konchy hlavní apsidy nepodílel. D vodem mohlo být zahájení prací afl v roce 1894, ale patrn také nespokojenost s návrhem, který byl následn p epracován Trenkwaldem.

Jífl na Sequensov návrhu je ov–em z etelný zám r inspirovat se mozaikami ímských bazilik a za lenit do kompozice eské zemské patrony. V centru výjevu je situována stojící

---

¹⁷³ Návrh výzdoby k estní kaple s cyrilometod jským cyklem, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20100809/03.

¹⁷⁴ Vyzdobení basiliky sv. Václava na Smíchov , in: Národní listy, 24. 10. 1890, nepag.

¹⁷⁵ Vyzdobení basiliky sv. Václava na Smíchov , in: Technický obzor, 20. 3. 1894, 66-67.

¹⁷⁶ **Josef Matyá– Trenkwald (1824–1897).** eský malí , v letech 1840–1852 studoval na pražské Akademii u Christiana Rubena, kterého posléze následoval do Vídn . V letech 1856–1862 pobýval Trenkwald v ím a b hem tohoto pobytu se blífl seznámil s nazarenismem. Mezi léty 1867 a 1873 byl Trenkwald editelem pražské Akademii a následn p ijal profesuru na Akademii ve Vídni. Za p sobení na pražské Akademii vytvo il návrh výzdoby hlavní apsidy chrámu v Karlín , na jehož realizaci se podíleli jeho fláci. V 70. letech pracoval Trenkwald na výzdob Votivkirche ve Vídni, kde mu s p ípravou karton pomáhali n kte í prafl–tí fláci, F. fiení–ek, M. Pirner a J. Tulka. Trenkwald je p edstavitelem historické a náboflenské malby v duchu akademismu a pozdního nazarenismu. Jeho p sobení jako flto profesora na pražské Akademii proto nebývá v fldy hodnoceno kladn . Odkazují na následující literaturu: HOROVÁ (pozn. 145) 868; VOLAVKA (pozn. 145) 169-170.

¹⁷⁷ Návrh e–ení hlavní apsidy kostela sv. Václava, 1884–1885, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20050530/02.

postava flehnajícího Krista, k němuž se stranou postupují svatci. Kristu nejbližší stojí apoštolská kníflata, sv. Petr a Pavel, dále pak sv. Václav a sv. Ludmila a nakonec sv. Vojtěch a sv. Prokop. Ve vrcholu konchy se rozevírá výsek nebe a po stranách najdeme palmy, což jsou motivy, které jednoznačně odkazují právě k římským mozaikám. Všechny postavy v Sequensově kompozici stojí v jedné úrovni a tak je výjev hodně rozvinutý do šířky. To není negativum v případě dvou rozměrné lunety, pro zakřivenou konchu apsidy se mi ovšem jeví jako vhodnější Trenkwaldova kompozice, která více pracuje s postojem a hierarchií jednotlivých postav.

Segment nebe a palmy po stranách výjevu jsou u Trenkwalda zachovány. Rovněž ikonografie a rozvržení hlavních postav je obdobné. flehnající Kristus je ovšem u Trenkwalda zobrazen v mandorle a tím je celé kompozici výrazně nadázený. K mandorle přiklekají sv. Václav a sv. Ludmila, vedle kterých jako přítelovci stojí sv. Petr a Pavel. Za nimi se sklánějí sv. Vojtěch a sv. Prokop.

Výzdoba apsidy smíchovského kostela je záměrně archaizující a jak bylo již zdááno, upomíná nejvíce na mozaiky významných římských bazilik a to jak technikou, tak i kterými motivy. Ikonografie s českými zemskými patrony pak jasně reaguje na české prostředí a zasvěcení kostela. Jedná se tak o hravou syntézu aktuálních významů a vytváření dojmu pro vodního českého umění, což výborně zapadá do koncepce baziliky 19. století a patří také do Barvitiovy představy. Domnívám se, že právě Barvitiův byl ideovým tvůrcem této koncepce a zadání tak bylo stejné pro Sequense v polovině 80. let a pro Trenkwalda v 90. letech. Velkou roli zde jistě sehrála Barvitiůva římská zkušenost. Vím ovšem jistě, že se strávili jak Sequens, tak i Trenkwald.

Nabízí se zde srovnání s výzdobou apsidy kostela sv. Cyrila a Metod je v Karlíně, jejímž autorem je rovněž Trenkwald. Zde je ovšem koncept naprosto odlišný z hlediska stylu i zvolené techniky. Karlínská kompozice je provedena v soudobém malířském modu, kde dominuje jistá kontura a kolorismus.

Také k Trenkwaldovu návrhu se dochovaly v Barvitiově pozůstatosti přípravné práce, datované do roku 1893.¹⁷⁸ Za zajímavé ovšem považuji soubor samostatných postav Krista, vystižených v obrysu, které jistě sloužily ke komponování výzdoby apsidy.¹⁷⁹ Na dvou variantách je zobrazen stojící flehnající Kristus [123]. Tyto kresby vychází ze Sequensova

¹⁷⁸ Návrhy na řešení hlavní apsidy kostela sv. Václava, 1893, 3 listy, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiův Antonín Viktor, desky . 20050530/02.

¹⁷⁹ Obrysové návrhy postav Krista pro hlavní apsidu kostela sv. Václava, 4 listy, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiův Antonín Viktor, desky . 20050530/02.

návrhu, ale typem odůvodu jím poukazují k definitivnímu. Na dalších dvou variantách je zobrazen Kristus, sedící na duze v mandorle nebo na trůnu [124]. Tyto dvě varianty poukazují na Trenkwaldovo autorství, připomínají totiž postavu Krista z apsidy v Karlíně, kterou Trenkwald pouřídil také ve středním okně kaple sv. Jana Křtitele v katedrále sv. Víta.¹⁸⁰ Barvitiůs sám je zřejmě autorem dalších přípravných kresby k postavě Krista [125], datované do roku 1893, která se rovněž velmi blíží definitivnímu.¹⁸¹ Je zřejmě, že kompozice apsidy vznikala na základě dialogu obou umělců, jak to také dokládá zčásti zachovaná korespondence Barvitiůs s Trenkwaldem z této doby.¹⁸²

V obdobném duchu jako mozaika v apsidě jsou také mozaiky vítězného oblouku, představující trůnící anděl. Zleva pozorujeme stojící postavu anděla, který drží znaky Kristova umučení, kříž a trnovou korunu. Pod obloukem následuje symetricky posazená dvojice andělů, drhlících Veroniku roušku a pak knihu života. Mezi trůnícími anděly nalézáme nápis *šNebe a zem pominou, ale slova má nepominouš*. Trůnící anděl, opředený stojící, poukazuje svým atributem, trůbou, na poslední soud. Trůnící andělé jsou strnulí a odosobnění. Ke trůnícím mozaikám se dochovala trůnící kresebný návrh, jejichž autorem je opředený přímo architekt Barvitiůs [126, 127].¹⁸³ Domnívám se, že tato část výzdoby byla vytvořena přímo podle Barvitiůvých návrhů. Připomeňme, že Barvitiůs byl ještě před absolvováním studia architektury zapsán v ateliéru malby na pražské Akademii a byl velmi zdatným kreslícím.

Také výzdoba apsid bočních lodí probíhala na Smíchově v 90. letech. Zvolenou technikou byla nikoli mozaika, ale vosková malba. V severní boční lodi, pod mariánském oltářem je umístěna malba, představující Korunování Panny Marie, provedená Maxmiliánem Pirnerem. V jižní boční lodi, pod oltářem sv. Křtitele najdeme námět Nanebevstoupení Krista od Zikmunda Rudla.

---

¹⁸⁰ Srovnej: Roman PRAHL / PETR TRMÁMAL: Umění jako dekorace a symbol. Výzdoba reprezentativních staveb Prahy v éře historismu, secese a moderny, Praha 2012, 27, 29.

¹⁸¹ Přípravná kresba pro postavu Krista v hlavní apsidě kostela sv. Václava, 1893, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiůs Antonín Viktor, desky . 20050530/02.

¹⁸² Korespondence s Josefem Matyášem Trenkwaldem, AHMP, Fond Barvitiůs Antonín Viktor (185661913), Archivní soubor 1184.

¹⁸³ Přípravné kresby pro postavy andělů na vítězném oblouku kostela sv. Václava, 1894, 4 listy, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiůs Antonín Viktor, desky . 20080603/07.

Za n me s výjevem Korunování Panny Marie.¹⁸⁴ Ikonografické téma Korunování Panny Marie se opakovan objevovalo na Barvitiových architektonických návrzích a bylo tedy od po átku zamý-řeno. Úst ední scéna Korunování je zde dopln na pr hledem do nebe a líbeznými vzná-ějícími se and lskými figurami. Maxmilián Pirner¹⁸⁵ vytvo il definitivní návrh této kompozice s nejv t-í pravd podobností v roce 1892 [129], kdy byl tento návrh schválen arcibiskupskou konsisto í.¹⁸⁶ Na návrhu najdeme podpisy M. Pirnera a A. Barvitia, ale také smíchovských p edstavitel , starosty Aloise Elhenického a fará e Vincence Těhly.¹⁸⁷ Malba pak byla provedena patrn v roce 1893 i na p elomu let 1893 a 1894.¹⁸⁸

Samotný výjev Korunování je komponován do kruhu, cofl m řeme v souladu s Cibulkovým rozbořem ozna it za tradi ní zp sob. Cibulka ve svém řánku popisuje ur itý most od st edov ké ikonografie p es jistou transformaci schématu Korunování u Fra Angelika po p evzetí tohoto schématu nazarény a posléze také M. Pirnerem. Cibulka si také v-řmá ur itého posunu od nazarenismu sm řem k vlastnímu Pirnerovu výtvarnému projevu.¹⁸⁹ Obdobn komponované Korunování najdeme také p i mariánském oltá i kostela sv. Cyrila a Metod je v Karlín . V rámci Pirnerova díla se nachází adu nám t , komponovaných

---

¹⁸⁴ Nást nné malb Korunování Panny Marie je v nován samostatný řánek Josefa Cibulky: Josef CIBULKA: Pirnerova nást nná malba ve smíchovském kostele, in: Um ní XI, 1938, 211-214.

¹⁸⁵ **Maxmilián Pirner (185461924).** eský malí , v letech 187261874 studoval na pražské Akademii a následn v letech 187561879 na Akademii ve Vídni u prof. Trenkwalda, se kterým udrřoval p átelské styky. Roku 1887 byl Pirner povolán jako profesor na pražskou Akademii, kde řídil atelier řánrové malby. Pirnerovo p sobení na Akademii bývá hodnoceno velmi pozitivn . Po ostré kritice ze strany mladé generace se ov-řm Pirner stáhl do ústraní a v noval se intimn j-řm pracím, p edev-řm pastel m. Pirner byl nejen malí em, ale také ilustrátorem. Jeho dílo je inspirováno literárními a mytologickými nám ty a také lidovou slovesností. Pirner tak v jistém ohledu p edznamenal proud symbolismu. Z jeho prací uvádím cyklus o Hansi Heilingovi, cyklus Démon a láska (188361884) a malbu Finis (1887). Krom výzdoby chrámu sv. Václava na Smíchov se podílel také na výzdob karlínského chrámu. Osobnost M. Pirnera je dob e monograficky zpracována. Odkazují na následující publikaci: Roman PRAHL: Maxmilián Pirner (185461924). Katalog výstavy Národní galerie v Praze, 1987, Praha 1986.

¹⁸⁶ Fond Farní ú ad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Schválení provedení nást nné malby v severní apsid kostela sv. Václava, 1892.

¹⁸⁷ Návrh Korunování Panny Marie, SKG NG, inv. . K 46611.

¹⁸⁸ Um lecká výzdoba kostela sv. Václava na Smíchov , in: Zlatá Praha X, 1893, 22; Srovnej: Vyzdobení basiliky sv. Václava na Smíchov (pozn. 175) nepag.

¹⁸⁹ CIBULKA (pozn. 184) 212.

do kruhu. Jako příklad uvádím soutěžní návrh opony Národního divadla z roku 1879, kresby Spánek a Sen z roku 1884 nebo návrh na svatováclavské okno chrámu sv. Bartoloměje v Plzni z konce 90. let.¹⁹⁰ Podobně jako komponování do lunety patřilo komponování do kruhového rámečku k základním dovednostem akademického malíře.

Z novinových zpráv vyplývá, že Zikmund Rudl¹⁹¹ realizoval výjev Nanebevstoupení Krista v roce 1894.¹⁹² Ve spodní části výjevu jsou seskupeny postavy apoštolů a Panny Marie. Ve střední části pak sledujeme postavu Krista, stoupající k segmentu otevřeného nebe. Krista doprovázejí dvě postavy andělů. I zde, stejně jako v hlavní apsidě a při mariánském oltáři je zachováno zlaté pozadí. Rudlovo pojetí je jednoznačně realistické – není Pirnerovo, přesto spolu malby v obou bočních apsidách korespondují. Stylově jsou ovšem naprosto odlišné od archaizujícího výjevu v hlavní apsidě.

Zikmund Rudl je dále autorem maleb v bočních lodích, které byly provedeny s určitým odstupem, v letech 1900–1901.¹⁹³ Jedná se o deset výjevů z Kristova života, komponovaných do obdélných polí i do lunet, které na tato pole ve většině případů navazují. V severní boční lodi najdeme samostatný výjev Stavba v Káňi Galilejské, dále Kristus v [132], doplněný o Proměnění Páně v lunetě a naposled Povolání Petrovo [133], doplněný o Seslání Ducha svatého v lunetě. V jižní boční lodi je pak samostatně umístěný výjev Poslední večeře, dále Kristus na Olivové hoře společně s výjevem Ecce Homo v lunetě a nakonec výjev Pohřeb Kristův, završený obrazem Zmrtvýchvstání v lunetě [134]. V apsidě je pak celý cyklus pomyslně završen výjevem Nanebevstoupení Krista.

Rudlovy nástenné malby se vyznačují sytou barevností, laděnou do teplých tónů. Předevedím výjevy v obdélných polích se odehrávají v reálném prostoru, a to v realisticky

---

¹⁹⁰ Srovnej: PRAHL (pozn. 185) kat. č. 17, 130; Jana ORLÍKOVÁ: Kresba 19. století ve sbírce Západoecké galerie v Plzni, 1. část. Katalog výstavy Západoecké galerie v Plzni, prosinec 2004 – březen 2005, Plzeň 2004, 84.

¹⁹¹ **Zikmund Rudl (narozen 1861).** Český malíř, studoval na Akademii v Praze u Františka Sequense a následně na Akademii ve Vídni u J. M. Trenkwalda. Venoval se především náboženským malbám. Z jeho prací uvádím cyklus Skutků apoštolů v kostele sv. Cyrila a Metoděje v Karlíně (1896–1898) a podíl na výzdobě kostela sv. Václava, o němž je pojednáno v této práci. Dílo Zikmunda Rudla bohužel není monograficky zpracováno. Viz.: Ottův slovník naučný. Díl 22, Praha 1904, 66.

¹⁹² Výzdobení basiliky sv. Václava na Smíchově (pozn. 175) nepag.; Srovnej: Die Smichover Sct. Wenzelsbasilika, in: Politik 31. 10. 1894, nepag.

¹⁹³ Die innere Ausschmückung der Sct. Wenzelsbasilika in Smichov, in: Politik, 14. 6. 1900, 5; Srovnej: F. X. HARLAS: Die Ausmalung der Sct. Wenzelsbasilika in Smichov, in: Politik, 15. 10. 1901, 1-2.

pojaté krajiny. Ústřední postavy výjevů jsou umocněny černou konturou a mají sevřený objem. Rudl v cyklus výjevů z Kristova života pro smíchovský kostel je dělen v obdobném duchu jako jeho cyklus Skutků apo-tolských, provedený ve 2. polovině 90. let, tedy ve stejné době, v karlínském chrámu. V Karlíně je ovšem na všech obrazech cyklu uplatněno zlatené pozadí, které přece jen vytváří poněkud odlišný dojem.

Závěrem bych ráda zmínila úryvek, v němž jsou Rudlovy smíchovské malby v rámci jeho dosavadní tvorby hodnoceny jako nejlepší: *„Nejvtí a nejlepší jeho dílo jsou nástenné obrazy v kostele sv. Václava na Smíchově, fresky podle textu sv. Písma, jasného zbarvení a jasné, prosté kompozice.“*¹⁹⁴

4.3 Výzdoba za působení Jana Paulyho

V závěru této kapitoly bych se ráda ještě ve stručnosti zmínila o výzdobě, doplněné ve smíchovské basilice sv. Václava za působení Jana Paulyho.

Celek výzdoby kostela sv. Václava byl v podstatě završen právě v době působení Jana Paulyho, který působil na smíchovské farnosti již od roku 1896 jako kaplan a od roku 1912 jako smíchovský farář. Když došlo u příležitosti tisíciletého výročí od smrti patrona smíchovského farního kostela k povýšení na arciděkanství, stal se Jan Pauly prvním arciděkanem.¹⁹⁵

Paulyho lze charakterizovat jako v-estrannou osvícenou osobnost a také jako mecenáše umění, který se zasloužil o rozkvět smíchovské farnosti, ale jako nesídelní kanovník kapituly ve Staré Boleslavi také o obnovu staroboleslavských církevních památek.¹⁹⁶ Na Smíchově spolupracoval Pauly především se Zikmundem Rudlem, s kterým se V osmíkem a Josefem Paou.

Roku 1915 byly v bočních lodích kostela sv. Václava umístěny nové oltáře sv. Antonína a sv. Josefa se sochami sv. církve. Socha skými díly pak byly doplněny také stávající oltáře v bočních lodích. Mariánský oltář získal reliéf Panny Marie s dítětem podle della Robbia a sochy sv. Františka a sv. Jana Nepomuckého od J. Paulyho. Oltář sv. Kříže byl doplněn sochami Panny Marie Boletské a sv. Jana podle návrhů stejného autora.¹⁹⁷

Roku 1924 proběhlo jednání o doplnění výzdoby presbyteria kostela sv. Václava sochami sv. Ludmily a sv. Vojtěcha a také čtyřmi mozaikovými obrazy s christologickými

¹⁹⁴ Ott v slovník naučný (pozn. 191) 66.

¹⁹⁵ Fr. H. FUNDÁLEK: Inful. prelát Msgr. Jan Pauly, jeho život a dílo, Praha 1936, 18.

¹⁹⁶ Ibidem 84-85.

¹⁹⁷ Ibidem 101.

nám ty Narození Krista, Klan ní t í král , Kázání na ho e a Nasycení ty tisíc lidí.¹⁹⁸ Jednání se zú astnili Jan Pauly, en k Vosmík, Zikmund Rudl a jako zástupce památkové pé e Lubo–Je ábek. Návrhy soch i mozaikové výzdoby od p ítomných autor byly tehdy schváleny a posléze realizovány s ohledem na to, aby nenaru–ily dominanci hlavního oltá e a souzn ly s p vodní výzdobou.

Roku 1926 byly v kostele sv. Václava umíst ny bronzové reliéfy Smrt Krista na k íffi a Smrt sv. Václava, vytvo ené podle návrh e ka Vosmíka.¹⁹⁹

Dopl ky výzdoby, které byly b hem p sobení Jana Paulyho realizovány dle mého velmi ctí charakter p vodní výzdoby a jen dokreslují interiér kostela. Zvlá–t p sobení Zikmunda Rudla je v plné kontinuit s p vodním zám rem. P esto se objevila také kritika prom n ve výzdeb interiéru.²⁰⁰ Tato kritika poukazuje na údajnou nevhodnost plastiky v rámci interiéru basiliky, která je dána historicky. Dále odsuzuje p edev–ím nahrazení malovaných inkrustací na st nách presbyteria Rudlovými mozaikovými obrazy a z toho plynoucí naru–ení barevného p sobení interiéru. M fleme zde tedy sledovat na jedné stran snahu o stálé dotvá ení interiéru církevní stavby novými um leckými díly a na druhé stran snahu ponechat architektonickou památku v p vodním stavu bez dopl k . T mito úvahami se pak jifl dostáváme na pole památkové pé e.

---

¹⁹⁸ Fond Farní ú ad u sv. Václava Praha-Smíchov (pozn. 41) Protokol z 16. 10. 1924.

¹⁹⁹ Ibidem Reliefy v basilice sv. Václava, 1926.

²⁰⁰ Dopl ování smíchovského kostela, in: Za starou Prahu XIII, 1929, 25.

5. Závěr: Kostel sv. Václava. Otázka historismu a novorenesance

Závěrečná kapitola je v nově inspirovaným zdrojem architektury kostela sv. Václava a také vlenění této stavby do českého a střeoevropského kontextu. Je také určitým shrnutím otázky architektury a výzdoby kostela.

Domnívám se, že není třeba se v závěru práce příliš vracet k tématu urbanismu Smíchova a s ním souvisejícího výběru vhodného stavení. Rovněž architektonické návrhy na stavbu kostela sv. Václava od architektů Josefa Schulze, Ignáce Vojtěcha Ullmanna a Antonína Viktora Barvitiia z let 1872–1880 byly poměrně zevrubným způsobem popsány v příslušné kapitole. Snad jen k podílu architekta Schulze na projektu kostela sv. Václava by bylo vhodné připomenout, že ačkoli se svými projekty neuspěl, vytvořil velice osobité a monumentální návrhy, které vzbudily architektonické otázky, se kterými se posléze museli potýkat Schulzovi následníci, Ullmann s Barvitiim. Existuje tedy určitá kontinuita nejen mezi Ullmannovými a Barvitiiovými návrhy, ale i s návrhy Schulzovými. V tomto úhlu pohledu by bylo jistě zajímavé mít k dispozici také projekty dvojice architektů Jana Machytky a Františka Schmoranzeho ml. Nyní bych se ovšem v nově konečné podobě stavby a jejímu slohu.

Kostel sv. Václava byl navržen a realizován v novorenesančním slohu, inspirovaném především architekturou italské renesance, se kterou byli jak Ullmann, tak především Barvitius díky svému římskému pobytu, velmi dobře seznámeni. Stavba dále z hlediska podorysu a vnitřního prostorového rozvržení revokuje bazilikální architekturu, odkazující v tomto kontextu nikoli k románským bazilikám, jak tomu bylo v případě kostela sv. Cyrila a Metodje v Karlíně, ale k italským starořeckým bazilikám. S ohledem na neustále připomínanou Barvitiiovu římskou zkušenost pak můžeme projekt vztáhnout i s ním zpět k římským bazilikám.

Barvitius zcela zřejmě postupoval k úkolu realizace kostela sv. Václava jako ke svému vrcholnému dílu závěru kariéry a dle mého názoru také s určitou nostalgií po letech strávených v Římě. Nejen že vytvořil společně s Ullmannem úctyhodné množství variant architektonických návrhů na tuto stavbu, což je ostatně pro Barvitiia typické,²⁰¹ ale v nově se tématu její architektury i později. V Barvitiiově pozdější tvorbě se podílel i A. IóXI

---

²⁰¹ Srovnej: Marie BENEŠOVÁ: Antonín Viktor Barvitius, in: *Architekt XLIV*, 1998, s. 13–14, 67.

zachovaly typologické návrhy bazilik.²⁰² Mezi nimi je krom baziliky sv. Václava na Smíchov za azena například římská bazilika San Clemente v idealizované podobě, navržené Barvitiem. Tato sada shromažďuje návrhy z let 1879-1886 a její vznik musel být podmíněn právě realizací baziliky sv. Václava na Smíchov. Jako reprezentativní příklad z této sady uvádím například římské baziliky San Clemente [100]. Interiér kostela sv. Václava pak díky pojetí vnitřní výzdoby včetně její barevnosti vzbuzuje dojem v několika etapách představovaných římských bazilik.

Novorenesanční sloh stavby byl na Smíchov zvolen navzdory dlouhotrvajícímu zájmu o církevní stavbu románských forem. Výběr slohu nebyl ani tak podmíněn umleckými motyvy, jako reálnými možnostmi Smíchova v polovině 70. let 19. století. Nakonec se ovšem tento sloh stal předností smíchovské stavby a byl hodnocen veskrze kladně. Již na konci 70. let se tak u F. Lehnera dočteme následující: *š Náklad nemá jíti nad meze možností a kostel má býti vyveden v době nejkratší. Obma podmínkami nezbytnými samoděk určení jest program a sloh budovy. Gotika vyžaduje mnoho času a mnoho peněz. Chudá gotika jest jako schudlá vrchnost. Poměry smíchovské vyloučily tedy z programu sloh gotický i nákladný sloh románský. A doba se stala. [í] Smíchovský kostel bude toho druhu jediným ve vlasti naše a bohdá! vzorem i památkem sv. cím, fě jako v-emi jazyky, rovněž i v-emi slohy stavitelskými možno dle stojně oslavovati Boha.š*²⁰³ Tuto citaci považuji za zajímavou z několika důvodů. Poukazuje na to, jak byly mnohdy románský a gotický sloh chápány jako jediná slohová vrstva, váfící se k období středověku. Proto byly také oba slohy vnímány jako vhodné pro církevní stavby. Citace dále dokládá, jak zásadní charakter měly při výběru vhodného projektu předpokládané náklady na realizaci stavby. Ve výběru projektu pro stavbu kostela sv. Václava jistě zapůsobila zkušenost se stavbou karlínského chrámu, která vyžadovala velké finanční prostředky. Ukázalo se nicméně, že velké finanční náklady stejně tak vyžaduje stavba chrámu v novorenesančním slohu a tak se problémy s dokončením výzdoby, které známe z karlínského příkladu, opakovaly v menším měřítku také u stavby kostela sv. Václava.

V době dokončení stavby v roce 1885 byla architektura kostela sv. Václava označována jako *šs nev-ědní nádherou provedená stavbaš*, pro kterou Barvitius zvolil *špodobu tak zvané starok-es-anské basilikyš*.²⁰⁴ Je zřejmé, že architektonický jazyk,

²⁰² Ideální návrhy bazilik, 1885-1886, A IóXI, 11 list, NTM, AAS, Fond 3.0 Barvitius Antonín Viktor, desky. 20100809/01.

²⁰³ Ferdinand LEHNER: Budoucí kostel sv. Václava na Smíchov, in: Method V, 1879, 78-79.

²⁰⁴ Basilika sv. Václava na Smíchov (pozn. 156), 610.

uplatněný na smíchovském kostele, bylo třeba – široké ve ejnosti n jakým zp sobem objasnit a p ipodobnit, jelikož byl zna n nezvyklý. Ve Zlaté Praze se tedy dále do teme, že stavba *š co do rázu svého bude mít podobu basiliky, podobn jako chrám karlínský, jen že v že chrámu smíchovského státi budou v pop edíř.*²⁰⁵ Zde se jedná o charakteristiku, lpící na pojmu basiliky a naopak naprosto opomíjející architektonický sloh stavby. Sofistikovan j-í texty pak hovo í o ístém renesan nímslohu stavby nebo p ímo o ímském stylu.²⁰⁶

Z dne-ního pohledu m fme stavbu za adit do vrstvy vrcholného historismu. Její architektura je inspirovaná ranou italskou renesancí, zejména pak Brunelleschiho církevními stavbami. Již jsem v popisu architektonických návrh poukázala na motiv drobné konzolky na fasádách kostela, odkazující k Brunelleschimu. Podobný odkaz je hledán také v uflití kazetovaného stropu.²⁰⁷ Architektura kostela sv. Václava dále odkazuje k architektu e Antonia da Sangalla, nap íklad ke kostelu Madonna di San Biagio v Montepulcianu. Souvislost s díly Antonia da Sangalla je hledána také kv li motivu dvou v flí na pr elí stavby, který bývá považován za íst Ullmann v.²⁰⁸ Sama jsem se již k otázce autorství vyjád íla v kapitole, v nované architektonickým návrh m na stavbu kostela sv. Václava.²⁰⁹

P esv d ívé je dle mého srovnání s architekturou ímského kostela Sant´ Atanasio dei Greci od Giacoma della Porty z poslední t etiny 16. století [101]. P í pr elí tohoto kostela jsou stejn jako na Smíchov umíst ny v že. St ední ást pr elí, odstupn ná drobným rizalitem, je orientována na st ed díky hlavnímu portálu a oknu v jeho ose. Pr elí je len no pilastry, respektujícími superpozici ád a zavr-eno trojúhelníkovým -títem, obdobn jako v p ípad kostela sv. Václava.

V rámci st edoevropské architektury 19. století je možné srovnání p edev-ím s kostelem sv. Jana Evangelisty ve tvrti Favoriten ve Vídni, který byl podle návrh architekta Herrmanna Bergmanna dokon en v roce 1876.²¹⁰ V že tohoto kostela jsou umíst ny p í presbyteriu a blízky kostelu sv. Václava je tedy p edev-ím zp sob len ní fasády a samoz ejm novorenesan ní sloh. Z hlediska pojetí vnit ní výzdoby pak uvádím srovnání s novorománským kostelem sv. Bonifáce v Mnichov , postaveným v letech 1835-1850

---

²⁰⁵ Chrám sv. Václava na Smíchov , in: Zlatá Praha II, 1885, 329.

²⁰⁶ MÁDL (pozn. 117) 431.

²⁰⁷ Ta ána PETRASOVÁ: Hlava -está 1780-1918, in: KRATOCHVÍL Petr (ed.): Velké d jiny zemí koruny eské. Tematická áda: Architektura, Praha a Litomy-í 2009, 580.

²⁰⁸ Emanuel POCHE: Praha národního probuzení, Praha 1980, 145.

²⁰⁹ Viz. s. 56 v této práci.

²¹⁰ WAGNER-RIEGER (pozn. 82) 170.

architektem Zieblandem.²¹¹ Vnitřní výzdoba tohoto chrámu podobná jako je tomu u smíchovského kostela odkazuje ke staroitalským bazilikám.

V kontextu českého prostředí 19. století pak vidím z hlediska novorománského slohu podobnost se stavbou kostela Nejsvětějšího Spasitele v Ostravě, budovaného mezi léty 1883 a 1889 Gustavem Merettou a posléze Maxem von Ferstem. Doba výstavby obou chrámů se částečně kryje, lze ovšem předpokládat, že stavitelé ostravského chrámu byli se stavbou smíchovské basiliky seznámeni prostřednictvím podobně spjatých arcibiskup Bedřicha Schwarzenberga a Bedřicha Fürstenberga.²¹²

Z hlediska nikoli stylového, ale spíše fenomenologického považuji za zajímavé vnímat církevní stavby pražských předemstí v jejich kontinuitě podobně jako karlínským kostelem sv. Cyrila a Metod je (1854-1863) podobně smíchovský kostel sv. Václava (1881-1885) a vinohradský kostel sv. Ludmily (1888-1893) ke skromnějším realizacím florentinského kostela sv. Prokopa (1898-1903) a holešovického kostela sv. Antonína Paduánského (1908-1911). Pomyslné centrum pak představuje úkol dostavby svatovítské katedrály.

V rámci díla architekta Barvitiia pak bývá kostel sv. Václava zmiňován spíše okrajově. Za zásadní jsou totiž považovány především Barvitiiovy realizace vilových staveb. Více se Barvitiiovým návrhům v nově Zdeněk Wirth, který má také možnost přidat Barvitiiovu pozemšťalost.²¹³

V případě smíchovského kostela sv. Václava pak považuji za nesmírně těžké vnímat jej jako celek architektury a umělecké výzdoby. Jedná se totiž o předklad promyšleného Gesamtkunstwerku, iniciovaného architektem stavby, Antonínem Barvitiem. Tato práce doufám přispěje k určení autorství některých částí výzdoby, k jejich přesnějšímu datování a také k identifikování některých předprávných studií. Uvědomuji si ovšem, že by si jednotlivé části výzdoby zasloužily hlubší rozbor a zařazení do širšího kontextu předklad

---

²¹¹ Claude MIGNOT: *Architektur des 19. Jahrhunderts*, Fribourg 1989, 47.

²¹² Pavel ZATLOUKAL: *Přehledy z dlouhého století. Architektura let 1750-1980 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002, 325, 335.

²¹³ WIRTH (pozn. 104) 444-449; V poslední době se Wirthovými innošty ve věci přidání návrhů na kostel sv. Václava a stavbu kostela sv. Václava v Ostravě v nově ve své bakalářské práci Petr Sládek. Práce Petra Sládeka se mimo jiné zabývá historií plánů kostela sv. Václava z hlediska jejich představení na souborných výstavách, což naopak není tématem této diplomové práce. Sedláková práce pak nevyužívá plnou měrou archivních materiálů, která je uplatněna zde a také výzdoba kostela sv. Václava se v ní jeví méně měřitelně. Viz.: Petr SLÁDEK: *Kostel sv. Václava na Smíchově* (bakalářská práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha 2008.

st edoevropského nazarenismu nebo také beuronského umění. Takové pojetí by ovšem překračovalo rámec této diplomové práce. Díky archivním materiálům bylo také možné zvědit podíl architekta Barvicia na vnitřní výzdobě kostela, který se mi jeví jako velmi pravděpodobný.

Seznam poufíté literatury a pramen

Poufíté prameny:

Archiválie z poz stalosti architekta Barvitia, vztahující se k tématice kostela sv. Václava, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitius Antonín Viktor, desky . 20090102/01, 20100809/03, 20100809/01, 20080603/07, 20061027/01, 20080620/06, 20070620/01, 20040826/03, 20101205/02, 20050601/02, 20080603/09, 20080603/08, 20050530/04, 20030704/03, 20050530/02

Archiválie z poz stalosti architekta Schulze, vztahující se k tématice kostela sv. Václava, NTM, AAS, Fond . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04, 20041104/03

Fond Barvitius Antonín Viktor (1856ó1913), AHMP, Archivní soubor 1184

Fond en k Vosmík (1880ó1944), ANG, Zna ka fondu 084

Fond Farní ú ad u sv. Václava Praha-Smíchov (1800ó1950), AHMP, Archivní soubor 1149

Fond Franti-ek Sequens (1836ó1896), Um leckopr myslové odd lení Z M

Fond Ob anská beseda Smíchov (1864ó1945), AHMP, Archivní soubor 624

Fond Sequens Franti-ek (1883ó1924), AMP

Fond Viktor Barvitius (1864ó1902), ANG, Zna ka fondu 118

Jednotlivé práce od F. Sequense a M. Pirnera s tématikou maleb v kostele sv. Václava na Smíchov , Kresba 19. století, Z G, inv. . K 1313, K 74, K 5, K 277 (9050, 9051, 9052, 9053), K 263-276, K247-251

Jednotlivé práce od J. M. Trenkwalda, F. Sequense a M. Pirnera s tématikou maleb v kostele sv. Václava na Smíchov , SKG NG, inv. . K 4240, K 13475, K13479, k13486, K13494, K24311, K 40928, K 46611

Konvolut návrh kostela sv. Václava na Smíchov od architekta Barvitia z roku 1880, AHMP, SMP, MAP P V 3/1457

Konvolut návrh kostela sv. Václava na Smíchov od architekta Schulze z roku 1876, AHMP, SMP, MAP P V 3/1458

Návrh h bitovní kaple na Malvazinkách od Adolfa Duchon z roku 1894, AHMP, SMP, MAP P V 3/6319

Provád cí plány ke kostelu sv. Václava na Smíchov , Adolf Ducho podle A. Barvitia, fotokopie, 1880ó1881 (?), Archiv ímskokatolické farnosti na Smíchov

Stavební plány ke kostelu sv. Václava na Smíchov , Adolf Ducho , 1. pol. 80. let 19. století, AHMP, SMP, MAP P V 3/3195

Varia a Korespondence I. V. Ullmanna, PNP, Fond Ullmann Ignác Vojt ch (1822ó1897)

Použitá literatura:

- Antonín V. Barvitijs, in: Volné smery V, 1901, 276
- Antonín Viktor Barvitijs, in: Zlatá Praha XVIII, 1901, 456
- BARVITIJS A. V.: Die Ausschmückung der Taufkapelle in der Basilika St. Wenzeslai in Smichov, in: Politik, 28. 3. 1886, . 87, 4
- Basilika sv. Václava na Smíchov , in: Zlatá Praha II, 1885, 532
- Basilika sv. Václava na Smíchov , in: Zlatá Praha II, 1885, 610, 600-601
- Basilika svat. Václava na Smíchov , in: Method VI, 1880, 131
- BEKOVÁ Kateřina: Zmizelá Praha. Dodatky III.: Historická periferie a okraje města u levý břeh Vltavy, Praha 2004
- BENETOVÁ Marie: Antonín Viktor Barvitijs, in: Architekt XLIV, 1998, . 13-14, 66-67
- BENETOVÁ Marie: Česká architektura v proměnách dvou století. 1780-1980, Praha 1984
- BÖHM Josef: Monografie města Smíchova, Smíchov 1882
- CIBULKA Josef: Pirnerova nástenná malba ve smíchovském kostele, in: Umění XI, 1938, 211-214
- Dary basilice sv. Václava na Smíchov v novém, in: Method X, 1884, 107
- Die innere Ausschmückung der Sct. Wenzelsbasilika in Smichov, in: Politik, 14. 6. 1900, 5
- Die neue Sct. Wenzelsbasilika auf dem Smichov, in: Politik, 26. 7. 1885, . 203, 8
- Die neue Sct. Wenzelskirche in Smichov, in: Politik, 17. 9. 1881, . 258, 1-2
- Die Smichover Sct. Wenzelsbasilika, in: Politik, 31. 10 1894, 4
- Doplňování smíchovského kostela, in: Za starou Prahu XIII, 1929, 25
- DUCHO Adolf: Basilika sv. Václava na Smíchov , in: Method XI, 1885, 97-100
- EKERT František: Posvátná místa královského hlavního města Prahy, díl I.: Posvátná místa nynější, Praha 1884
- FILIP Aleš / MUSIL Roman: Neklidem k Bohu. Náboženské výtvarné umění v děchách a na Moravě v letech 1870-1914, Praha 2006
- FILIP Aleš: Secesní chrámy na Moravě a ve Slezsku. Sakrální výtvarné umění kolem roku 1900, Brno 2004
- HALL James: Slovník námitky a symbolů ve výtvarném umění, Praha a Litomyšl 2008
- HANSL František: Smíchovsko a Zbraslavsko, Smíchov 1899

- HARLAS F. X.: Barvitus A. V., in: Politik, 25. 2. 1902, 1
- HARLAS F. X.: Die Ausmalung der Sct. Wenzelsbasilika in Smichov, in: Politik, 15. 10. 1901, 1-2
- HNÍDKOVÁ Vendula: Národní styl. Kultura a politika, Praha 2013
- HORÁEK Martin: P esná renesance v eské architektu e 19. století. Dobová diskuse o slohu, Olomouc 2012
- HOROVÁ And la (ed.): Nová encyklopedie eského výtvarného um ní. N-fi, Praha 1995
- HOROVÁ And la (ed.): Nová encyklopedie eského výtvarného um ní. A-M, Praha 1995
- HR ZA Ji í: M sto Praha, Praha 1989
- CHOD JOVSKÁ Eva: Historický atlas m st eské republiky, svazek . 24, Praha-Smíchov, Praha 2013
- Chrám na Smíchov , in: Pokrok, 25. 7. 1879, . 177, nepag.
- Chrám sv. Václava na Smíchov , in: Zlatá Praha II, 1885, 329, 334-335
- JUNGMANN Jan: Smíchov, m sto za Újezdskou branou, Praha 2007
- K stavb nového kostela na Smíchov , in: Pokrok, 18. 2. 1872, . 49, nepag.
- K stavb nového kostela na Smíchov , in: Pokrok, 1875, . 47, nepag.
- K um lecké výzdob basiliky sv. Václava na Smíchov , in: Na-inec, 7. 5. 1915, nepag.
- KLINEROVÁ Adéla: Kostel sv. Cyrila a Metod je v Praze-Karlín (bakalá ská práce na Filozofické fakult Univerzity Karlovy v Praze), Praha 2011
- Komité pro vystav ní nového kostela na Smíchov , in: Pokrok, 3. 1. 1872, . 3, nepag.
- Kostel na Smíchov , in: Pokrok, 1871, . 161, nepag.
- Kostel na Smíchov , in: Pokrok, 1875, . 28, nepag.
- Kostel na Smíchov , in: Pokrok, 28. 1. 1872, . 28, nepag.
- Kostel na Smíchov , in: Prafský denník, 27. 7. 1883, nepag.
- KROUTVOR Josef a kol.: Cesta na jih. Inspirace eského um ní 19. a 20. století. Katalog výstavy Obecního domu, 5. kv tna ó 10. íjna 1999, Praha 1999
- KU A Karel: M sta a m ste ka v echách, na Morav a ve Slezsku, 5. díl: Par-Pra, Praha 2002
- LÁNY Jeroným: H bitov Malvazinky 1876ó1999, Praha 1999
- LEHNER Ferdinand: Basilika svat. Václava na Smíchov , in: Method VI, 1880, 47

- LEHNER Ferdinand: Budoucí kostel sv. Václava na Smíchov , in: Method V, 1879, 78-79
- LEHNER Ferdinand: Jmeniny Antonína Barvítia r. 1882, in: Method VIII, 1882, 62-63.
- LEHNER Ferdinand: Nejstar-í obraz sv. Václava v ím , in: Method VI, 1880, 46-47
- LEHNER Ferdinand: Nový chrám Pán sv. Václava na Smíchov , in: Method VII, 1881, 105-106
- LEHNER Ferdinand: P ehled církevn -um lecké innosti v Praze r. 1880ó1882, in: Method IX, 1883, 7-9
- LEHNER Ferdinand: P ehled církevn -um lecké innosti v Praze r. 1878, in: Method V, 1879, 5-6
- LEHNER Ferdinand: P ehled církevn -um lecké innosti v Praze roku 1879, in: Method VI, 1880, 20-21
- LEHNER Ferdinand: P ehled církevn -um lecké innosti v Praze roku 1883, in: Method X, 1884, 8-9
- LITKA Václav: Slavín. Zpráva o rekonstrukci, Praha 2006
- MÁDL K. B.: Nová basilika sv. Václava na Smíchov , in: Ruch VII, 25. 9. 1885, 431
- MAT J EK Antonín: Soubor díla Maxe Pirnera. Katalog 78. a 79. výstavy SVU Mánes, zá í ó íjen 1924, Praha 1924
- MIGNOT Claude: Architektur des 19. Jahrhunderts, Fribourg 1983
- MORKUSOVÁ Andrea: Vývoj Smíchova (od vini ních usedlostí k m stskému centru), Praha 2007
- Na vystavení nového kostela na Smíchov , in: Národní listy, 31. 3. 1873, nepag.
- NOLL Jind ich / VYBÍRAL Jind ich: Josef Schulz (1840ó1917). Katalog výstavy Národní galerie v Praze, ervenec ó zá í 1992, Praha 1992
- Nový kostel na Smíchov , in: Pokrok, 27. 2. 1875, . 58, nepag.
- Nový kostel na Smíchov , in: Prafský denník, 21. 2. 1872, nepag.
- Nový kostel smíchovský, in: Pokrok, 23. 7. 1882, . 200, nepag.
- O reliéfech z majoliky, in: Národní listy, 25. 9. 1885, nepag.
- O stavbu kostela smíchovského, in: Národní listy, 20. 1. 1877, nepag.
- Obecní zastupitelstvo smíchovské, in: Národní listy, 22. 12. 1886, nepag.
- Obecní zastupitelstvo smíchovské, in: Prafský denník, 15. 6. 1879, nepag.
- Obchodník za 18 a velebné sestry za 40 zl., in: Národní listy, 16. 2. 1875, nepag.

- ORLÍKOVÁ Jana: Kresba 19. století ve sbírce Západo české galerie v Plzni, 1. část. Katalog výstavy Západo české galerie v Plzni, prosinec 2004 ó b ezen 2005, Plze 2004
- Ott v slovník nau ný. Díl 22, Praha 1904
- PAULY Jan: Basilika sv. Václava na Smíchov , s. l., 1915
- PAULY Jan: Památky m sta Smíchova, Praha 1898
- PELZBAUEROVÁ V ra: D jiny částí Prahy jako d jiny farních obvod , Praha 2008
- Peter MURRAY: Architecture de la Renaissance, Benátky 1992
- Peter MURRAY: L'architecture de la Renaissance italienne, Pa íl 1990
- PETRASOVÁ Ta ána / LORENZOVÁ Helena: D jiny českého výtvarného um ní. (III/2) 1780/1890, Praha 2001
- PETRASOVÁ Ta ána / PRAHL Roman (edd.): MnichovóPraha: výtvarné um ní mezi tradicí a modernou / MünchenóPrag: Kunst zwischen Tradition unde Moderne, Praha 2012
- PETRASOVÁ Ta ána: Hlava –está 1780ó1918, in: KRATOCHVÍL Petr (ed.): Velké d jiny zemí koruny české. Tematická ada: Architektura, Praha a Litomy–l 2009
- Plány k stavb kostela smíchovského, in: Pokrok, 19. 1. 1877, . 19, nepag.
- PODLAHA Antonín: Materialie k slovníku um lc a um leckých emeslník v echách, in: Památky archeologické XXX, 1918, 50-56
- POCHE Emanuel: Praha národního probuzení, Praha 1980
- POCHE Emanuel: Prahou krok za krokem, Praha 1985
- Posv cení k ífle, in: Prafský denník, 31. 7. 1883, nepag.
- POTUfiÁKOVÁ Jana / TOMKOVÁ Ladislava: Franti–ek Sequens, 1836ó1896. Katalog výstavy Západo české galerie v Plzni, erven 1995, Plze 1995
- Pozemek kostela smíchovského, in: Method VI, 1880, 82
- PRAHL Roman (ed.): Ach! Italia, cara mia! Um lci z ech XIX. století a Itálie. Katalog výstavy Západo české galerie v Plzni, 25. 2.ó22. 5. 2011, Plze 2011
- PRAHL Roman / TřAMAL Petr: Um ní jako dekorace a symbol. Výzdoba reprezenta ních staveb Prahy v é e historismu, secese a moderny, Praha 2012
- PRAHL Roman: Maxmilián Pirner (1854ó1924). Katalog výstavy Národní galerie v Praze, 1987, Praha 1986
- Reliefy na hlavním pr elí basiliky sv. Václava na Smíchov , in: Zlatá Praha III, 1886, 184, 190
- ROYT Jan: Slovník biblické ikonografie, Praha 2007

- Rozšíření českých škol na Smíchov , in: Národní listy, 16. 6. 1882, nepag.
- Sbor obecních starších na Smíchov , in: Pokrok, 24. 2. 1875, . 55, nepag.
- Se stavbou nového kostela na Smíchov , in: Pokrok, 1871, . 160, nepag.
- SLÁDEK Petr: Kostel svatého Václava na Smíchov (bakalářská práce na Katolické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha 2008
- SLAVÍKOVÁ Zdenka: A. V. Barvitijs a umlecké řemeslo (diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze), Praha 1966
- SLAVÍKOVÁ Zdenka: život a dílo Antonína Barvitijsa, in: Umění XXI, 1973, 144-153
- Smíchovská basilika sv. Václava, in: Method VI, 1880, 104-105
- Smíchovské obecní zastupitelstvo, in: Pokrok, 23. 3. 1872, . 83, nepag.
- Starý farní kostelík sv. Filipa a Jakuba na Smíchov , in: Zlatá Praha II, 1885, 610-611, 604
- Stavba basiliky sv. Václava na Smíchov , in: Blahozvěst, 5. 9. 1883, nepag.
- Stavba basiliky sv. Václava na Smíchov , in: Národní listy, 30. 8. 1883, nepag.
- Stavba kostela smíchovského, in: české noviny, 13. 5. 1882, nepag.
- Stavba smíchovského kostela, in: Národní listy, 24. 8. 1873, nepag.
- Stavba smíchovského kostela, in: Pokrok, 1873, . 234, nepag.
- STEFAN Oldřich: Pražské kostely, Praha 1936
- Svícení nové basiliky sv. Václava na Smíchov , in: Pokrok, 29. 9. 1885, . 267, nepag.
- ŠŤEPÁN Viktor: Maxmilián Pirner, Praha 1924
- ŠVÁCHA Rostislav: Cena Klubu Za starou Prahu podruhé, in: Za starou Prahu V, 2004, . 2, 24-25
- TYRŠOVÁ Renáta: Ludvík Týmek, in: Osvěta, 1886, 244.
- Umělecká výzdoba kostela sv. Václava na Smíchov , in: Zlatá Praha X, 1893, 22
- Ve prospěch stavby nového chrámu na Smíchov , in: Pokrok, 28. 9. 1879, . 233, nepag.
- VEVERKA Petr, MATĚJKA Ivan, LUKEŠ Zdeněk, VLÁEK Pavel, EBEL Martin: Slavné stavby Prahy 5, Praha 2005
- VLÁEK Pavel (ed.): Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v českých dějinách, Praha 2004
- Vnitřek nového kostela sv. Václava na Smíchov , in: Hlas národa, 15. 4. 1886, . 105, nepag.
- VOLAVKA Vojtěch: české malířství a sochařství 19. století, Praha 1968

- VYBÍRAL Jindřich: Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejí o devatenáctém století, Praha 2002
- VYBÍRAL Jindřich: Ignác Vojtěch Ullmann (1822-1897). Katalog výstavy Národní galerie v Praze, 9. 6. 1994-6. 8. 1994, Praha 1994
- Výbor pro vystavení kostela na Smíchov, in: Pokrok, 21. 9. 1880, . 227, nepag.
- VYKOUKAL Jiří: Maxmilián Pirner 1854 - 1924. Mezi pohádkou a skuteností / Zwischen Märchen und Wirklichkeit, Katalog výstavy Galerie výtvarného umění v Chebu a Oblastní galerie v Liberci, 22. července - 19. září 2004 Cheb a 30. září - 28. listopadu 2004 Liberec, Plzeň 2004
- Výtvarný odbor Umělecké besedy o majolikových reliéfech pro basiliku sv. Václava na Smíchov, in: Zlatá Praha II, 1885, 612
- Vyzdobení basiliky sv. Václava na Smíchov, in: Národní listy, 24. 10. 1890, nepag.
- Vyzdobení basiliky sv. Václava na Smíchov, in: Technický obzor, 20. 3. 1894, 66-67.
- WAGNER-RIEGER Renate: Wiens Architektur im 19. Jahrhundert, Vídeň 1970
- WIRTH Zdeněk / MATJĚK Antonín: Česká architektura 1800-1922, Praha 1922
- WIRTH Zdeněk: Antonín Barvitius, in: Umění IV, 1931, 295-308, 437-449
- WIRTH Zdeněk: Antonín Wiehl, in: Umění I, 1921, 294-336
- WIRTH Zdeněk: Výstava umělecko-průmyslových návrhů a studií českých umělců, in: Umění I, 1921, 279-281
- Zastupitelstvo obce smíchovské, in: Pokrok, 5. 3. 1872, . 65, nepag.
- ZATLOUKAL Pavel: Architektura 19. století, Deset století architektury, Praha 2001
- ZATLOUKAL Pavel: Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750-1980 na Moravě a ve Slezsku, Olomouc 2002
- ZELINKA Timoteus .: Pražská předměstí. Život za pražskou hradební zdí, Praha 1955
- ŘIŠNÁŘEK Fr. H.: Inful. prelát Msgr. Jan Pauly, jeho život a dílo, Praha 1936

Seznam vyobrazení obrazové plochy

1. Arbesovo náměstí, kostel sv. Filipa a Jakuba, doloven 1333, barokní přestavba 1749, zbořen 1891, rytina dle kresby F. Koenského. Reprodukce z časopisu: Zlatá Praha II, 1885, 604.
2. A. Ducho : Návrh na stavbu kostela sv. Filipa a Jakuba na Malvazinkách, průčelí a boční pohled, 1894, černobílá kresba, 53,5x39 a 58,5x59, AHMP, SMP, MAP P V 3/1399. Reprodukce z knihy: Eva CHOD JOVSKÁ: Historický atlas měst České republiky, svazek . 24, Praha-Smíchov, Praha 2013, mapový list . 57.
3. Situační plán Smíchova z roku 1838, detail. Situations Plan der vor dem Augezder Thore gelegenen Vorstadt Smichow sammt Umgebung. Stelczigk. ÖStA-Kriegsarchiv Wien, G I h0557-01. Reprodukce z knihy: Eva CHOD JOVSKÁ: Historický atlas měst České republiky, svazek . 24, Praha-Smíchov, Praha 2013, mapový list . 15.
4. Regulační plán Smíchova z roku 1861, černobílá kopie z ejm ztraceného originálu. EIGENTHUM der GEMEINDE gewidmet von ihrem derzeitigen Bürgermeister Herrn Franz Ringhoffer. 1861. Reprodukce z knihy: Eva CHOD JOVSKÁ: Historický atlas měst České republiky, svazek . 24, Praha-Smíchov, Praha 2013, mapový list . 17
5. Rukopisný plán Smíchova z doby kolem poloviny 19. století, odrážející úpravy navrhované regulačním plánem z roku 1863, detail. Lageplan der Vorstadt Smichow. 1843/1863. Rukopisný barevný plán, 495x1250, ÚDU AV, Oddělení dokumentace, Sběrka staré plánové dokumentace, inv. . 05361. Reprodukce z knihy: Eva CHOD JOVSKÁ: Historický atlas měst České republiky, svazek . 24, Praha-Smíchov, Praha 2013, mapový list . 16.
6. Polohopisný plán Smíchova a Koší od Alfreda Hurtiga z roku 1891, detail. Polohopisný plán Smíchova a Koší . 1:4000. Sestavil Alfred Hurtig. í V Praze. Nakladatel F. Kytka, knihkupec. 1891. í Tisk c. a k. dvorní litografie Hynka Fuchse v Praze. Barevná litografie, 570x740, HÚ AV, MS, MAP B 797. Reprodukce z knihy: Eva CHOD JOVSKÁ: Historický atlas měst České republiky, svazek . 24, Praha-Smíchov, Praha 2013, mapový list . 23.
7. A. V. Barvitiis: Polohopisný plán stavení-t , varianta D, 1880, detail. Die Situation der neu zuerbauenden Basilica S. Wenzeslai in Smichov. Das Project D. A. D. MDCCCLXXX. A. V. Barvitiis Pragae 1880. Kolorovaná kresba, papír na kartonu, 66x50, AHMP, SMP, MAP P V 3/1457. Foto: autorka.
8. J. Schulz: Vítězný soutěžní návrh kostela sv. Václava na Smíchov , průčelí, 1872, detail, černobílá kresba, papír na kartonu, 40,5x56, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
9. J. Schulz: Vítězný soutěžní návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na průčelí, 1872, detail. PR ŮČELNÍ FAÇADA. černobílá kresba, papír na kartonu, 56x41, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
10. J. Schulz: Vítězný soutěžní návrh kostela sv. Václava na Smíchov , boční pohled, 1872, detail. PODÉLNÍ FAÇADA. černobílá kresba, papír na kartonu, 43x66, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.

11. J. Schulz: Vít zný sout fíní návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez, 1872, detail. EZ PODÉLNÍ. ernobilá kresba, papír na kartonu, 41x55,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
12. J. Schulz: Vít zný sout fíní návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez, 1872, detail. EZ P Í NÍ. ZADNÍ FAÇADA. ernobilá kresba, papír na kartonu, 55,5x40,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
13. J. Schulz: Vít zný sout fíní návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na záv r kostela, 1872, detail. EZ P Í NÍ. ZADNÍ FAÇADA. ernobilá kresba, papír na kartonu, 55,5x40,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
14. F. Schmidt: Kostel sv. Brigity, Brigittenau, Víde , 1867ó1873, pohled na pr elí. Foto: <http://de.academic.ru/dic.nsf/dewiki/199787>, 28. 7. 2014.
15. J. Schulz (?): Nákras kostela sv. Brigity, detail. PFARRKIRCHE IN DER BRIGITTENAU IN WIEN. ernobilá kresba, papír na kartonu, 37,5x51, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
16. H. Ferstel: Kostel sv. Alfb ty v Teplicích-TMnov , 1864ó1877, reprodukce z asopisu Method. Reprodukce z knihy: Ta ána PETRASOVÁ / Helena LORENZOVÁ (eds.): D jiny eského výtvarného um ní III/2, 1780ó1890, Praha 2001, 167.
17. J. Schulz: P dorysy San Millán v Segovii, Sainte-Trinité v Caenu a katedrály v Monreale. S. Milan Segovia. S. Trinité Caen. Montreale. Kresba tufkrou, 6x26,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
18. J. Schulz: Kresby pr elí v etn pr elí San Miniato al Monte, kresba tufkrou, 21,5x12,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
19. J. Schulz: P ípravná kresba k návrhu na kostel sv. Václava, pr elí, detail, kresba tufkrou a perem, 28x24, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
20. J. Schulz: P ípravná kresba k návrhu kostela sv. Václava, pr elí a ást p edsín , detail, kresba tufkrou, 30x21, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
21. J. Schulz: P ípravná kresba k návrhu kostela sv. Václava, bo ní pohled a pr elí, detail, kresba tufkrou, 13,5x20, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
22. J. Schulz: P ípravná kresba k návrhu kostela sv. Václava, záv r a bo ní pohled, detail, kresba tufkrou, 13,5x20, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
23. J. Schulz: P ípravná kresba k návrhu kostela sv. Václava, pr elí a ást -títu, detail, kresba tufkrou, 25x17, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
24. J. Schulz: P ípravná kresba k návrhu kostela sv. Václava, p dorys a perspektivní pohled, detail. List s více drobnými návrhy a t flko ítelnými p ípisy, kresba tufkrou, 42x33,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
25. J. Schulz: Polohopisný plán stavení-t , 1875ó1876 (?), detail. POLOHOPIS KOSTELNÍHO STAVENÍ^{TM} NA SMÍCHOV . Kolorovaná kresba, papír na kartonu, vlepený p dorys, 88x55,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.

26. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys, 1875ó1876 (?), detail. P DORYS P ÍZEMKU. Kolorovaná kresba, 75,5x55, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
27. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí, 1875ó1876 (?), detail. POHLED Z P EDU. ernobílá kresba, 76x55, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
28. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled, 1875ó1876 (?), detail. POHLED ZE STRANY. ernobílá kresba, 75,5x55, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
29. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez, 1875ó1876 (?), detail. EZ PODÉLNÍ. Kolorovaná kresba, 75,5x55, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
30. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na záv r kostela, 1875ó1876 (?), detail. POHLED ZE ZADU. ernobílá kresba, 76x55, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
31. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez v úrovni lodí, 1875ó1876 (?), detail. EZ HLAVNÍ LODÍ. EZ K ÍfiEM. Kolorovaná kresba, 75,5x55, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
32. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez v úrovni transeptu, 1875ó1876 (?), detail. EZ HLAVNÍ LODÍ. EZ K ÍfiEM. Kolorovaná kresba, 75,5x55, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
33. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , perspektivní pohled od záv ru, 1875ó1876 (?), detail, ernobílá kresba, 86x61, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/03. Foto: autorka.
34. P. Sprenger, J. G. Müller: Kostel Altlerchenfeld, Víde , 1848ó1862, t í tvrte ní pohled. Reprodukce z knihy: Renate WAGNER-RIEGER: Wiens Architektur im 19. Jahrhundert, Víde 1970, Tafel 34b.
35. P dorys kostela Altlerchenfeld. Reprodukce z knihy: Renate WAGNER-RIEGER: Wiens Architektur im 19. Jahrhundert, Víde 1970, 109.
36. J. Schulz: P dorys kostela Altlerchenfeld, detail, kresba tuflkou, 17,5x11,5, NTM, AAS, Fond. . 46 ó Schulz Josef, desky . 20041104/04. Foto: autorka.
37. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí, 1876, detail. POHLED Z P EDU. VORDER ANSICHT. Kolorovaná kresba, 85,5x56, signováno Jos. Schulz, AHMP, SMP, MAP P V 3/1458. Foto: autorka.
38. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na záv r kostela, 1876, detail. POHLED ZE ZADU. RÜCKWAERTIGE ANSICHT. Kolorovaná kresba, 85,5x56, signováno Jos. Schulz, AHMP, SMP, MAP P V/1458. Foto: autorka.

39. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled, 1876, detail. POHLED ZE STRANY. SEITEN ANSICHT. Kolorovaná kresba, 85,5x56, signováno Jos. Schulz, AHMP, SMP, MAP P V/1458. Foto: autorka.
40. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez, 1876, detail. PODÉLNÝ EZ. LAENGEN SCHNITT. Kolorovaná kresba, 85,5x56, signováno Jos. Schulz, AHMP, SMP, MAP P V/1458. Foto: autorka.
41. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez v úrovni lodí, 1876, detail. EZ HLAVNÍ LODÍ. EZ K ÍfiEM. QUER SCHNITTE. Kolorovaná kresba, 85,5x56, signováno Jos. Schulz, AHMP, SMP, MAP P V/1458. Foto: autorka.
42. J. Schulz: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez v úrovni transeptu, 1876, detail. EZ HLAVNÍ LODÍ. EZ K ÍfiEM. QUER SCHNITTE. Kolorovaná kresba, 85,5x56, signováno Jos. Schulz, AHMP, SMP, MAP P V/1458. Foto: autorka.
43. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí, 1877, detail, ernobílá kresba, papír na kartonu, 47,5x32, signováno Ullmann 1877, ozna eno razítkem A. V. Barvitiu, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
44. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled, 1877, detail, ernobílá kresba, 24x31, signováno Ullmann 1877, ozna eno razítkem A. V. Barvitiu, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
45. I. Ullmann: Polohopis kostelního stavení-t , varianta A, 1878, detail. A SITUATION DER KIRCHE ST. WENZESLAI IN SMICHOV. Kolorovaná kresba, papír na kartonu, 47x32, signováno I. Ullmann, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
46. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys A BLATT I, 1878, detail kolorovaná kresba, 42,5x29, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
47. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí A BLATT III, 1878, detail, ernobílá kresba, 42,5x29, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
48. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled A BLATT IV, 1878, detail, kolorovaná kresba, 38,5x55, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
49. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez v úrovni transeptu A BLATT VI, 1878, detail, kolorovaná kresba, 29x42, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
50. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez A BLATT VII, 1878, detail, kolorovaná kresba, 38,5x56, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
51. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys A IV, 1878, detail, kolorovaná kresba, 43x29, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.

52. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys A V, 1878, detail, kolorovaná kresba, 43x29, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
53. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys A VII, 1878, detail, kolorovaná kresba, 44x29, datováno 1878, p ípis tufkou 183,000 f., NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
54. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí A VI, 1878, detail, ernobílá kresba, 40,5x29, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
55. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys B I, 1878, detail, kolorovaná kresba, 43x28, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
56. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí B II, 1878, detail, ernobílá kresba, 43x29, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
57. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled B III, 1878, detail, ernobílá kresba, 40,5x55, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
58. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez v úrovni transeptu, B V, 1878, detail, kolorovaná kresba, 29x42, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
59. I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez B VI, 1878, detail, kolorovaná kresba, 40,5x55, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
60. A. V. Barvitiu: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys B I', 1878, detail, kolorovaná kresba, 42,5x27,5, signováno AVB, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
61. A. V. Barvitiu: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí B II', 1878, detail, ernobílá kresba, 40,5x55, signováno AVB, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20061027/01. Foto: autorka.
62. Todi, kostel Santa Maria della Consolazione, 16. století, t í tvrte ní pohled. Reprodukce z knihy: Peter MURRAY: Architecture de la Renaissance, Benátky 1992, 77.
63. Návrh p dorysu chrámu sv. Petra v ím , Raffael podle Serlia. Reprodukce z knihy: Peter MURRAY: Architecture de la Renaissance, Benátky 1992, 98.
64. A. V. Barvitiu: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys, 1878, detail, kolorovaná kresba, 43x29, signováno A. V. Barvitiu, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitiu Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.

65. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys, 1878, detail, kolorovaná kresba, 43,5x29, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
66. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys, 1878, detail, kolorovaná kresba, 43x29, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
67. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí, 1878, detail, ernobílá kresba, 39,5x28, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
68. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí, 1878, detail, ernobílá kresba, 42x29, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
69. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí, 1878, detail, ernobílá kresba, 39x28, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
70. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled, 1878, detail, ernobílá kresba, 38x55, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
71. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled, 1878, detail, ernobílá kresba, 38,5x55, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
72. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p í ný ez, 1878, detail, ernobílá kresba, 29x40, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
73. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez, 1878, detail, ernobílá kresba, 38,5x55, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1878, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
74. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys B⁰ I, 1879, detail, ernobílá kresba, 44x30, signováno A. V. Barvitijs, I. Ullmann, datováno 1879, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
75. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí B⁰ III, 1879, detail, ernobílá kresba, papír na kartonu, 64,5x47,5, signováno AVB, I. Ullmann, datováno 1879, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
76. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled B⁰ IV, 1879, detail, ernobílá kresba, 42,5x48,5, signováno AVB, I. Ullmann, datováno 1879, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
77. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez B⁰ VII, 1879, detail, ernobílá kresba, papír na kartonu, 47,5x64,5, signováno A. V. Barvitijs, I. Ullmann, datováno 1879, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.

78. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys C I, 1879, detail. C I GRUNDRISS PARTERRE. Kolorovaná kresba, papír na kartonu, 47,5x64,5, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, p ípis Namens und in Stellvertretung des abwesenden Architekten Hn. I. Ullmann A. V. Barvitijs Architect, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
79. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr élí C V, 1879, detail. C V HAUPTFAÇADE WEST. ernobílá kresba, papír na kartonu, 47,5x64,5, signováno AVB, datováno 1879, p ípis Namens und in Stellvertretung des abwesenden Architekten Hn. I. Ullmann A. V. Barvitijs Architect, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
80. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na záv r kostela C VI, 1879, detail. C VI FAÇADE OSTEN. ernobílá kresba, papír na kartonu, 47,5x64,5, signováno AVB, datováno 1879, p ípis Namens und in Stellvertretung des abwesenden Architekten Hn. I. Ullmann A. V. Barvitijs Architect, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
81. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled C VII, 1879, detail. C VII FAÇADE SÜDEN. ernobílá kresba, papír na kartonu, 47,5x64,5, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, p ípis Namens und in Stellvertretung des abwesenden Architekten Hn. I. Ullmann A. V. Barvitijs Architect, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
82. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , podélný ez C X, 1879, detail. C X LÄNGENSCHNITT W-O. Kolorovaná kresba, 43,5x54, signováno AVB, datováno 1879, NTM, AAS, Fond. . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.
83. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys A´ XI, 1879, detail, kolorovaná kresba, 44x29, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
84. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr élí A´ II, 1879, detail, ernobílá kresba, 42x29, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
85. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr élí A´ XIV, 1879, detail, kolorovaná kresba, 40x28,5, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
86. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled A´ III, 1879, detail, ernobílá kresba, 38x52, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
87. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys B´ I, 1879, detail, kolorovaná kresba, 44x29, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
88. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr élí B´ IV, 1879, detail, kolorovaná kresba, 42x29, signováno A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.

89. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pohled na pr elí C' VI, 1879, detail. C' VI FAÇADE (VARIANTE). Kolorovaná kresba, 40x28, signováno VIU, A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/08. Foto: autorka.
90. A. V. Barvitijs, I. Ullmann: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled C' XI, 1879, detail. C' XI FAÇADE SÜD. Kolorovaná kresba, 41,5x50, signováno I. U., A. V. Barvitijs, datováno 1879, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/08. Foto: autorka.
91. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys C' XVI, 1879ó1880, detail. C' XVI GRUNDRISS IV VARIANTE B. Kolorovaná kresba, signováno AVB, datováno 1879/80, 44x30, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/08. Foto: autorka.
92. A. V. Barvitijs: Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled C' XVIII, 1879ó1880, detail. C' XVIII FAÇADE SÜD VARIANTE. ernobílá kresba, 38x45, signováno AVB, datováno 1879/80, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/08. Foto: autorka.
93. A. V. Barvitijs, Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , p dorys varianty D, 1880ó1881, detail. SMICHOV BASILICA SANCTI VENCESLAI A. D. MDCCCLXXX, EBEN DER ERDE, HOCHSCHIFF, LÄNGSCHNITT W-O. Kolorovaná kresba, papír na kartonu, 66x50, signováno A. V. Barvitijs Prag 1880/1881, AHMP, SMP, MAP P V 3/1457. Foto: autorka.
94. A. V. Barvitijs, Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , pr elí varianty D, 1880, detail. D BL. IV WESTFAÇADE. Kolorovaná kresba, papír na kartonu, 66x50, signováno A. V. Barvitijs 1880, AHMP, SMP, MAP P V 3/1457. Foto: autorka.
95. A. V. Barvitijs, Návrh kostela sv. Václava na Smíchov , bo ní pohled varianty D, 1880ó1881, detail. D VARIANTE LÄNGENSCHNITT VARIANTE. Kolorovaná kresba, papír na kartonu, 66x50, signováno A. V. Barvitijs Praga 1880/81, AHMP, SMP, MAP P V 3/1457. Foto: autorka.
96. A. Ducho podle A. V. Barvitijsa, provád cí plány ke kostelu sv. Václava na Smíchov , pr elí kostela, 1880ó1881 (?), detail. BASILIKA SV. VÁCLAVA NA SMÍCHOV . Návrh arch. Ant. Barvitijsa. PR ELÍ. M stská tech. kancelá . Fotokopie, signováno Ducho iditel, Archiv ímskokatolické farnosti na Smíchov . Foto: Archiv ímskokatolické farnosti na Smíchov .
97. A. Ducho podle A. V. Barvitijsa, provád cí plány ke kostelu sv. Václava na Smíchov , záv r kostela, 1880ó1881 (?), detail. BASILIKA SV. VÁCLAVA NA SMÍCHOV . Návrh arch. Ant. Barvitijsa. ZADNÍ POHLED. M stská tech. kancelá . Fotokopie, signováno Ducho iditel, Archiv ímskokatolické farnosti na Smíchov . Foto: Archiv ímskokatolické farnosti na Smíchov .
98. A. V. Barvitijs: Kostel sv. Václava, Praha-Smíchov, 1881ó1885, pohled na pr elí. Foto: autorka.
99. A. V. Barvitijs: Kostel sv. Václava, Praha-Smíchov, 1881ó1885, pohled od záv ru kostela. Foto: autorka.
100. A. V. Barvitijs: Ideální pr elí basiliky S. Clemente v ím , AVIII, 1885, detail. A VIII BASILICA S. CLEMENTIS PP. MRS. PATRONI DIÖCESIS BRUNENSIS. A. V. BARVITIJS ARCH. PRAG. INV. A. D. MDCCCLXXXV ANNO A S. METHODII OBITU MILLESIMO. ernobílá kresba, 41,5x33, signováno A. V. Barvitijs Prag 1885, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20100809/01. Foto: autorka.

101. Ím, kostel Sant' Atanasio dei Greci, rytina ze 70. let 16. století podle J. Sandrarta. Reprodukce z knihy: Peter MURRAY: L'architecture de la Renaissance italienne, Paříž 1990, 205.
102. 6 104. Majolikové reliéfy na prěelí kostela sv. Václava, bl. Aneflka eská, bl. Hroznata, sv. Václav mezi andly, vytvoeny u Ginoriho ve Florencii podle model Ludvíka Tmka, 1885. Foto: autorka.
105. L. Tmek (?): P ípravná studie pro majolikové reliéfy na prěelí kostela sv. Václava, sv. Václav mezi andly, bl. Aneflka eská, bl. Hroznata, 1883 (?), deatil, kolorovaná kresba, papír na kartonu, 27x23, razítko A. V. Barvitijs, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
106. 6 107. Sochy sv. Cyrila a Metod je na prěelí kostela sv. Václava. Foto: autorka.
108. Okno severní bo ní lodi se sv. Tomá-em a sv. Janem Evangelistou, vytvoeno ve skláské huti Neuhauser v Innsbrucku podle návrh Franti-ka Sequense, 1885. Foto: autorka.
109. Franti-ek Sequens (?): P ípravná studie pro výzdobu oken bo ní lodi, sv. Petr a Pavel, 1. pol. 80. let 19. století, detail, kolorovaná kresba, 52x69, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
110. F. Sequens (?) P ípravná studie pro mariánské okno na prěelí kostela sv. Václava, 1. pol. 80. let 19. století, detail, malba, papír na kartonu, 33,5x33,5, -patn ítelný pípis na spodním okraji, razítko A. V. Barvitijs, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
111. F. Sequens (?): P ípravná studie pro mariánské okno na prěelí kostela sv. Václava a okna v fí s Pannou Marií na p ílm síci a se sv. Josefem, 1. pol. 80. let 19. století, detail, kolorovaná kresba, 45x69, 4 razítka A. V. Barvitijs, NTM, AAS, Fond . 3 ó Barvitijs Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
112. F. Sequens: P ípravná studie pro mariánské okno na prěelí kostela sv. Václava, 1. pol. 80. let 19. století, detail, kolorovaná kresba, 19,5x19, AMP, Fond Sequens Franti-ek (188361924), inv. . Ts4h/93, G 2275. Foto: autorka.
113. A. V. Barvitijs, Kostel sv. Václava, Praha-Smíchov, 188161885, pohled do hlavní lodi. Foto: autorka.
114. A. V. Barvitijs: Kostel sv. Václava, Praha-Smíchov, 188161885, pohled do hlavní apsidy s ciboriovým oltá em. Foto: autorka.
115. Sibyla delfská, mozaiková výzdoba arkád hlavní lodi podle návrh F. Sequense, 1885. Foto: autorka.
116. Evangelista sv. Luká-, mozaiková výzdoba arkád hlavní lodi podle návrh F. Sequense, 1885. Foto: autorka.
117. F. Sequens: Studie k obrazu evangelisty, akvarel, perokresba, 13x8,3, Z G, inv. . K 265. Foto: autorka.

118. 6 119. F. Sequens: P ípravné kresby pro výzdobu p edsín kostela sv. Václava, Stvo ení Adama, Stvo ení Evy, ernobílá kresba, obojí 22,5x19, AMP, Fond Sequens Franti-ek (188361924), inv. . Ts4h/72, G 2271 a Ts4h/76, G 2272. Foto: autorka.
120. 6 121. F. Sequens: P ípravné kresby pro svatováclavský cyklus v apsid kostela sv. Václava, Výjev p i m-i, Zavrafd ní sv. Václava, 1. pol. 80. let 19. století, ernobílá kresba, 23,5x21 a 10,5x9,2, AMP, Fond Sequens Franti-ek (188361924), inv. . Ts4h/114, G 2285 a Ts4h/66, G 2271. Foto: autorka.
122. F. Sequens: P ípravná studie pro výzdobu konchy hlavní apsidy kostela sv. Václava, 188461885, barevná kresba, 64,5x105, signováno Sequens 1884/85, razítko A. V. Barvitiús, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiús Antonín Viktor, desky . 20050530/02. Foto: autorka.
123. 6 124. P ípravné kresby pro postavu Krista v kon-e hlavní apsidy kostela sv. Václava, po átek 90. let 19. století, barevná kresba, 33x20 a 28,5x19, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiús Antonín Viktor, desky . 20050530/02. Foto: autorka.
125. A. V. Barvitiús: P ípravná kresba pro postavu Krista v kon-e hlavní apsidy kostela sv. Václava, 1893, ernobílá kresba, 49x34, signováno AVB 1893, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiús Antonín Viktor, desky . 20050530/02. Foto: autorka.
126. A. V. Barvitiús: P ípravná kresba pro postavy and l na vít zném oblouku kostela sv. Václava, 1894, ernobílá kresba, papír na kartonu, 31x46, p ípis A. V. Barvitiús invenit 1894, razítko A. V. Barvitiús, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiús Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
127. A. V. Barvitiús: P ípravná kresba pro postavy and l na vít zném oblouku kostela sv. Václava, 1894, ernobílá kresba, papír na kartonu, 31x46, p ípis A. V. Barvitiús inv. et fecit 1894, razítko A. V. Barvitiús, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiús Antonín Viktor, desky . 20080603/07. Foto: autorka.
128. A. V. Barvitiús: P ípravná kresba pro souso-í Uk iflovaní oltá e sv. K íffe v jifní bo ní lodi kostela sv. Václava, 1896, detail, ernobílá kresba, plátno, 40,5x27, signováno AVB 83/1896, NTM, AAS, Fond . 3 6 Barvitiús Antonín Viktor, desky . 20080603/09. Foto: autorka.
129. M. Pirner: Návrh Korunování Panny Marie pro apsidu severní bo ní lodi kostela sv. Václava, 1892 (?), kva-, tufka, erná k ída, papír, 43x54,4, dopln no signaturami Alois Elhenický, starosta, T Vehl, M. Pirner, A. V. Barvitiús, architekt a dal-ími -patn ítelnými, SKG NG, inv. . K 46611. Foto: Fotografie © Národní galerie v Praze.
130. M. Pirner: Korunování Panny Marie v apsid severní bo ní lodi kostela sv. Václava, 189361894, vosková malba. Foto: autorka.
131. Z. Rudl: Nanebevstoupení Krista v apsid jifní bo ní lodi kostela sv. Václava, 1894. vosková malba. Foto: autorka.
132. 6 134. Z. Rudl: Cyklus maleb s nám ty z Kristova fivota, bo ní lodi kostela sv. Václava, K est Krist v, Povolání sv. Petra, Poh eb Krist v a Zmrtvýchvstání, 190061901. Foto: autorka.